

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
KATEDRA TEORIE KULTURY

Tereza Marčíková

Iniciační rituály českých a francouzských
adolescentů

(Kvalitativní komparativní analýza)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Václav Soukup, CSc.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 8.1. 2007

Teruza Manišková!

OBSAH

A. Teoretická část

1. Úvod.....	7
2. Adolescence.....	8
2.1. Definice a časové vymezení adolescence.....	8
2.2. Popis adolescence.....	9
2.2.1. Biologické změny.....	9
2.2.2. Kognitivní změny.....	10
2.2.3. Emocionální změny.....	11
2.2.4. Psychosociální změny.....	12
2.3. Adolescence versus dospělost.....	13
2.4. Adolescence z hlediska rozdílných kultur.....	14
2.4.1. Definice pojmu kultura.....	14
2.4.2. Ostrov Samoa M. Meadové a R. Benedictová.....	15
3. Iniciační rituály.....	16
3.1. Definice rituálu a jeho součástí.....	16
3.2. Iniciační rituály v primitivních společnostech.....	18
3.3. Iniciační rituály v historii západní společnosti.....	19
3.4. Iniciační rituály dnes.....	20
3.4.1. Iniciační rituály v současné české kultuře.....	20
3.4.2. Iniciační rituály v současné francouzské kultuře.....	21

B. Empirická část

4. Iniciační rituály v populaci českých a francouzských adolescentů – koncepce výzkumu.....	26
4.1. Výzkumné otázky.....	26
4.2. Jiné studie věnované výzkumu rituálů v období adolescence.....	26
4.3. Operacionalizace klíčových termínů.....	27
4.4. Metodologie výzkumu.....	28
4.4.1. Výběr metody.....	28
4.4.2. Výběr vzorku.....	28

4.4.3. Popis výzkumu.....	29
5. Výsledky výzkumu iniciačních rituálů českých a francouzských adolescentů.....	31
5.1. Definice dospělosti.....	31
5.2. Charakteristika přechodu do dospělosti.....	35
5.3. Aktuální úroveň dospělosti.....	36
5.4. Postoj k dospělosti.....	39
5.5. Typologie iniciačních rituálů v období adolescence.....	42
5.5.1. Iniciační rituály v Čechách.....	42
5.5.1.1. Občanský průkaz.....	43
5.5.1.2. Taneční.....	43
5.5.1.3. Osmnáct let.....	44
5.5.1.4. Maturita.....	44
5.5.1.5. Řidičský průkaz.....	44
5.5.1.6. Imatrikulace.....	45
5.5.1.7. Promoce.....	45
5.5.1.8. Svatba.....	46
5.5.2. Iniciační rituály ve Francii.....	46
5.5.2.1. Maturita.....	48
5.5.2.2. Osmnáct let.....	48
5.5.2.3. Řidičský průkaz.....	49
5.5.2.4. Diplomy.....	50
5.5.2.5. Alkohol, lehké drogy, hudba.....	50
5.5.2.6. Vojna.....	50
5.5.2.7. Svatba.....	50
5.5.3. Komparace iniciačních rituálů u českého a francouzského vzorku.....	52
5.6. Důležité životní události jako kroky k dospělosti.....	53
5.6.1. Kroky k dospělosti v Čechách.....	53
5.6.1.1. Sám/sama doma.....	54
5.6.1.2. První láska, zamilování se.....	55
5.6.1.3. Brigáda, první vydělané peníze.....	55
5.6.1.4. Maturita, konec střední školy.....	56
5.6.1.5. Volba budoucího zaměření, přechod na vysokou školu.....	57
5.6.1.6. Partnerský vztah.....	58
5.6.1.7. Přestěhování se od rodičů.....	59

5.6.1.8. Cesta, pobyt v zahraničí.....	60
5.6.1.9. První stálá práce.....	61
5.6.1.10. Smrt blízkého člověka.....	61
5.6.1.11. Očekávané kroky k dospělosti v budoucnosti.....	61
5.6.2. Kroky k dospělosti ve Francii.....	62
5.6.2.1. První políbek, první rande, první flirt.....	63
5.6.2.2. Fyzické dospívání, sexualita.....	64
5.6.2.3. Změna školy, letní prázdniny.....	64
5.6.2.4. Krize adolescence.....	65
5.6.2.5. Osmnáct let, dvacet let.....	66
5.6.2.6. Studium na vysoké škole.....	66
5.6.2.7. Cesta.....	67
5.6.2.8. Odstěhování se od rodičů.....	67
5.6.2.9. Stabilní vztah.....	68
5.6.2.10. Budování vlastní domácnosti.....	69
5.6.2.11. Práce.....	69
5.6.2.12. Smrt blízkého člověka.....	70
5.6.3. Komparace kroků k dospělosti u francouzského a českého vzorku.....	71
6. Závěr a diskuze.....	72
7. Seznam použité literatury.....	74
8. Přílohy.....	76-126

Přehled tabulek

1. Počet Čechů a Francouzů ve vzorku z hlediska pohlaví.....	29
2. Vymezení výběrového souboru z hlediska věkového rozpětí.....	29
3. Kategorizace sesbíraných dat.....	31
4. Znaky dospělosti u českého vzorku podle četnosti jmenovaných položek.....	32
5. Znaky dospělosti u francouzského vzorku.....	34
6. Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti v porovnání s věkem u českých respondentů..	37
7. Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti v porovnání s věkem a se sebezposuzovací škálou u francouzských respondentů.....	38
8. Společensky uznávané iniciační rituály v Čechách.....	42

9. Společensky uznávané iniciační rituály ve Francii.....	47
10. Komparace iniciačních rituálů v Čechách a ve Francii.....	52
11. Kroky k dospělosti u českých respondentů.....	54
12. Očekávané kroky k dospělosti v budoucnosti u českých respondentů.....	61
13. Kroky k dospělosti u francouzských respondentů.....	63
14. Komparace kroků k dospělosti v Čechách a ve Francii.....	71

A. TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

„Mládi je zcela jen experimentální. Podstatou a půvabem této neklidné a rozkošné doby je neznalost sebe sama a neznalost života. Tyto dvě neznalosti se u mladého člověka znovu a znovu utkávají, jednou jen vzdušným dotekem, po druhé ho obejmou hořkým objetím, jednou přinášejí rozkoš a po druhé utrpení – nikdy však ho nenechávají lhostejným, lhostejnost je tomuto věku naprosto cizí, a nikdy ho nenechávají uvíznout ve spokojenosti, kteráž je blízkou příbuznou lhostejnosti.“

R.L.Stevenson, Eseje

Ačkoliv je dospívání nekonečnou inspirací spisovatelů, skladatelů, malířů i dalších umělců, věda jako by se tohoto tématu zalekla a obcházela jej opatrně po špičkách, aniž by přinášela skutečné a hluboké poznání. Existují sice četné teorie, které se do podstaty období pokoušejí proniknout, žádná jej ale zcela nepojme a nakonec si většina z nich musí přiznat, že se jedná o vysoce individuální a tedy neuchopitelnou část života.

Rozhodla jsem se proto přispět svou diplomovou prací k poznání zmíněného životního období, konkrétně zaměřit se na přechod mezi dětstvím a dospělostí. Téma je mi blízké i z osobních důvodů, jelikož jsem tento přechod sama nedávno zažila, a měla tak možnost o něm přemýšlet. Abych se mohla uvedenému problematice věnovat, je třeba nejprve odpovědět na následující otázky: „Co to ve skutečnosti znamená být dospělý? Jak se liší dospělý člověk od dítěte?“ Odpovědi zdaleka nejsou tak snadné, jak by se mohlo na první pohled zdát. S respektem k individuálním zvláštnostem jsem si kladla za cíl nalézt určité shodné rysy, které by mohly posloužit jako základ hlubšího poznání.

Diplomová práce je tradičně rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část se skládá ze dvou pasáží, z nichž pasáž o vývojovém období adolescence je pojata především z psychologického úhlu pohledu, zatímco pasáž o iniciačních rituálech adolescence vychází spíše z kulturologických poznatků. Obě části se přirozeně v jistých ohledech prolínají.

V empirické části jsou prezentovány výsledky kvalitativních výzkumů provedených v Čechách a ve Francii a jejich následná komparace. V první fázi jsem se zaměřila na českou populaci adolescentů a raných dospělých a s využitím metody kvalitativního rozhovoru hledala iniciační rituály v české kultuře. Následně jsem podobný výzkum zopakovala ve Francii. V

hloubkových rozhovorech s mladými lidmi se objevila i další témata, která budou v této práci prezentována.

2. Adolescence

Ústředním tématem diplomové práce je přechod mezi dětstvím a dospělostí ve dvou odlišných moderních kulturách a otázka existence iniciačních rituálů, které by tento přechod usnadňovaly. Abychom se danému tématu mohli přiblížit, je třeba jej nejdříve zasadit do širšího rámce. Přechod z dětství do dospělosti spadá do vývojového období adolescence, proto je nutné si toto období definovat a popsat. V následující části se rovněž dotkneme tématu dospělosti ve vztahu k adolescenci a uvedeme si některé interkulturní rozdíly v prožívání adolescence.

2.1. Definice a časové vymezení adolescence

Řada autorů se shoduje, že pojem adolescence nelze jednoduše definovat. Nejasnosti panují dokonce v samotném názvu „adolescence“, především v určení jeho věkových hranic. Jak si ukážeme později, velká část zmatků okolo teorie adolescence pochází z odlišných pohledů na toto období.

Neurčitost hranic mezi dětstvím a dospělostí způsobilo více faktorů. Macek je shrnuje takto: „vysoká mobilita obyvatelstva, hodnotová a názorová pluralita, důraz na rozvoj individuality, nutnost dlouhodobé a specializované profesionální přípravy, demokratizace společenského a rodinného života, nové pojetí ženské a mužské role, sexuality a partnerských vztahů, oslabení rodinných vazeb a posílení vrstevnických vztahů a vlivu školy, legislativa na ochranu dětí a mládeže“ (Macek, 1999, s.120).

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa adolescere (dorůstat, mohutnět, dospívat), poprvé byl v tomto významu použit ve třináctém století (Coslin, 2002).

V české literatuře určuje pojem adolescence „(...)období mezi pubescencí, která se vyděluje jako samostatná fáze, a ranou dospělostí. Fáze adolescence je spojena s nástupem sekundárních pohlavních znaků, dosažením pohlavní zralosti, dozráváním rozumových schopností a dotváření integrity osobnosti“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 18).

Ve francouzské literatuře je sloučena s pubescencí a je definována jako „(...)vývojové období, během kterého proběhne přechod z dětství do dospělosti“ (Tamisier (ed.), 1999, s.25). Její začátek je přitom kladen do doby pohlavní zralosti, přibližně v jedenácti až dvanácti letech, konec nastává zhruba v osmnácti letech, přičemž platí, že i nadále může adolescence splývat s ranou dospělostí. Někteří autoři hranici adolescence a dospělosti posouvají až do věku kolem

pětadvaceti let (Coslin, 2002).

V americké literatuře tvoří rovněž jedno společné období s pubescencí a je definována obdobně jako perioda přechodu z dětství do rané dospělosti s dolní hranicí 11 až 13 let a horní 18 až 21 let (Corsini, Wiley (ed.), 1994).

Celé dospívání lze rozdělit například podle Macka na časnou adolescenci (10,11-13let), střední adolescenci (14-16 let) a pozdní adolescenci (17-20 let), nebo podle Příhody na pubescenci (11-15 let), postpubescenci (15-20 let) a mecitmu (20-30 let), atd. (Macek, 1999, Příhoda, 1983).

V této práci se budeme zabývat především střední až pozdní adolescencí, neboli obdobím, jež následuje po pubertě.

Shrneme-li tedy více kritérií, charakterizuje adolescenci „dokončení pohlavního dozrávání, fyzický a duševní rozvoj (růst) a sociální učení v nejširším slova smyslu“ (Macek, 1999, s.12).

2.2. Popis adolescence

Pohled na adolescenci se může lišit v závislosti na různých faktorech, jako je například věk, pohlaví, socioekonomické prostředí a geografický původ (Jeammet, 2004).

Rovněž vývojové změny lze rozdělit na biologické, kognitivní, emocionální a psychosociální (Macek, 1999). Jiní autoři se věnují změnám fyziologickým, intelektuálním, sociologickým, změnám postojů a hodnot, změnám, které jsou spojeny s nástupem do zaměstnání (Příhoda, 1983). Pozornost bývá věnována též psychosexuálnímu vývoji (Kon, 1980). Pro přehlednost se budeme držet prvního rozdělení.

2.2.1. Biologické změny

Mezi biologické změny patří především hormonální změny v pubertě. Ty se projevují sekundárními pohlavními znaky a reprodukční schopností, což má dopad na psychickou a psychosexuální oblast jedince i na vnímání dospívajícího chlapce či dívky ze strany jeho okolí. V období adolescence důsledek pubertálních změn doznívá. U dívek bývá biologická dospělost spojována především s první menstruací, u chlapců se schopností ejakulace. Objevuje se již výše zmíněný trend sexuální akcelerace, neboli „zrychlování růstu, váhy a pohlavního dospívání v posledních sto letech“ (Macek, 1999, s. 55).

Reakce na transformace těla mohou být u adolescentů rozdílné. Často jsou spojeny s obavami, zda je „nové tělo“ v pořádku. Rozpor mezi tělem dítěte, na které si jedinec zvykl, a tělem dospělého může být také zdrojem úzkosti. Podle výzkumů si například ve Francii zhruba pětina adolescentů připadá „příliš tlustá“ (především dívky), desetina naopak „příliš hubená“ (především chlapci.). Celkově mají s akceptací změn větší problémy dívky (Jeammet, 2004).

Oproti pubescenci, kde tělo roste, dochází v adolescenci k zharmonizování rozvoje, člověk plně dozrává (Příhoda, 1983). U většiny adolescentů dojde k ukončení biologického dospívání v 18 letech.

2.2.2. Kognitivní změny

Kognitivním změnám se věnoval především Jean Piaget. Ten charakterizoval adolescenci jako období utváření formálních operací. V pubertě dochází k dozrávání formálně logického způsobu myšlení. Pubescenti i adolescenti jsou přitahováni k obecným teoriím a principům, mají sklon vytvářet vlastní teoretické koncepty. S tím souvisí další zvláštnost adolescentního myšlení - preference kategorie možnosti oproti předchozí kategorii skutečnosti. Formální myšlení vidí ve skutečnosti jen část sféry možného, dochází proto k intelektuálnímu experimentování a přizpůsobování světa vlastním univerzálním teoriím (Piaget, 1999).

Obecně lze říci, že všechny kognitivní činnosti, procesy a stavy jsou nyní charakteristické vyšší mírou uvědomění a kontroly. Paměť je záměrnější, více ovlivněná vědomím. Zlepšení její kvality je způsobeno jak nárůstem mechanické paměti, tak logickou pamětí, která umožňuje pochopení širších souvislostí. Pozornost se specializuje, je selektivnější a efektivnější. Soustředí se ve velké míře na vlastní myšlení, dochází proto k subjektivitě, vyšší kritičnosti a izolovanosti.

Vnímání adolescenta se může spolehnout na rozvinuté smysly, dochází k jeho zjemňování, prohlubování a diferenciaci, současně se i zde uplatňuje racionální a volní kontrola. Zvyšuje se kvalita pozorování jako systematického a organizovaného vnímání.

V pubescenci a adolescenci dochází k rozvoji a diferencování schopností, mohou se dokonce objevit schopnosti nové. Současně se zde jedinec utvrzuje ve schopnostech dosud zjištěných, což představuje základ pro jeho další směřování.

Vzhledem k vysoké iniciativě a aktivitě jsou adolescenti velmi tvořiví, jejich nápady však bývají oproti pubescentům promyšlenější a realističtější. Značného pokroku je dosaženo také v řeči, jak ve slovním, tak v písemném projevu.

S rozvojem kognitivních procesů se zvyšuje potřeba adolescentů formovat vlastní názory na okolní svět, hloubat nad filozofickými otázkami, objevuje se záliba v diskusích (Taxová, 1987).

2.2.3. Emocionální změny

Emocionalita je v adolescenci spojena s celkovou harmonizací osobnosti. Pubescentní citová rozkolísanost postupně mizí, fyzický i psychický vývoj se pomalu vyrovnává.

Dochází k dalšímu citovému rozvoji osobnosti, který směřuje více do hloubky, než do šířky. Objevují se vyšší city - smysl pro morálku, estetické cítění, atd. Také v postojích ke světu, lidem, událostem a objektům je znát především emocionální složka. Adolescent věnuje svému citovému prožívání velkou pozornost, má potřebu citové zážitky aktivně vyhledávat. Na rozdíl od pubescence jsou jeho city vyrovnanější a uvědomělejší (Taxová, 1987).

Macek rozlišuje časnou adolescenci, kdy doznívá emoční labilita, zvýšená míra sebereflexe a egocentričnosti a střední adolescenci, která je charakteristická stoupající diferenciací citových prožitků, vyšší extravertizací a stálostí citů, nižší impulzivností a nižší emocionální dráždivostí (Macek, 1999).

Vedle prožívání se mění též vnější projevy emocionality. City jsou hlubší, avšak lépe kontrolované. Adolescent není ve vyjadřování citů tak přímočarý jako pubescent (Taxová, 1987). Jeho chování působí sebejistě a vyrovnaně, ačkoliv ještě k úplné stabilitě nedospěl.

Se zvyšující se vyrovnaností souvisí realistické posuzování okolí i sebe sama. Utváří se „uzrávající realismus, který prošel značnou diferenciací vjemovou, porozuměním pro zákonitosti přírodní i společenské skutečnosti a kritickým pohledem na veškerou dění“ (Příhoda, 1983, s.91). Mizí některé dětské sny a idealistické představy, jedinec je již schopen posuzovat svět nezkresleně.

Příhoda upozorňuje ještě na jeden důležitý rys adolescence: Člověk je ve svém chování značně ovlivněn pocitem méněcennosti, který pramení z jeho pozice mezi dětstvím a dospělostí. V rámci kompenzace může adolescent přehnaně napodobovat chování dospělých, což může přerůst až v určitý manýrismus. Je-li znakem dospělých kouření a pití alkoholu, dospívající jedinec bude kouřit a pít mnohem víc, než samotný dospělý (Příhoda, 1983). Podobně tomu může být i s jinými známkami dospělosti.

Dochází však i k opačnému procesu. Pokud není jedinec přijímán mezi dospělé, naopak

se vůči nim vyhraní, odsuzuje je a chová se opačně, než oni. Nechce přijímat jejich hodnoty, donekonečna odkládá veškeré přechody do vyššího vývojového stadia (například vstup do zaměstnání, samostatné bydlení, svatba, založení rodiny, atd.)

Často se v adolescenci objevuje neznámá touha po něčem novém, vzdáleném, nekonečném. Tato touha bývá základem pro cestování, poznávání cizích krajů, ale také výprav do vlastních myšlenek a prožitků.

2.2.4. Psychosociální změny

Mezi psychosociální změny patří například zvýšená míra sebereflexe. Jedinec se zpočátku snaží sám sebe lépe poznat (sebepercepce, introspekce), postupně dochází k sebehodnocení, kde jsou důležité jak vlastní subjektivní soudy, tak názory druhých lidí. Do popředí vystupuje časová kontinuita, adolescent přehodnocuje svou minulost a orientuje se na budoucnost (Macek, 1999).

Objevují se kategorie možného já a ideálního já. Rozpor mezi skutečností a přáním může být motivačním činitelem rozvoje, ale též zdrojem nepříjemných pocitů a beznaděje. K přijetí sebe sama a k ustoupení z nedosažitelných ideálů dochází většinou až v dalším vývojovém stadiu rané dospělosti, v adolescenci se jedinec ještě snaží všechny požadavky skloubit a integrovat (Macek, 1999).

Všechny tyto procesy mají společné vyústění v základním vývojovém úkolu adolescence, kterým je hledání a formování identity (Ericson, 1968). Identita může být definována jako „prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních“ (Hartl, Hartlová, 2000, s.221). Ve stadiu pubescence a adolescence dochází podle Eriksona ke konfliktu identity versus konfúzi rolí. Stadium adolescence je jakýmsi mezníkem, kde jsou obsaženy jak předcházející konflikty (nyní na jiné úrovni), tak implicitně i konflikty budoucí. Je to způsobeno tím, že se kombinuje rychlý tělesný růst a současně pohlavní vyspívání. Všechny doposud vybudované jistoty se stávají ve světle nových zkušeností problematické. Autor k tomu dodává: „Rostoucí a vyvíjející se mladí lidé, kteří se musí vyrovnávat s touto vnitřní fyziologickou revolucí i se zřejmými úkoly dospělých, jež na ně čekají, dělají si nyní především starost o to, jak se jeví v očích ostatních ve srovnání s tím, co sami o sobě cítí“ (Erikson, 1996, s.14). V ideálním případě dojde k vybudování ego-identity. Pokud se však nepodaří toto stadium překlenout, dochází ke konfúzi rolí. Rovnováha mladých lidí je narušována neschopností najít trvalou identitu v povolání. Aby se s tím dokázali nějak vyrovnat, identifikují

se s hrdiny skupin a davů, někdy tím svou totožnost úplně ztrácí. Taková je i adolescentní láska, která představuje pokus dospět k vlastní identitě projekcí svého roztržitého obrazu do druhých a jeho odrazem zpět. V rámci tohoto období hovoří Erikson o psychosociálním moratoriu, „stadiu mezi dětstvím a dospělostí, mezi morálkou, kterou si osvojilo dítě, a etikou, kterou si má vytvořit dospělý“ (Erikson, 1996, s.15).

Psychosociální moratorium se dle řady autorů v poslední době prodlužuje, čímž se vytváří velký prostor, který adolescenti musí zaplnit. Tomu se přičítá vzrůstající kriminalita mladistvých, zneužívání návykových látek a další problémy této věkové skupiny.

Jiní autoři tvrdí, že prodlužující se moratorium není zdaleka jen záležitostí posledních let. Věkové rozmezí pro výstup z adolescence se podle nich liší také transkulturálně, v některých kmenech (například kmen Masaí a Dieli) může tento přechod trvat i 30 až 49 let. Nelze proto vysvětlit tento fenomén pouhým prodloužením studia, obtížemi s hledáním prvního zaměstnání, či bráněním rodiny v emancipaci potomka, také ne tím, že se jim v tomto věku líbí (Braconnier, 1989).

Co lze naopak najít všude je nutnost opustit statut dítěte a vstoupit do dospělosti. Abychom se mohli cítit jako celé bytosti, abychom mohli z generace na generaci předávat zkušenosti a znalosti, je třeba jednoho dne ztratit podporu a ochranu rodičů (Braconnier, 1989).

Vůči rodičům se adolescenti většinou vymezují, ačkoliv nevědomě jejich hodnoty přejímají. Vrstevníci a partneři představují jakési zrcadlo, jež odráží vlastní sociální obraz.

V rámci psychosexuálního vývoje jsou důležité první partnerské a erotické vztahy. Vedle sexuálních potřeb naplňují též potřeby blízkosti, bezpečí a intimity. Partner či partnerka adolescenta tak postupně nahrazuje rodiče a umožňuje posun do dalších vývojových fází.

2.3. Adolescence versus dospělost

Jestliže existuje poměrně dost literatury k období pubescence a adolescence, dospělost je v tomto ohledu poněkud zanedbaná. Tento fenomén je jistě způsobený samotnou podstatou dospělosti. Dochází zde ke zklidnění, ke konečnému vybudování identity, k nalezení svého místa ve společnosti. Ačkoliv změny neustávají, již zdaleka nejsou tak výrazné a rychlé jako v předcházejících stádiích.

Je to „období vrcholu zrání určité funkce nebo souboru funkcí, je dělena na dospělost biologickou, emocionální, sociální a kognitivní“ (Hartl, Hartlová, 2000, s.120). Dospělost

psychická, která nás bude zajímat nejvíce, se „(...)projevuje samostatným myšlením a jednáním, myšlenkovou a pracovní stabilitou, schopností reálně plánovat svůj život, vytrvalostí a odpovědností za své činy“ (Hartl, Hartlová, 2000, s.120). Příhoda předkládá široké pojetí, které může platit stejně pro člověka, jako i pro vyšší živočichy. Patří sem „(...)dosažení konečné velikosti živočicha, dosažení plné síly pro vykonávání životních činností a taková zkušenost, aby mohl živočich vykonávat samostatně základní funkce a úkoly“ (Příhoda, 1983, s.135). V některých kulturách je za počátek dospělosti považováno dosažení reprodukční schopnosti. Obecně je dospělost „celé životní období od dokonalého morfologického i funkčního biosociálního růstu až do konečné involuce tělesných tkání, sil i sociopsychických schopností“ (Příhoda, 1983, s.136).

Ačkoliv existují poměrně přesné definice dospělosti, u řady lidí je tento pojem nadále nejasný. Někteří jej dokonce zcela odmítají jako prázdnou konstrukci, která reálně neexistuje. Pro dokreslení uvádíme názor Antoine: „Dospělost je jen pojmenování (...)Dospělost neexistuje. Je to fikce (...) Já nemůžu poznat, jestli jsi dospělá. Nemáš to napsané v obličejí. Ikdyž je tvůj obličej fyzicky dospělý, vypadáš dospěle. Používám slovo dospělý, ale je to jen formální. Pro to, abys mohla odvádět daně, aby společnost věděla, jestli už jsi dospělá.“

2.4. Adolescence z hlediska rozdílných kultur

Až do této chvíle jsme při studiu adolescence nebrali v úvahu možné transkulturální rozdíly. Kultura přitom představuje jeden ze základních faktorů, které na její průběh mají vliv. V této pasáži si nejprve ujasníme pojem kultura, dále si stručně uvedeme teorie antropoložek Meadové a Benedictové, které vliv kultury na dospívání popisují. Tímto budeme moci přejít k tématu iniciačních rituálů, kterým je věnována další část.

2.4.1. Definice pojmu kultura

Pojem kultury lze vnímat dle tří základních linií vědeckého zkoumání. V první řadě je to axiologické pojetí, převládající ve filosofii a uměnovědách, jež v sobě nese hodnotící aspekt. Kultura tak představuje „(...)sféru pozitivních hodnot, které přispívají ke kultivaci a humanizaci člověka a k progresivnímu rozvoji lidské společnosti“ (Soukup, 2004, s. 286). V hovorovém jazyce je tohoto pojmu obvykle užíváno právě v tomto významu („Dnes večer jdeme za kulturou.“, „Byl to velký kulturní zážitek.“) Druhé pojetí je globální antropologické, kde

kultura zahrnuje „(...) všechny nadbiologické prostředky a mechanismy, jejichž prostřednictvím se člověk jako člen společnosti adaptuje k vnějšímu prostředí“ (Soukup, 2004, s.286). První antropologickou definici kultury podal E.B.Tylor: „Kultura neboli civilizace...je ten komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti“ (Tylor, 1958, I. Vol., s.1). Konečně poslední pojetí je redukcionistické a patří sem řada přístupů, které omezují rozsah pojmu pouze na určitý výsek sociokulturní reality (Soukup, 2004).

V této práci se budeme držet všeobecného globálního pojetí, tak jak je vyjádřeno v Tylorově definici kultury.

2.4.2. Ostrov Samoa M. Meadové a R. Benedictové

Dnes již klasická studie M. Meadové, která je podložena terénním výzkumem na ostrově Samoa v Nové Guinei, je zajímavá tím, že akcentuje sociální či kulturní determinaci procesů dospívání. Meadová zjistila, že v některých společnostech nemusí být dospívání komplikovaným obdobím, tak jako v naší kultuře. Přejít do dospělosti může být zcela bezproblémový. Tento rozdíl je vysvětlen odlišným působením společnosti, kde neexistují žádná sexuální tabu (Mead, 1973).

R. Benedictová dospěla k závěru, že způsob přechodu z dětství do dospělosti závisí na míře srovnatelnosti norem a požadavků kladených určitou společností na dítě a na dospělého. Kde jsou normy dítěte a dospělého podobné, dochází k postupnému vrůstání do nového statutu bez výrazných konfliktů (například kultura na ostrově Samoa popsaná Meadovou) Naopak ve společnostech, kde se požadavky na dítě a na dospělého liší, je proces pubescence i adolescence značně ztížený (Benedict, 1999).

Jednotlivé kultury se od sebe mohou lišit vzdáleností v prostoru nebo také stupněm rozvoje, vstupuje sem tedy faktor času. Historické kultury založené na tradici, stejně jako dnešní primitivní společnosti, které postupně ubývají, využívali či stále využívají k usnadnění přechodu z dětství do dospělosti iniciačních rituálů.

3. Iniciační rituály

„Rodíme se dvakrát: Jednou v prostoru a podruhé v bytí.“

Jean Jacques Rousseau

3.1. Definice rituálu a jeho součásti

Každý člověk prochází ve svém životě řadou kvalitativně odlišných období. Tento přechod bývá zvláště u primitivních či posvátných společností provázený rituály. Rituál je „označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, které je standardizované, tj. založené na vnucených nebo tradičních pravidlech“ (Vodáková, 2000, s.146). Van Gennepe považuje rituál za magicko-náboženský úkon prováděný v určitém pořadí či úkon zvláštního rázu, související z určitou citovou tendencí a určitou mentální orientací (Van Gennepe, 1997).

Rituály zastávají sociální funkci. Slouží k označení přechodu z jednoho sociálního stavu do druhého a zároveň k usnadnění tohoto přechodu. Důležité jsou tedy spíše ze společenského, než z individuálního hlediska (Van Gennepe, 1997).

Iniciační rituály tvoří specifickou skupinu rituálů. Pojem iniciace pochází z latinského „initiatio“, což znamená přijetí do tajného spolku, zasvěcení do tajných a skrytých věcí (Gendreau, 1999). Nejčastěji se v této souvislosti hovoří o iniciaci do věkových tříd a tajných společností. Van Gennepe sem řadí též rituály svěcení na kněze a na kouzelníka, nastolení krále, přijímání mnichů a řadových sester, svěcení posvátných prostitutek, atd. Autor upozorňuje na častou chybu při studiu iniciačních rituálů týkajících se přechodu do dospělosti, kdy se zaměřuje fyziologická puberta a společenské dospívání. Ve skutečnosti se jedná o zcela odlišné věci. „Je tedy třeba rozlišovat fyzickou dospělost a sociální dospělost, stejně jako rozlišujeme fyzickou příbuznost (pokrevní příbuzenství) a sociální příbuznost, či fyzickou zralost a sociální zralost (zletilost)“ (Van Gennepe, 1997, s. 70). V těchto typech rituálů lze rozlišit obřadní sekvence, které se dělí na rituály odluky, rituály pomezí a rituály sloučení. Jedinec musí být nejprve odloučen od stávající skupiny, poté prochází pomezí fází s řadou zkoušek, až nakonec dospěje k novému začlenění do společnosti jako proměněná bytost (Van Gennepe, 1997).

V iniciačních rituálech je nejdůležitější složkou pomezí, neboli liminární fáze. Té se hlouběji věnuje Victor Turner. Fáze liminarit má řadu specifických rysů. Jedinec, který se v ní nachází, nemá žádné postavení, majetek, ani žádné odznaky moci. Není „ani tady, ani tam“

(Turner, 2004, s.96). Jeho úkolem je být poslušný a podřízený, musí snášet ponižování, dokonce fyzické týrání, aby mohl být nakonec přijat do společnosti jako její právoplatný člen, který již zná své místo a respektuje její pravidla.

Liminární fázi může být i celé historické období. V moderních západních dějinách se v takové fázi nacházeli beatníci, nebo hnutí hippies. Podle Turnera jsou to „cool“ členové kategorie adolescentů a mladých dospělých, jež nemají výhody národních rites de passage, kteří 'volí stát mimo' postavením vymezený společenský řád a osvojují si stigma nízkého statusu, oblékají se jako vandráci, mají kočovné zvyky, 'etnický' hudební vkus a živí se nahodilou manuální prací. Kladou důraz na osobní vztahy spíše než na společenské závazky a vnímají sexualitu jako proměnlivý nástroj okamžité communitas, nikoli jako základ pro trvalý strukturovaný společenský svazek“ (Turner, 2004, s.111). Hippies tedy volí spontánnost, bezprostřednost a bytí tady a teď oproti struktuře společnosti, jejíž pravidla vychází z minulosti a sahají do budoucnosti.

V mírnější formě, než byli beatníci či hippies, mohou být v liminární fázi také adolescenti a mladí dospělí, kteří dlouho odmítají přijmout společenská pravidla. V některých případech neopustí tento postoj až do smrti. Často tento způsob života volí umělci.

Na základě Van Gennepova rozdělení si kladou jiní autoři při studiu iniciačních rituálů tři základní otázky: V čem spočívá separace mezi předcházejícím a novým stavem? Které hodnoty a mýty jsou v rámci rituálu evokovány a vyvíjeny? Na čem se nakonec zakládá globální přijetí do společnosti? (Gendreau, 1999.)

Přechodové rituály dělí někteří autoři na „rituály životních krizí“ a „kalendářní rituály, neboli rituály ročních období“ (Warner, 1959, s.303). Zatímco rituály životních krizí slouží ke „zvýšení statusu“, kalendářní rituály mají často formu „převrácení statusu“ (Turner, 2004, s.164). Takovým rituálem je například Halloween, kde dochází k převrácení společenského postavení dětí a dospělých. Často při tomto typu rituály dochází k maskování. V Halloweenu nosí děti strašidelné masky a mají nadvládu nad dospělými, kteří je musí poslouchat (Turner, 2004).

Zajímavé souvislosti nabízí psychoanalytický výklad mýtů a pohádek. Například Joseph Campbell rozeznává v každém mýtu tři fáze – Fázi odchodu, kdy je hrdina odloučen od předchozích jistot a povolán do neznáma, fázi iniciace, kdy hrdina v symbolické rovině umírá a v tomto neurčitém stavu prochází řadou těžkých zkoušek a konečně fázi návratu, ve které se hrdina znovu rodí jako někdo jiný, dostává nové jméno a přijímá nový status (Campbell, 2000). Jakýsi obecný druh iniciačního rituálu se tedy ve stejné podobě odráží v mýtech a pohádkách různých kultur.

Druhé zrození symbolizované přechodovými rituály dovoluje změnu identity – dítě se smí pokládat za dospělého.

3.2. Iniciační rituály u primitivních společností

Na základě ukázek iniciačních rituálů různých společností je dokázáno, že fyziologická puberta a společenské dospívání „jsou dvě podstatně odlišné věci, které se shodují jen málokdy“ (Van Gennep, 1997, s.69). Zdá se, že tento fakt zdůvodňuje potřebu rituálů a objasňuje jejich existenci. Společnost se obvykle nespokojí s fyzickými znaky dospělosti, jako je menstruace u dívek a první ejakulace u chlapců, potřebuje si sama určit pravidla. Může to být také tím, že nástup fyzické dospělosti kolísá napříč kulturami a velmi se liší i individuálně.

Řada rituálů je charakteristická nesmazatelnou stopou, která navždy uzavře cestu zpět a potvrdí definitivnost přijetí do nového statutu. Může se jednat o „(...)obřízku, ale také o vyražení zubu (v Austrálii), odseknutí posledního článku malíčku (jižní Afrika), uříznutí ušního lalůčku, proražení panenské blány nebo nosní přepážky, tetování či nařezávání kůže(...)“ (Van Gennep, 1997, s.73). Rituál odluky a následného přijetí „(...)může mít formu zmrzačení, existují však i méně drastické a hlavně přechodné formy, jako je nošení zvláštního oděvu, masky, či pomalování těla“ (Van Gennep, 1997, s. 75).

Jako příklad uvedeme iniciační rituály u australských totemových kmenů. Jedinec je nejprve odloučen od světa žen a dětí. Záměrem je vytvořit mezeru, která navždy oddělí minulost. Dětské příbuzenství s matkou je přerušeno, chlapec od této chvíle patří mužům. Novic může být dokonce považován za mrtvého, během této doby se učí zvykům společnosti, konají se před ním totemické obřady, jsou předčítány mýty. Na závěr přichází náboženský obřad a zmrzačení, které může mít různou podobu. Novic je vzkříšen a stává se mužem (Van Gennep, 1997).

Rituály primitivních společností bývají také interpretovány z psychoanalytického hlediska. Rozlišují se na iniciační rituály chlapců a dívek. U chlapců spočívá jejich sociální funkce v ovládnutí oidipovských emocí a v přijetí sexuální identity. Rituál má zabránit incestu mezi matkou a synem a podpořit druhotnou identifikaci chlapce s otcem (Coslin, 2002). U dívek je iniciační rituál spojovaný především s první menstruací. Rituály zde slouží k oslavování plodnosti. Tento typ rituálů je méně zdokumentovaný, jelikož na rozdíl od rituálů chlapeckých probíhá často v intimním rodinném prostředí. Mladá dívka je nadaná magickou mocí, která může být zlá i dobrá, často je také izolována na speciálním místě (Claes, 1983).

Iniciační rituály primitivních společností mají nespočetně podob, my se jim však již nebudeme dále věnovat, neboť nás zajímají především rituály v západní kultuře.

3.3. Iniciační rituály v historii západní společnosti

Některé iniciační obřady probíhali také v západní společnosti, ať už to byly rituály světské či církevní.

„Mladí Římané byli iniciováni 17. března na slavnosti liberalia, konané k počtě bohů Libera a Libery, kteří podporovali růst rostlin a zvířat. V tento den odkládali tógu s nachovou obrubou na oltář domácích bohů a oblékli bílou vlněnou tógu, znak římského občana. Následovalo procesí na Forum Romanum a na Kapitol, kde byla provedena oběť bohu Jupiterovi a jména iniciovaných hochů zapsána do seznamu občanů“ (Příhoda, 1983, s.19).

Jiné obřady se konaly v rozkvětu feudalismu u rytířů. Do 15 let byli synové rytířů „děti“, poté jim byl na sedlo zavěšen meč, kterým se zatím nesměli opásat, a stali se z nich panoši. Plnoletosti dosahovali ve 21 letech. V den letního slunovratu byl rytíř oděný v bílé roucho šedivými rytíři opásán vysvěceným mečem, obdržel přílbu, štít a kopí a panoši mu připjali ostruhy. Nato jej král třikrát udeřil mečem do ramene, aby mu připomněl rytířské ctnosti. Obřad byl zakončen turnajem (Příhoda, 1983, s.20).

Iniciační obřady probíhaly také se vstupem na univerzitu. Přijímaní se nazývali beáni, odtud dodnes známé beánie. Aby byli přijati do univerzitního cechu, museli beáni snést řadu urážek, ponižování i bití: „(...) pilou, sekerou, oštěpačkou, bradaticí podle tlustého provazu jako nějaké břevno otesávali ho, bili ho všude, aby hrubé třísky od něj odrazili, oloupali. Holili mu bradu, ač neměl vousů(...), luskali mu v tvář, rozdávali štilce, utírali tvrdým hadrem, smýkali sem tam. Marno bylo prosíti, marněji brániti se“ (Příhoda, 1983, s.21). Rituální přijetí nových studentů na univerzitu se dodnes praktikuje, avšak ve zřetelně lehčí formě. Například Matematicko-Fyzikální fakulta Univerzity Karlovy některé zvyky zachovává a během beání jsou noví studenti bití do hlavy tlustými učebnicemi.

V současné době v západní společnosti mnoho iniciačních rituálů vymizelo, zachovaly se jen církevní obřady. Ještě v nedávné době byly v Čechách některé zvyky známé, jak je popisuje Příhoda: „Dlouho se udržoval zvyk vyměňovat dětské šaty (krátké kalhoty) za kroj dospělých při vstupu do pubescence. Postpubescentovi na středních školách bylo dovoleno chodit do hostinců a do kaváren a také dokonce kouřit (nikoli však na ulici). Děvčata i hoši začínali pak chodit do tanečních hodin. Ten přechod k dospělosti byl však nenáhlý, bez jakéhokoli mezníku a bez slavnostnosti“ (Příhoda, 1983, s.22).

3.4. Iniciační rituály dnes

Zda iniciační rituály usnadňující přechod z dětství do dospělosti v moderní společnosti někdy existovaly, zda stále existují, případně v jaké podobě, to všechno jsou otázky, které si již kladla řada autorů. Na rozdíl od tradičních společností je zde samotná podstata rituálu dost nejasná. Existují četné studie, které se pokouší rozebrat konkrétní chování adolescentů z hlediska přechodového rituálu, avšak neexistuje pojetí adolescence vcelku jako iniciačního rituálu (Gendreau, 1999).

V západní společnosti je studium rituálů poněkud problematické. Někteří autoři se domnívají, že zde zcela nevymizely, ale přešly v jinou, méně nápadnou formu (Braconnier, 1989). Podle jiných přechodové rituály v naší společnosti zcela chybí, nebereme-li v úvahu náboženské svátky jako je Komunita či Barh-Miza (Claes, 1983).

V řadě kultur existují hraniční okamžiky, které přispívají ke zrání osobnosti a které se více či méně blíží rituálu. Tyto okamžiky mohou být přežitkem skutečných rituálů, jako je tomu v případě iniciačních praktik prováděných při vstupu na univerzitu. Někdy napomáhají zrání osobnosti a jejímu přechodu do vývojově vyšší fáze, ačkoliv nemají s rituálem nic společného. Podíváme se nyní na tyto hraniční okamžiky podrobněji, tak, jak jsou popsány v české a francouzské kultuře.

3.4.1. Iniciační rituály v současné české kultuře

V české kultuře lze rozeznat stabilní události, které jsou shodné pro většinu adolescentů a jejichž absolvování je společensky uznanou formou přestupu do vyšší fáze dospívání. Nazýváme tyto události kroky k dospělosti.

V patnácti letech získávají mladí lidé občanský průkaz, právně se stávají mladistvými a začínají být odpovědní před zákonem. Většinou končí povinnou školní docházku a přestupují na střední školu (Macek, 1999). Mají rovněž možnost beztrestného pohlavního styku.

V šestnácti letech se část z nich zapisuje do tzv. „tanečních“, neboli kurzů tance a společenské výchovy. V souvislosti s těmito kurzy se adolescenti účastní prvních plesů a jsou tímto symbolicky uvedeni do společnosti (dívky v doprovodu své matky, tzv. garde dámy.)

V osmnácti letech se stávají právně dospělí, získávají všechna uzákoněná práva a povinnosti (nesmí být pouze voleni do zastupitelských sborů.) Mohou být také zaměstnáni bez omezení (Macek, 1999). Často v tomto období absolvují autoškolu a skládají zkoušky na řidičský průkaz.

V devatenácti letech většina středoškolských studentů završuje své studium maturitou (tzv. zkouškou dospělosti) a někteří přestupují na vysokou školu. Přestup na vysokou bývá spojen s imatrikulací, slavnostním přijetím do akademické obce. V jednadvaceti letech již směřjí být voleni do parlamentu.

Konečně mezi třiadvaceti a pětadvaceti lety končí vysokoškoláci své studium, což je doprovázeno promoci, slavnostním ukončením studia a obdržetím titulu. Mladí lidé následně přestupují do zaměstnání, často uzavírají sňatky (Macek, 1999).

Během celého období dospívání se adolescenti stěhují od svých rodičů, budují si vlastní zázemí. Někteří cestují po světě a absolvují studijní stáže.

3.4.2. Iniciační rituály v současné francouzské kultuře

Ve Francii existuje nápoj zvaný Prémix, směs alkoholu a sody. Právě tento nápoj, kombinace alkoholu, nápoje pro dospělé, a sodovky, nápoje pro děti, představuje symbolickou metaforu pro období adolescence. Souvisí s tím také otázka, zda ještě vůbec přecházíme z dětství do dospělosti, či zda se jedná o podivný koktejl povinností a práv těchto dvou věkových tříd (Gendreau, 1999).

Ve francouzské literatuře existují četné studie, jež se zabývají konkrétním chováním adolescentů z hlediska přechodových rituálů, neexistuje však pojetí tohoto období vcelku jako přechodového rituálu. Chceme-li se pokusit pochopit celou adolescenci jako přechodový rituál, žádné chování adolescentů nemůže být vyloučeno (Gendreau, 1999).

Gendreau se v tomto ohledu věnuje devíti oblastem ze života francouzských adolescentů, které si zde popíšeme.

První oblast nazývá „Já jako nikdo jiný“. Chápeme tuto oblast jako vše, co souvisí s jedinečností osobnosti, její intimitou a sebepoznáním. Autor zde řadí vzhled (například tetování, piercing), oblečení, způsoby komunikace (například mobilní telefony) a dopravy (motorka, inline brusle). Dále zmiňuje například častý zvyk adolescentů psát si deníček. Fenoménu deníčků se věnují i jiní autoři, kteří v nich vidí například vnitřní putování podobající se přechodovým rituálům. Deníček je často adresovaný pomyslnému dvojníkovi, který chápe a rozumí (Tremblais-Dupré, 1995).

Jinou oblast představuje sexualita. Sexuální vztahy jsou vnímány jako jedna z možností iniciace. V samotném slovu iniciace je již obsaženo slovo „poprvé“ ve smyslu prvního pohlavního styku, iniciátorem či iniciátorkou bývá často nazýván první sexuální partner. Ve Francii dochází k sexuální iniciaci nejčasteji v období rané adolescence (Gendreau, 1999). V souvislosti s rozvíjející se sexualitou je možné vidět iniciační rituál u dívek též v první návštěvě

gynekologa (Jeammet, 2004).

Další oblast tvoří v životě adolescentů sport. Bylo zjištěno, že každý pátý Francouz oficiálně sportuje (tj. je zapsaný ve sportovním klubu), minimálně stejný počet sportuje individuálně. Velkou kategorií představují také sportovní fanoušci. Sport se tedy týká téměř všech, ať už v roli fanouška, sportovce, či hvězdy. Společnost kolem sportu má svá vlastní tajná pravidla, vlastní hodnoty. Jelikož sport, zvláště ten vrcholový, představuje nespornou zátěž pro tělo, na kterém mnohdy zůstávají nesmazatelné jizvy, šrámy a poranění, dá se v tomto kontextu hovořit o „iniciačních rituálech šampiónů“. Sportovci jimi trpí tiše, mluví o nich jen v rámci zasvěcené skupiny, před okolním světem je tají. Sportovec představuje odmítnutí stárnutí, nesmrtelnost a sílu (Gendreau, 1999). Sportovní risk adolescenty svádí, jedná se také o jeden z mála sociálně přijatelných způsobů, jak vybit agresí. U náctiletých představuje nejčastější příčinu nehod (25 % úrazů u jedinců starých 13 až 19 let) (Jeammet, 2004).

Jako čtvrtou oblast uvádí Gendreau sekty a politiku. Adolescenti mají odpor k mocným a uznávaným institucím, o to více vyhledávají ty malé a nezávislé, ať už sekty či politické strany. Sekty jim přinášejí postavu vůdce, jehož lze následovat, možnost splynout s ostatními vyznavači a zároveň uspokojují jejich potřebu odlišit se od jiných podobných skupin. V sektách nalézají přesné odpovědi na své otázky a často také pozitivní vizi budoucnosti (Gendreau, 1999). Zaujatost mladých lidí politikou je zřejmě francouzské specifikum. Potřeba vyjádřit svůj politický názor, případně nesouhlas se stávající situací je zde mnohem silnější než například v české kultuře. Souvisí to zřejmě s francouzským politickým systémem a silnými odbory. Příkladem je nedávná manifestace studentů francouzských škol proti již schválenému zákonu prvního zaměstnání („Contrat première embauche - CPE“), který studenti vnímali jako diskriminační. V rámci stávkových docházelo k blokování veřejných budov, k tištění a roznášení protestních letáků, podepisování petic, apod. Je možné tyto projevy vnímat jako součást iniciačního rituálu, jehož smyslem je připomenout se dospělé společnosti a vydobýt si její pozornost. Další iniciační rituál může být spojen s politickou zralostí a právem volit.

Zásadní roli hrají v životě adolescentů vrstevníci, kteří usnadňují proces socializace. „Banda“ představuje mezičlánek mezi rodinou a společností, mladí lidé si zde mohou vyzkoušet různé společenské úlohy, nacvičit vztahy s druhým pohlavím (Gendreau, 1999). Adolescenti se odpoutávají od rodičů a obracejí se k podobné věkové skupině (Jeammet, 2004). Skupina vrstevníků však není dostatečným prostředkem k přechodu do dospělosti, za jistých okolností může adolescenty naopak zmrazit v přítomnosti, ze které budou mít problém vystoupit (Gendreau, 1999). V bandách existují typické aktivity (jako například speciální hudba, tanec, požívání alkoholických nápojů), kterým se však Gendreau věnuje samostatně.

Šestou oblastí je tzv. „bizutage“, která je definována jako „studentský obřad iniciace

tzv. bizutů, tj. studentů prvního ročníku v jedné z velkých škol, zahrnující zábavnou formu šikany(...)" (Gendreau, 1999). „Velké školy“ neboli „Grandes écoles“ jsou tradiční francouzské instituce, umožňující nadstandartní vzdělání a lukrativní pracovní místa po jejich vystudování. Z tohoto důvodu se na ně, na rozdíl od běžných vysokých škol, konají náročná přijímací řízení. Bizutage je považována za předstíraný rituál. Zahrnuje drastické rituály, které jsou oficiálně zakázané, přesto se údajně stále praktikují (Aulagnon, 1992). Je jedním z mála projevů, které by skutečně mohly vypadat jako pravý iniciační rituál podobný rituálům v primitivních společnostech. Ve skutečnosti se její význam dávno vyprázdnil a tak se jedná spíše o skrytou a tolerovanou šikanu. V českých podmínkách se podobný, avšak méně drastický rituál, objevuje ve formě již zmíněných beání.

Sedmou oblastí je láska. V rané adolescenci hraje roli především láska platonická. V procesu idealizace je druhý člověk vnímán jako bůh a tím ztrácí své lidské bytí (Winter, 2001). Psychická adolescence se poté rodí ve chvíli, kdy dítě pozná první konflikty, jež předznamenávají neslučitelnost sexuální touhy a idealizaci asexuální lásky. To je považováno za něco, co lásku degraduje, proto se adolescenti často co nejdéle drží platonické lásky. Winter je tak místo adolescentů nazývá „idoloscenci“ (Winter, 2001).

Osmou oblast tvoří toxikomanie, neboli alkohol a drogy. Alkohol provází různé sociální rituály po celý život člověka. Těžko si lze představit svatbu či zapíjení narozeného dítěte bez něj. Alkohol často tvoří i součást každodenního života. Například aperitif je vnímán jako sociální rituál s obřadem provázaným s určitou společností, zvláštními gesty, zvuky (přituknutí), slovy, či stolním pořádkem. Vzhledem k tomu, že je konzumace alkoholu povolena od 18 let, je alkohol brán jako nápoj dospělých (ačkoliv ve skutečnosti začínají mladí lidé pít dříve). Naučit se pít je tedy rovněž iniciace do světa dospělých (Gendreau, 1999). Z jiných drog je široce rozšířená především marihuana. Kouření marihuany probíhá často, na rozdíl od běžných cigaret, ve společnosti dalších kuřáků, kteří společně konzumují stejný joint. Celý postup rovněž připomíná rituál – výroba jointu má přesná pravidla, kuřák musí znát techniku kouření, důležitý je směr rotace jointu ve skupině. Až potud se jedná o společenský rituál. Marihuana však představuje i individuální rituál, především její nákup – je třeba znát prodejní místa a dealera. „Novic“ musí být doprovázen již zkušeným nákupčím. V konzumaci marihuany lze nalézt výrazné podobnosti s rituály primitivních společností, dealer je dokonce některými autory přirovnáván k šamanovi (Gendreau, 1999). Zatímco konzumace alkoholu je stabilní, konzumace marihuany u mladých lidí za poslední léta narůstá. Konzumace tabáku je proměnlivá, nejdříve narůstala, nyní se snižuje. Veškerá konzumace narůstá s věkem a liší se u chlapců a dívek - chlapci více konzumují alkohol a marihuanu, dívky tabák.

Poslední oblastí je rock (Gendreau, 1999). Ten je zde patrně myšlen jako jeden z

představitelů dalších hudebních směrů, které mají pro adolescenty podobný význam. Může se jednat o hard rock, punk, new wave, reggae, disko, funk, hip hop, techno a další. Všechny tyto hudební směry vyjadřují hodnoty jako jsou individualismus, hédonismus a odmítání tradic. Z tohoto úhlu pohledu je adolescence období pro vyjádření svobody, té před svatbou, před pravidelnou prací, před sociálními povinnostmi (Mignon, 1990).

Jiní autoři nerozebírají tolik zeširoka oblasti ze života adolescentů, spíše se věnují konkrétním příkladům rituálů.

Patří sem například rituál zamčené koupelny či pokoje (Braconnier, 1989). Autor si všímá, že od určitého věku mají mladí lidé potřebu soukromí. Jedním otočením klíče ve dveřích tak dávají okolnímu světu najevo, že jsou již samostatné bytosti, jejichž hranice je třeba respektovat.

Dalším rituálem je získání řidičského průkazu, které má ve Francii možná větší význam, než v Čechách. V nadneseném smyslu se adolescenti učí znovu „chodit“. Tak jako jim tato dovednost v dětství přinesla větší samostatnost a především nezávislost na rodičích, možnost jezdit autem je posouvá zase o něco dál tímto směrem. Jízda autem je u adolescentů také nejčastější příčinou úmrtí, je jich dokonce dvakrát víc, než úmrtí důsledkem autonehody u zbytku populace (Jeammet, 2004).

Dalším přechodem, který však zasáhl jen část mužské populace, mohla být v daných obdobích válka. Barois zmiňuje válku v Alžírsku a popisuje vlastní zkušenosti emocionálně nezralého chlapce, kterého válka ovlivnila na celý život (Barois, 1990).

Tematiky rituálů v adolescenci se v referátu „Krise adolescence“ dotýká také Jean Louis Lorrain. Zdůrazňuje, že k úspěšnému dosažení věku dospělosti je potřeba, aby byla naznačena cesta. Tato podmínka však v moderní společnosti schází. Zatímco v primitivních společnostech může adolescence trvat pouhý týden, v civilizované kultuře, kde neexistuje zřetelný přechod, nejsou tyto hranice jasné. Mezi iniciačními rituály, které postupně mizí, či ztrácí svou symbolickou hodnotu, jmenuje autor povinnou vojenskou službu, získání řidičského průkazu a konec studií. Autor dodává, že je potřeba objevit nové rituály nesoucí symbolickou hodnotu, aby se přechod do dospělosti usnadnit (Lorrain, 2003).

Někteří autoři se pak věnují konkrétním příkladům rituálů v jedné francouzské provincii. Uvádí například sraz motorkářů u Blanquefortu. V okolí tohoto městečka mají prý mladí přání stát se motorkářem, až budou velcí. Být motorkářem znamená mít speciální oblečení, mluvit určitým jazykem, vyznávat jistou kulturu. Meta, ke které se vztahují, je potom rallye Paříž-Dakar. Mladí se chtějí podobat a tak investují peníze do některých motorkářských atributů, jako například helma v barvě šampióna. Čtrnácti až sedmnácti letí adolescenti přijdou na mopedu, pozorují sraz a snaží se napodobit své idoly. Moped musí samozřejmě vypadat co

nejvíc jako motorka (Jeanneaud, Malabet, 1996).

Dalším takovým provinčním rituálem jsou takzvané „Les cent jours du bac“ (sto dní maturity), nebo také „Le père cent“ (otec sto). Tento rituál byl pozorován v aglomeraci Bordelais, přibližně sto dní před maturitou. Studenti procházejí městem zásobení moukou, konfetami a někdy i vejci a házejí je na své kamarády, na náhodné chodce nebo na auta. Jedná se prý o místní lokální fenomén. Maturita, v Čechách nazývaná zkouškou dospělosti, je jako přechodový rituál často zmiňována v obou zemích. Úspěšné složení maturity může být ve Francii považováno za přijetí do světa dospělých a jeden ze způsobů, jak opustit ten dětský. V překladu znamená „père“ otec, je zde symbolem generace, vlastnictví, dominance, autority, hrdiny, zkrátka tím, kým se chceme stát. „Cent“ znamená sto jako posledních sto dní revize a úzkosti, než bude podstoupena maturita, jejímž úspěšným složením se mladý člověk posune do dospělosti. Mouka je symbolem očištění a askeze, je také základní surovinou. Házení mouky označuje začátek období askeze, v tomto případě učení (Besse, Boissiere, Cazalis, Riou, 1996).

V Čechách je podobným rituálem tzv. „poslední zvonění“, které se však na rozdíl od zmíněné francouzské provincie koná až týden před maturitou, než nastane tzv. „svaťák“, neboli svatý týden učení. Nalezneme zde tedy výrazné shody, v obou případech jde o jistý rituál, který předznamenává časově ohraničené období askeze a učení, jež vrcholí „zkouškou dospělosti.“

B. Empirická část

4. Iniciační rituály v populaci českých a francouzských adolescentů – koncepce výzkumu

„Myslím, že dospělost je převzetí zodpovědnosti...A je to taky smutek nad ztraceným rájem.“

Elvíra (39 let)

4.1. Výzkumné otázky

Empirická část rozšiřuje část teoretickou o konkrétní poznatky získané na základě kvalitativního výzkumu. Jedná se o mapující studii, jejímž cílem bylo zjistit, zda v české a francouzské kultuře existují iniciační rituály vázané na období adolescence. Jelikož jsem měla možnost nasbírat data ve dvou odlišných zemích, bylo mým dalším úkolem tyto údaje porovnat.

Předpokládala jsem, že iniciační rituály v Čechách a ve Francii existují, ačkoliv jejich podoba se patrně liší od iniciačních rituálů v primitivních společnostech. Očekávala jsem rovněž rozdíly v rituálech v závislosti na kultuře dané země. Výsledky si nekladou nárok na zobecnění, jedná se spíše o pilotní výzkum, který může být podnětem k rozsáhlejšímu zkoumání.

Výzkumnou cestou jsem hledala odpovědi také na následující otázky: Pokud iniciační rituály existují, jaká je jejich nejčastější podoba? Shodují se u více respondentů, nebo jsou natolik individuální, že je nelze kategorizovat? Pokud neexistují, jak poznají adolescenti, že se stali dospělými? A co je to vlastně dospělost z pohledu mladých lidí?

4.2. Jiné studie věnované výzkumu přechodových rituálů v období adolescence

Dříve než uvedu vlastní výzkum, načrtnu výsledky jiných, podobně orientovaných výzkumů. Přechodovým rituálům z dětství do dospělosti věnovala část své diplomové práce „Místo rituálů v současné rodině“ Petra Sobotková. Autorka použila metodu kvalitativních

rozhovorů s celkem osmnácti respondenty ve věku od osmnácti do čtyřiceti let. Nikdo z dotazovaných podle ní nevedl, že by něco jako iniciační rituál či jeho náznak zažil. Dospívání probíhalo pozvolně, bez výrazných předělů, teprve v průběhu rozhovoru respondenti zpětně přemýšleli, kdy je okolí začalo považovat za dospělé. Většinou byl takovým předělem moment, kdy dokázali, že se o sebe umí sami postarat (pobyt v cizině, odstěhování, apod.). Všichni respondenti se shodli, že žádné rituály v naší společnosti nevnímají, dva z nich hovořili o tom, že jim to chybí (Sobotková, 2003).

Ve Francii se výzkumem přechodových rituálů zabýval například Jacques Gleyse a další odborníci z univerzity Paul Valéry v Montpellier. Autoři zkoumali iniciační rituály v rámci školství. Rozeznávají pět druhů těchto rituálů, spojených vždy vedle změny místa s radikální změnou logiky a symboliky dané pozice – vstup do mateřské školky, přechod na základní školu, na druhý stupeň základní školy (ve Francii je 1. stupněm „*école primaire*“, druhým stupněm „*collège*“), na lyceum (střední školu) a konečně na univerzitu. Náplň každého rituálu je odvozována od etymologie názvu typu školy (Gleyse, 2005).

4.3. Operacionalizace klíčových termínů

Klíčové pojmy, se kterými budu pracovat, jsou adolescence, dospělost a iniciační rituál.

V teoretické části jsme si uvedli jednotlivé definice adolescence na základě českých, francouzských a amerických psychologických encyklopedií. V operacionalizaci tohoto pojmu budu vycházet z francouzského a amerického konceptu, jelikož je volnější a pro naše účely vhodnější. Adolescenci vnímám jako přechodové období v životě člověka, jehož spodní hranici tvoří konec dětství a horní hranici počátek dospělosti. Vzhledem k vysokým individuálním odlišnostem neberu v potaz vymezení adolescence na základě věku, příkláním se k subjektivně vnímaným hranicím.

Definovat dospělost je výrazně složitější, než vymežit adolescenci. Záleží totiž na tom, z jakého úhlu pohledu ji posuzujeme. Z právního hlediska je dospělost v České Republice i ve Francii spjata s dovršením osmnáctého roku věku a trvá po celý zbytek života jedince. Dospělost může být dále vnímána z biologického, psychického, sociálního či kognitivního hlediska. My budeme sledovat především rovinu psychické dospělosti, druhotně také dospělost sociální. Psychickou dospělost definuji s využitím psychologického slovníku jako vývojové období, kdy je jedinec schopný samostatně myslet a jednat, je přiměřeně stabilní, má ujasněné

cíle a hodnoty a přijímá zodpovědnost za své činy (Hartl, Hartlová, 2000). Sociální dospělost představuje status člověka, kdy jej jeho sociální okolí považuje za dospělého. Přes snahu o operacionalizaci pojmu však preferuji subjektivní pojetí dospělosti, které zjistím v rozhovorech.

Přechodový rituál definuji z využitím definic uvedených v teoretické části. Jedná se o standardizovaný sled úkonů, který slouží k označení přechodu z jednoho sociálního stavu do druhého a k usnadnění tohoto přechodu (Vodáková, 2000, Van Gennep, 1997). Iniciační rituál je druh přechodového rituálu, který označuje a usnadňuje přechod jedince z dětství do dospělosti.

4.4. Metodologie výzkumu

4.4.1. Výběr metody

Jelikož chci především porozumět dané problematice, nikoliv testovat hypotézy, volím metodu kvalitativního výzkumu. Jsem si vědoma toho, že výsledky nebude možné generalizovat na větší populaci a výzkum bude mít nízkou reliabilitu (Disman, 1993).

Problematika dospívání a iniciačních rituálů může být citlivým tématem. Abych získala co nejupřímnější a nejhlubší informace, vybrala jsem z množství kvalitativních metod rozhovor. Bude tak možné zajistit pocit soukromí, bezpečí a intimity, který je vzhledem ke křehkému tématu nutný.

Rozhovor by měl být řízen především respondentem, přesto je nutné vymezit oblast, která nás zajímá. Předpokládám, že řada lidí o svém dospívání a rituálech neuvažovala, bude je tedy nutné navést. K tomuto účelu je vhodný rozhovor pomocí návodu. „Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat“ (Hendl, 2005, s.174). Jedná se o neformální rozhovor, kde můžu otázky přizpůsobovat situaci a klást je spontánně, bez předem daného pořadí. Návod je k dispozici v příloze č. 1.

4.4.2. Výběr vzorku

Jako strategii výběru výzkumného vzorku jsem zvolila postupné určení výběrové struktury. Jedná se o teoreticky zaměřený výběr, kde se o výběru respondentů rozhodujeme v průběhu sběru dat podle toho, která data máme ještě zapotřebí (Hendl, 2005). Kritéria pro zařazení do výběru byla národnost, věk a pohlaví.

Výzkum jsem prováděla ve dvou etapách, z nichž první proběhla v Čechách (Praze) a druhá ve Francii (Paříži). Ve vzorku jsou tedy Češi a Francouzi.

Věk nebyl dopředu přísně ohraničen, oslovila jsem mladé lidi, u kterých jsem předpokládala, že se mohou ještě nacházet v období adolescence podle mého pojetí. Většina respondentů se nachází mezi 17 a 26 lety, ve vzorku je také jedna žena ve věku 39 let. O jejím zařazení jsem rozhodla proto, abych měla srovnání s člověkem, který se již v adolescenci nenachází. Poměr žen a mužů je shodný, sedm žen a sedm mužů. Z hlediska národnosti jsou v „českém“ vzorku 3 ženy a 4 muži, ve „francouzském“ vzorku je to opačně.

Český vzorek je složen převážně z mých známých a přátel, francouzský vzorek tvoří neznámí mladí lidé, které jsem náhodně potkala během zahraniční stáže.

Národnost	Češi	Francouzi	Všichni
Ženy	3	4	7
Muži	4	3	7
Celkem	7	7	14

Tab. č. 1. Počet Čechů a Francouzů ve vzorku z hlediska pohlaví

Národnost	Češi	Francouzi
Ženy	17 – 19 let	21 – 39 let
Muži	22 – 24 let	24 – 26 let

Tab. č. 2: Vymezení výběrového souboru z hlediska věkového rozpětí

4.4.3. Popis výzkumu

Sběr dat proběhl ve dvou částech. První část v Praze na jaře roku 2005, druhá v Paříži na jaře roku 2006. Vzhledem k tomu, že mezi dvěma sběry byl roční odstup a druhá část výzkumu proběhla až po vyhodnocení části první (která byla využita v bakalářské práci), se konkrétní průběh rozhovorů lehce lišil. Provedením a vyhodnocením první série kvalitativních rozhovorů jsem získala určitý přehled o problematice a naučila se lépe pracovat s technikou rozhovoru. Lehkou odlišnost v metodologii nepovažuji za překážku komparace obou výzkumů, jelikož základní výzkumné otázky zůstaly shodné. Liší se spíše pořadí výzkumných okruhů, časový plán rozhovorů, jeho konkrétní provedení, apod. Pro přesnost uvedu popis obou částí výzkumu zvlášť.

První série rozhovorů probíhala v příjemném prostředí kaváren. Snažila jsem se vybrat

takové místo, které by nerušilo průběh rozhovoru. Zpočátku jsem se snažila naladit na aktuální stav jedince a nezávazně si popovídat, až postupně jsem přešla na problematiku adolescence. Ani poté jsem se rigidně nedržela svých výzkumných zájmů, aby se z rozhovoru nestal výslech.

Respondenti byli předem informováni o účelu výzkumu. Potřebovala jsem, aby nebyli ovlivněni моým očekáváním, proto jsem jim řekla pouze to, že mě zajímá téma dospělost. Všichni poskytli souhlas s otištěním přepsaných rozhovorů v této práci (anonymně, zmíněn jen věk a pohlaví, jména českých respondentů uvedená v přepisu rozhovorů jsou smyšlená.) Souhlasili rovněž s tím, že budu rozhovory nahrávat na diktafon.

Co se týká samotného obsahu otázek, vycházela jsem z předpokladu, že pokud v průběhu adolescence nějaké iniciační rituály existují, vyplynou na povrch samy od sebe. Slovo rituál jsem se proto snažila nepoužívat. Rozhovory byly volné, nestrukturované, navzájem se shodovaly pouze v některých otázkách jako například: „Co je to pro tebe dospělost?“ Tím byl každý respondent nucen přemýšlet nad svou vlastní pracovní definicí a nemohlo se stát, že bychom každý mluvili o jiném významu pojmu dospělost.

Dále jsem se ptala, zda se jedinec již dospělý cítí – pokud ano, zda si vzpomíná na určité momenty, kdy k tomu došlo – pokud ne, které okamžiky v budoucnu ho pravděpodobně do dospělosti posunou. Teprve potom, pokud se o tom respondent nezmínil sám, jsem se ptala na společensky uznávané přechody typu maturita, 18 let, promoce, apod. Přibližný návod k otázkám je uveden v příloze.

Rozhovory trvaly přibližně 30-45 minut.

Druhá série rozhovorů byla provedena ve francouzském jazyce (přepis rozhovorů byl přeložen do češtiny, v transkripci jsou uvedena pravá křestní jména a věk, vzhledem k prostorové vzdálenosti nehrozí, že by respondenty někdo poznal). Na rozdíl od první série se rozhovory tentokrát odehrávaly v klidnějším prostředí, kde bylo zajištěno větší soukromí (většinou prázdný pokoj). Respondenti byli opět obeznámeni se smyslem výzkumu, souhlasili s otištěním přepisu rozhovorů v diplomové práci a s jejich nahráváním na diktafon. Otázky byly formulovány podobně, k základní otázce „Co je pro tebe dospělost?“ byl přidán dovětek „napadají tě nějaké asociace s tímto slovem?“ Ačkoliv jsem se stejně jako v první části snažila obcházet pojem iniciační rituály (většinou termínem zlomový okamžik či krok k dospělosti), v druhé polovině rozhovoru jsem ho někdy sama použila. Také z toho důvodu, že je ve Francii mnohem známější a používanější i v kontextu západní společnosti, než u nás. Stalo se například, že si respondent sám na základě otázek vyvodil, že se zajímám o iniciační rituály. Ukázalo se, že zmínit jasně pojem iniciační rituály bylo přínosné, jelikož jsme se tím dostali blíže k jádru výzkumu. Možná díky tomu byly rozhovory v průměru o něco kratší, většinou kolem 30 minut.

5. Výsledky výzkumu iniciační rituály u českých a francouzských adolescentů

K vyhodnocení výsledků výzkumu jsem použila metodu obsahové analýzy. Každou sérii rozhovorů jsem analyzovala nejprve zvlášť, poté jsem provedla jejich vzájemnou komparaci.

Nejprve jsem všechny rozhovory přepsala. Jedná se o částečně komentovanou transkripci (v závorkách jsou uvedeny některé neverbální doprovody, které jsem považovala za důležité, např. smích). Rozhovory jsou ponechány maximálně v původní podobě, vypuštěna jsou pouze opakování slov, parazitní slova, dlouhé odmlky, apod. Veškerý materiál je k dispozici v příloze č. 2.

Redukce dat byla provedena na základě kategorizace. V transkripci bylo nejprve nutné se zorientovat, nalézt důležité znaky, rozhodnout, které jednotky budou využity ke kódování. Na základě těchto jednotek pak byl vytvořen kategoriální systém a provedena analýza (Hendl, 2005).

Zvolené kategorie jsou uvedeny v tab. č.3. Jelikož bylo pro přehlednost nutné tyto kategorie vytvořit, jsou dány jistým způsobem uměle, mnohdy se prolínají a doplňují.

<i>Kategorie</i>	<i>Popis</i>
Definice dospělosti	Popis dospělosti, vlastnosti či asociace s ní spojené
Aktuální úroveň dospělosti	V jaké míře se respondent cítí být dospělý.
Charakteristika přechodu do dospělosti	Jakým způsobem probíhá přechod do dospělosti.
Postoj k dospělosti	S jakými emocemi je spjata představa dospělosti.
Společensky uznávané iniciační rituály	Jakým způsobem jsou hodnoceny běžně uznávané rituály.
Kroky k dospělosti	Jaké okamžiky byly v dospívání respondentů důležité pro přechod do dospělosti.

Tab. č. 3: Kategorizace sesbíraných dat

5.1. Definice dospělosti

Individuální definice dospělosti byly ve velké míře zřejmé z odpovědi respondentů na první otázku, která byla u všech shodná: „Co je pro tebe dospělost?“ Někteří své pojetí v průběhu rozhovoru dále upřesňovali, podle toho, na jaké další téma ve svém vyprávění narazili.

Všichni respondenti definovali dospělost na základě znaků, které dospělý člověk vykazuje. Přehled těchto znaků seřazených podle četností výskytu u českého vzorku je v tabulce č. 4.

Je nutné zmínit, že četnosti u jednotlivých položek v definici dospělosti jsou spíše orientační. Skutečnost, že některý z respondentů danou položku zmínil a jiný ne, může být náhodná, ovlivněná řadou faktorů.

Přesto je zřejmé, že u většiny českých respondentů se dospělost pojí se zodpovědností za sebe, samostatností, psychickou a finanční nezávislostí a samostatným bydlením (uvedlo to shodně pět respondentů ze sedmi). Samostatné bydlení dále zahrnují pod samostatnost. Následuje schopnost se o sebe postarat, kterou jmenovali čtyři respondenti. Jako důležité znaky z hlediska dospělosti vnímali tři respondenti také vnitřní připravenost na dospělý život, práci a dlouhodobý vztah.

<i>Znaky dospělosti (Češi)</i>	<i>Ženy (celkem 3)</i>	<i>Muži (celkem 4)</i>	<i>Celkem(7)</i>
<i>Zodpovědnost za sebe</i>	2	3	5
<i>Samostatnost</i>	1	4	5
<i>Nezávislost psychická</i>	2	3	5
<i>Nezávislost finanční</i>	1	4	5
<i>Samostatné bydlení</i>	2	3	5
<i>Schopnost se o sebe postarat</i>	1	3	4
<i>Vnitřní připravenost na dospělý život</i>	1	2	3
<i>Práce</i>	2	1	3
<i>Dlouhodobý vztah</i>	1	2	3
<i>Schopnost řídit svůj život, rozhodovat</i>	1	1	2
<i>Jistota</i>	0	2	2
<i>Jasně směřování (vědět, co chci)</i>	0	2	2
<i>Hospodaření s časem</i>	0	1	1
<i>Problémy, starosti</i>	1	0	1
<i>Zodpovědnost za druhé</i>	0	1	1
<i>Zralost</i>	0	1	1
<i>Vystřízlivění z dětských snů, ideálů</i>	0	1	1
<i>Rozumnost</i>	1	0	1
<i>Spokojenost se sebou</i>	0	1	1
<i>Nalezení se</i>	0	1	1
<i>Volnost</i>	1	0	1

Tab. č. 4.: Znaky dospělosti u českého vzorku podle četnosti jmenovaných položek

Na základě tohoto pojetí bych mohla navrhnout „českou“ definici dospělosti přibližně takto:

Dospělost je stav, ve kterém je člověk sám za sebe zodpovědný, samostatný a psychicky a finančně nezávislý. Dospělý jedinec je schopný se o sebe postarat, je vnitřně připravený na dospělý život, má stálou práci a dlouhodobý vztah.

Přehled znaků, které uváděli ve spojitosti s dospělostí francouzští respondenti, jsou uvedeny v tab. č. 5.

Jedna respondentka je výrazně starší, než ostatní (39 let), navíc se v průběhu rozhovoru ukázalo, že má za sebou pohnutý životní příběh, který zřejmě mohl poznamenat i její vztah k dospělosti. Na rozdíl od všech ostatních také prošla psychoanalýzou. Přesto jsem ji nakonec ve vzorku ponechala, jelikož její reflexe byly velmi cenné a zajímavé. Její výpověď mohla lehce ovlivnit výsledky studie ve Francii, tudíž to musíme mít na paměti v komparaci obou výzkumů.

Je zřejmé, že Francouzi spojují dospělost převážně se zodpovědností za sebe, uvedlo to šest ze sedmi respondentů. Následuje schopnost se sám o sebe postarat a jasné směřování (vědět, co chci), což zmínili čtyři respondenti. Tři z nich se shodli také na práci, finanční nezávislosti a samostatnosti.

„Francouzská“ definice dospělosti by potom zněla přibližně takto:

Dospělost je stav, ve kterém je člověk za sebe zodpovědný. Dospělý jedinec je rovněž schopný se sám o sebe postarat a jasně ví, kam směřuje. Má práci a je finančně nezávislý a samostatný.

Porovnáním obou definic zjistíme, že se u obou vzorků nejčastěji objevuje zodpovědnost za sebe, schopnost se o sebe postarat, finanční nezávislost, samostatnost a práce. V českém vzorku se navíc objevuje psychická nezávislost (uvedlo ji pět ze sedmi českých respondentů a pouze dva ze sedmi francouzských respondentů), vnitřní připravenost na dospělý život (v českém vzorku ji uvedli tři ze sedmi, ve francouzském se objevuje podobná položka jako „připravenost mít děti“, uvádí ji však jen jeden respondent) a dlouhodobý vztah (jmenovali jej tři čeští respondenti, ve francouzském vzorku jako „stabilní vztah“ jeden respondent). Čtyři francouzští respondenti naopak zmínili jasné směřování (vědět, co chci), zatímco u českého vzorku to byli jen dva.

Celkově se zdá, že český vzorek se shoduje ve více položkách a celkově jich jmenuje méně, francouzský se výrazně shoduje v jedné a uvádí přibližně deset dalších vlastností, schopností či zkušeností navíc. Tyto výsledky ovšem musíme brát s rezervou, jelikož se jedná o kvalitativní výzkum a provádíme kvantitativní posouzení.

<i>Znaky dospělosti (Francouzi)</i>	<i>Ženy (celkem 4)</i>	<i>Muži (celkem 3)</i>	<i>Celkem(7)</i>
Zodpovědnost za sebe	3	3	6
Schopnost se sám o sebe postarat	2	2	4
Jasně směřování (vědět, co chci)	2	2	4
Práce	1	2	3
Finanční nezávislost	2	1	3
Samostatnost	2	1	3
Schopnost rozhodovat o svém životě	1	1	2
Zkušenosti	2	0	2
Zodpovědnost za druhé	2	0	2
Psychická nezávislost	2	0	2
Hospodaření s časem	0	1	1
Adaptabilita	0	1	1
Sebe prezentace	0	1	1
Organizovanost	0	1	1
Odstup	0	1	1
Klid, rozvaha	0	1	1
Stabilita	1	0	1
Akceptace limitů	1	0	1
Akceptace toku času	1	0	1
Akceptace „ran osudu“	1	0	1
Rozumnost	0	1	1
Změna vztahu ke smrti	1	0	1
Zralost sociální	0	1	1
Zralost sexuální	0	1	1
Stabilní vztah	1	0	1
Sebeuvědomění	0	1	1
Vlastnictví	0	1	1
Vzdání se dětských snů, iluzí	1	0	1
Sebe podpora	1	0	1
Připravenost mít děti	1	0	1
Profesionální orientace	1	0	1
Jasně hodnoty	1	0	1
Realizace určitých cílů	1	0	1
Spolehnutí se na sebe	1	0	1

Tab. č. 5: *Znaky dospělosti u francouzského vzorku podle četnosti jmenovaných položek*

5.2. Charakteristika přechodu do dospělosti

V charakteru dospívání a přechodu do dospělosti se čeští respondenti poměrně shodli. Přechod do dospělosti je podle nich pozvolný, kontinuální, přesto se v něm dají rozeznat určité výrazné okamžiky, během kterých se více posunuli do dospělosti.

Pro dokreslení uvádím některé výpovědi:

„Je to takový podloží a pak jsou tam takový skoky. Že se to jako kombinuje (...) Třeba se to plíživě vkrádá a já o tom ani nevím. To asi bude takhle. Víš, že si toho ani nevšimnu a najednou budu dospělej.“ (Radek)

„Je to plynulý, ale jsou tam takový malý krůčky (...) Je to podle mě hrozně individuální.“ (Martin)

„No tak já si myslím, že to je tak nějak kontinuální, že pořád nabíráš zkušenosti, dospíváš, ale...když se právě stane nějaká neočekávaná situace, jako třeba smrt toho blízkýho, tak pak je to větší skok. Třeba když ti umře někdo z rodičů, tak se vlastně musíš najednou sama postarat...o rodinu, bejt samostatná, a to potom rychlejc dospěješ do té dospělosti.“ (Lenka)

„(...) Myslím si, že to jde tak jako plynule, a občas se stane něco, co tě posune jinam. Ale taky to není takový extra zásadní.“ (Bára)

Respondenti se také v zásadě shodli, že přechod do dospělosti je velmi individuální. Někteří respondenti zmiňovali, že někdy může být člověk dospělý podle věku, ale nechová se tak. Objevila se známá dichotomie mezi dospělostí určenou věkem a subjektivním pocitem, kdy je člověk dospělý.

„Potkávám i lidi, který jsou dost starý na to, aby byli dospělí, ale vlastně nejsou, mají takový zakrnělý myšlení na úrovni třeba těch osmnácti, nebo tak, nebo ještě míň. Takže je to i hodně individuální (...) Třeba náš trenér, je mu třicet a chlap v jeho věku, je takovej trend, už by měl bejt ženatej a chovat se zodpovědně. Tak v tomhle směru prostě není dospělej.“ (Lenka)

Objevil se také názor, že člověk se vždy srovnává s věkovou kategorií, která je starší. Z tohoto pohledu se může i představa dospělosti posouvat do stále vyššího věku.

„To je takový to, jak se to člověku pořád někam posouvá, já nevím, třeba v desíti letech ti přijdou třicetiletý starý, ale když je ti třicet, tak ti přijdou lidi starý třeba v padesáti...furt se to posouvá a takhle si myslím, že to je i s tou dospělostí...jako v něčem.“ (Pavel)

Francouzští respondenti mluvili o charakteru dospívání více z hlediska dichotomie mezi

věkem a skutečnou dospělostí, méně zmiňovali charakter přechodu, jelikož jsem se na něj většinou přímo neptala. Pokud jsem se zeptala, objevil se názor podobný českým respondentům: „*Já si myslím, že přechod mezi adolescencí a dospělostí je nutně přechod, který se děje v čase, který trvá dlouho, protože nemůže jen tak zničehonic přijít den, kdy jsi najednou dospělý, uvážený a klidný.*“ (Guislane)

Francouzi se většinou shodli, že dospívání je celoživotní proces. Věk může z tohoto pohledu klamat.

„*(...) Myslím, že se nikdy nepřestaneme vyvíjet, růst. Zním například lidi kolem třiceti let, kteří nejsou dospělí.*“ Současně říká: „*Pro mě byla opravdu velká změna mezi dětstvím a adolescencí. To byla obrovská změna, kdy jsem dospěla (smích). Ale jak jednou k téhle změně dojde, je hotovo.*“ (Sara)

Jeden respondent termín dospělost zcela odmítal jako prázdnou konstrukci: „*Já si navíc nemyslím, že dospělost existuje. Neexistuje. Je to postupný vývoj...jsou lidi, kteří mají ve dvaceti inteligenci a úvahy šestnáctiletých dětí. A jiní v šestnácti uvažují jako dvacetiletí (...)* Takže nakonec možná nikdy nejsme opravdu dospělí, jsme bráni jako dospělí sociálně podle etap, kterými jsme prošli. Záleží to na kultuře, tohle platí pro francouzskou kulturu, ale někde jsou lidi dospělí mnohem dřív, někde později.“ (Antoine)

Pro jiné věk přece jen určitou roli hraje. „*Z hlediska věku je to hodně různý, někteří jsou hrozně dospělí už v osmnácti a jiní, nejsou dospělí ve dvaceti, třiceti letech. Ale ta dimenze věku do toho stejně vstupuje, nemůžu brát jako dospělýho někoho, komu je čtrnáct. Myslím, že můžeme být dospělý od sedmnácti, osmnácti, minimálně.*“ (Lorah)

Ve výsledku se český a francouzský vzorek příliš neliší. Objevují se spíše interpersonální rozdíly, než rozdíly kulturní. Většina respondentů se shodla, že dospívání je individuální, že příliš nezávisí na věku.

5.3. Aktuální úroveň dospělosti

Tato kategorie vyjadřuje subjektivní míru dospělosti podle toho, jak respondenti sami sebe hodnotili. Subjektivní výpověď srovnávám s vnějším kritériem dospělosti, kterým je věk. Jak jsme zjistili ve výše uvedené kategorii, většina dotazovaných se domnívá, že dospělost s věkem nesouvisí. Zajímalo mne, zda se tato dichotomie u nich samotných projevila.

Přehled výpovědí českých respondentů k otázce vlastní dospělosti v porovnání s jejich věkem ukazuje tabulka č. 6. Je patrné, že určitá souvislost dospělosti s věkem se v rozhovorech projevila, což je v rozporu s tím, jak respondenti o dospělosti hovoří dále.

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti (říká o sobě):</i>
Radek	23	„Já nejsem dospělý! (...) Budu...doufám, že tak za tři roky. Až dostuduju. Tak pak třeba už budu dospělej(...)Asi jako trochu dospělej jsem, ale odmítám si to přiznat.
Eva	17	„Ne, určitě ne. Já ještě dlouho nebudu dospělá. Dlouhuo...Já nevím. Asi jako až mi padne osmnáct, tak určitě si neřeknu, hele jsi dospělá, tak se podle toho chovej.“
Pavel	24	„Jak kdy...někdy se cejtím dospělej. Třeba mi v tom pomáhá, když se v něčem zorientuju, cejtím se jistej v kramflecích a...pak najednou je nějaká maličkost a ta mě jako vykolejí a zjistím, že ta jistota asi není tak silná (...) Ale cejtím se dospělej jako v tom, co dělám, jak se rozhoduju, kterým směrem jdu, tak do toho už jako můj rodiče vůbec nezasahují a ani nikdo jinej. Jako že to mám ve svých rukou...se cejtím dospělej(...) Teď si myslím, že se víc spoléhám sám na sebe, než na nějaký okolnosti. A i v tom vidím nějak tu postupující dospělost.“
Martin	22	„Úplně asi nejsem, ale cejtím...takový to vystřízlivění z těch různých dětských představ a snů...a tak. Zrealističtění nějakých svých plánů (...) Už si říkám, že to nebude trvat dlouho (...) Chtěl bych pak stát aspoň trochu na vlastních nohách (...) Nejsem dospělej. Nejsem dospělej v tom smyslu, že mám pořád ještě ty představy o té práci a tak, ale bohužel, a to už teďka vidím, další závažný krok k dospělosti bude, až tyhle sny porovnám s tím, kolik za to budu mít peněz.
Lenka	19	„Asi ještě úplně nejsem dospělá. Nejsem schopná vždycky zodpovědně jednat...Jak v čem, jak v který oblasti(...) Tak třeba jo ohledně školy, jsem schopná sama se dokopat k tomu, že musím studovat, to jako jo, to si uvědomuju, že je důležitý. Ale třeba že bych se rozhodla mít děti, tak v tomhle směru ještě nejsem úplně dozrálá. To tak nějak nemůžu ještě posoudit(...) Já si myslím, že v těch každodenních věcech bych celkem řekla, že jo, no(...) A v čem nejsem ještě dospělá? Necítím se ještě dospěle. Jako dospěle v tom smyslu, když si představím dospělost, jak se bere obecně, že bych měla mít rodinu a děti a takhle, tak na to se ještě necítím dospěle.“
Adam	24	„Já si připadám dospělej už dlouho(...) Určitě ještě v době, kdy jsem právně dospělej nebyl, takže od nějakých šestnácti let. Tak já asi nejsem správný vzorek. Já si připadám dospělej od té doby proto, že jsem se už v té době staral skoro sám o sebe(...) No a to mi dávalo takovej důvod myslet si o sobě, že jsem dospělej, ale jestli jsem skutečně byl nebo nebyl, to je těžko říct. Uměl jsem se sice o sebe postarat, ale dělal jsem typicky ty kraviny, který se v tomhle věku dělají(...)Hlavně já jsem si už, jak říkám, dospělej připadal, ale to si asi člověk připadá v každém věku, od nějakých jedenácti.“
Bára	19	„Ne, tak jako...třeba jsem rozumnější, ale nějak jako dospěle se necítím, že bych jako...zatím jsem vždycky věděla, co chci, nebylo to takový vyložené rozhodnutí, že se budu muset rozhodnout, do jaký třeba chci jít práce, ve vztazích, chlapy...možná potom.“

Tab. č.6.: Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti v porovnání s věkem u českých respondentů

Zcela nedospělá si připadá pouze Eva, které je sedmnáct let. Výpovědi devatenáctileté Báry a stejně staré Lenky ukazují, že si dospělé nepřipadají, pouze v některých ohledech ano. Spíše nedospělý si připadá taky dvaadvacetiletý Martin. Třiaadvacetiletý Radek dospělost nejprve zcela odmítá, pak přiznává, že asi trochu dospělý je. Pavel, kterému je dvacet čtyři si připadá spíše dospělý, ale občas ho něco vykolejí. Stejně starý Adam je podle svých slov dospělý. Je zřejmé, že dokonce i posoudit vlastní dospělost je obtížné. Pokud bych měla usuzovat z tohoto výzkumu, mezník přechodu do dospělosti by nebyl 18 let, posunul by se spíše k 23 až 24 letem.

Přehled výpovědí francouzských respondentů k otázce vlastní dospělosti v porovnání s jejich věkem ukazuje tabulka č. 7.

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti (říká o sobě):</i>	<i>Úroveň dospělosti (z dotazníku)</i>
Benoit	26	„(...)sám sebe беру spíš jako dospělýho (...)Jo, jak už jste ti říkal, z toho pohledu, že jsem finančně nezávislý(...) Cítím se spíš jako dospělý, než jako dítě.“	4
Guislane	24	Nezmínil	3
Elvira	39	„Jestli se cítím dospělá? Ano(...) Dozrála jsem a cítím se dospělá, ano, ale nechala jsem si něco z dětství(...) Já jsem dospělá i zralá, ale chci si uchovat i tu dětskou část.“	3
Antoine	23	„(...)Já se považuju za spíš dospělýho. Protože mám zkušenosti.. A já si navíc nemyslím, že dospělost existuje. Nic to neznamená. Je to fikce.“	Odmítá se zařadit
Julie	24	„Co se týče mě, já nemám pocit, že bych byla opravdu dospělá. Už jen proto, že nepracuju. Pro mě je to trochu kritérium dospělosti(...) A jsem ještě hodně dítě v tom, že potřebuju být obklopená druhými. Mám chvíle, kdy potřebuju, aby mě ostatní uklidňovali(...)Proto se ještě necítím úplně dospělá. A potom, já jsem se ve svém osobním životě nikdy necítila být úplně dítě, když jsem byla dítě.“	3
Sara	21	Já si nemyslím, že už jsem dospělá(...) Ale ano, skoro(...)Já jsem ještě na začátku.	2
Lora	23	Nezmínila	3

Tab. č.7: *Subjektivně vnímaná úroveň dospělosti v porovnání s věkem a se sebeuposuzovací škálou u francouzských respondentů.*

Dva respondenti o vlastní úrovni dospělosti přímo nemluvili. U všech účastníků druhé etapy výzkumu mám navíc k dispozici vlastní dotazník, ve kterém hodnotí svou úroveň

dospělosti na pětistupňové škále (Od 1= zcela nedospělý, 2=spíše nedospělý, 3=ani nedospělý, ani dospělý, 4=skoro dospělý, 5=zcela dospělý). Odpovědi jsou rovněž uvedeny v tabulce č. 7.

Z tabulky je zřejmé, že respondenti se posuzovali na škále v souladu s tím, co o sobě říkají. Souvislost dospělosti s věkem zde není tak patrná, jako u českých respondentů. Vybočuje především výpověď Elviry, které je 39, přesto se však na sebesuzovací škále nepovažuje zcela za dospělou. U ostatních jsou výpovědi přibližně v souladu s věkem. Nejméně dospělá si připadá jednadvacetiletá Sara, někde mezi se cítí být třiadvacetiletá Lora, čtyřiadvacetiletá Julie a stejně starý Guislane. Spíše dospělý si připadá šestadvacetiletý Benoit.

Celkově lze říci, že subjektivní posouzení vlastní dospělosti u většiny respondentů souvisí (alespoň částečně) s věkem a to jak v českém, tak ve francouzském vzorku. Všichni respondenti, kteří o vlastní dospělosti mluvili, měli problémy určit, zda dospělí jsou, či nikoliv.

5.4. Postoj k dospělosti

Tato kategorie úzce souvisí s kategorií předcházející. Respondenti se označují za více či méně dospělé v souvislosti s tím, co pro ně dospělost vlastně znamená a především, s jakými emocemi ji mají spjatou. Většinou se tento faktor v rozhovorech projevil sám od sebe, aniž bych se na něj přímo ptala. Zvláště u těch dotazovaných, co se jako dospělí necítí, bylo znát v pozadí jisté obavy a předsudky spojené s dospělostí. Na druhou stranu jiní mají dospělost spjatou s pozitivním očekáváním. Většina však uváděla obojí – pozitivní i negativní emoce.

Obavy respondentů z dospělosti se v mnohém podobaly, přesto se zde projevil výrazné interpersonální rozdíly. Stejně tomu bylo s pozitivním očekáváním a „těšením se“. Nebudu se zde proto pokoušet o shrnutí a kategorizaci, jelikož by se tak ztratily zajímavé informace.

Negativní emoce a předsudky spjaté s dospělostí, které respondentům zřejmě brání dospět, byly následující:

- **Dospělost spojená s úzkostí** – „*Ne já rozhodně nechci být dospělej!(...)No protože to je jako lehčí nebejt, že jo? Lehčí je být na někom závislej, to je jednodušší ten život.(...)Od budoucnosti očekávám to špatný(...)* Že bych jako s nějakou radostí hleděl do budoucnosti, to mě teda moc nebere. Říkám si třeba, co bude za tři měsíce, to jsem zvědavej, co bude. Víš? A když mám tenhle strach furt, tak se nemůžu divit, že nemám rád nějaký změny...“ (Radek)

- **Dospělost jako nenávratný konec mládí, zábavy** - „*Budu si užívat mládí, dokud to půjde(...)*Já si třeba jako říkám, mám teď takový ty stavy, že se to už nevrátí, že teď budu stárnout, že jo, starosti...“ (Eva)
„*Jsem zase schopná vylézt na strom jenom tak, takže tady v tom se zase dospěle moc nechovám...je to takovej předěl teďka.*“ (Bára)
- **Dospělost jako ztráta dítěte v nás** - „*(...)chci si v sobě uchovat jako nějakou dětskost, nebo nějakou hravost a to si myslím, že tak úplně s tou dospělostí se nesnoubí...nebo může se to třít.*“ (Pavel)
„*Já jsem dospělá i zralá, ale chci si uchovat i tu dětskou část.*“ (Elvira)
- **Dospělost jako majetek, vlastnictví** - „*A když vstoupíš do dospělýho světa, nakonec si řekneš, musím se odloučit od rodičů, musím mít svůj byt...takže to je majetek. Dospělí svět je taky tohle, postupné přivlastňování si dospělýho života. Začínáme mít byt, práci, auto, kastróly...plno věcí. Majetek tvoří část toho dospělýho světa, toho přechodu do dospělosti.*“ (Antoine)
- **Dospělost jako stereotyp, svázanost** - *Děsí mě asi takovej ten řád toho stereotypu, do kterýho bych se pak mohl zařadit(...)* šel bych si jen za tím, co chci. Určitě by to naráželo i v mojí původní rodině a určitě by hodně záleželo i na...tom, jakou bych měl partnerku. Že bych chtěl bejt jako ve větru, kterému udávám směr...nesvázanej ničím jiným, jenom sám sebou.“ (Pavel)
„*Když je člověk dospělej, tak si tak trošku představím, ale je to jako nesmysl, ale že u těch starších lidí, tak nějak, že jo, když už je dospělej, tak je takovej upjatej...*“ (Lenka)
„*Myslím, že je to někdo (dospělý), kdo vůbec nemá stejné obavy a úzkosti jako nedospělý. Bude mít spíš strach z monotonie, ze stárí, taky z mládí, vidět lidi mladší, než jsou oni. Strach ze zodpovědnosti...*“ (Julie)

Pozitivní emoce asociované s dospělostí byly tyto:

- **Dospělost jako volnost, svoboda** - „*No...asi budu mít volnější ruku, než mám teď, asi ve všem(...)*Ta možnost prostě tý větší volnosti bude ve všem. Teď prostě mamce musím všechno říct, že jo, cokoliv, kamkoliv, domů, a musím to prostě dodržet. Kdyžto až budu dospělá, tak zavolám, že přijdu pozdějc, že jo. To by teďka prostě neexistovalo.“ (Eva)
- **Dospělost jako seberealizace** - „*(...)v něčem mě to přitahuje, třeba z hlediska práce,*

že už se nebudu jenom tak jako plácát v nákejších teoriích, ale konečně snad využiju to, co jsem se naučil, nebo se budu zdokonalovat v něčem...a uvidim za sebou nějaký výsledek. Nebude to jenom činnost pro to studium, ale už to bude mít nějakou jinou nadstavbu. Takže jako realizace v té práci, to mě přitahuje, to si myslim, že jako patří k té dospělosti. A potom určitě i rodina...to mě taky přitahuje, akorát že teď aktuálně to necejtím jako silnou potřebu.“ (Pavel)

- **Dospělost jako vystřízlivění** - *„Jako já jsem se tomu vždycky bránil tadyhle tomu vystřízlivění, ale právě teďka po nějaký době zjišťuju, že jsem to přijal, a nejsem schopnej si vzpomenout na ten zlom, čím se to stalo. Ale už vim, že to je zřejmě ta správná cesta.“ (Martin)*
- **Dospělost jako respekt** - *„(...) Zatímco jako dospělý jsi víc odměřený, máš víc respektu, představ si třeba, že bych měl na sobě oblek, hned by mě všichni brali jinak, nezávisle na věku...prostě když bych se oblíkal víc jako dospělý, v uvozovkách, to, jak se to jmenuje, způsob, jakým se mnou budou lidi jednat, se změní. Působil bych víc rezervovaně, měl bych víc respektu, byl bych váženější, odměřenější, míň jako kamarád, spíš jako dospělý, mluvili by se mnou jako rovný s rovným.“ (Benoit)*
- **Dospělost jako klidná síla** - *„Dospělý je mnohem silnější, než adolescent(...) Má odstup od těch událostí, se kterými je konfrontovaný. Člověk s odstupem to je někdo, kdo analyzuje věci, má svůj úhel pohledu a kdo rozhoduje, a to rozhodnutí udělá jen jedno a bude to to správný. Dospělý, aby na něco upozornil, nepůjde zapálit auto...protože ví, že to k ničemu není. Bude radši poslouchat a pak klidně argumentovat.“ (Guislane)*
- **Dospělost jako schopnost mít a vychovávat děti** - *„Je tam například radost z toho, mít děti, která je jiná, než radosti adolescence. Je pravda, že tam jsou specifické radosti dospělosti...“ (Julie)*

U obou vzorků se ve spojitosti s dospělostí objevily jak negativní, tak pozitivní emoce. Lze říci, že český vzorek měl přece jen více obav a předsudků z dospělosti než francouzský vzorek, který do budoucna hledí více s optimismem. Může to souviset s tím, že francouzští respondenti jsou průměrně o něco starší a tím pádem zřejmě i dospělejší, jak jsme si ukázali v předcházející kategorii.

5.5. Typologie iniciačních rituálů v období adolescence

Drobné rozdíly v metodologii jednotlivých etap výzkumu se nejvíce podepsaly na této a následující kategorii. Pojetí iniciačních rituálů je odlišné v Čechách a ve Francii. Tento jev může být způsoben několika proměnnými:

1. Francouzský vzorek je v průměru starší, dokáže proto lépe analyzovat své dospívání
2. Koncept iniciačních rituálů je ve Francii mnohem známější, než v Čechách. Zatímco u nás se v literatuře objevují drobné zmínky o rituálech moderní doby, ve Francii existují celé publikace zaměřené na tuto problematiku
3. Průběh rozhovorů ve Francii se lišil od průběhu v Čechách. Na iniciační rituály jsem se častěji ptala přímo, bez zbytečných oklik a opisů.

Až budeme porovnávat oba vzorky, musíme mít stále na paměti tyto proměnné, jelikož mohly hrát podstatnou roli. Oba vzorky budou analyzovány v této a následující kategorii nejprve zvlášť, teprve poté se pokusíme o komparaci.

5.5.1. Iniciační rituály v Čechách

Na základě odborné literatury se v Čechách za moderní iniciační rituály považují určité stabilně dané události, kterými většina adolescentů prochází. Zajímalo mě, zda se díky nim čeští respondenti cítí dospělejší. Přehled rituálů, o kterých respondenti mluvili, znázorňuje tabulka č. 8

<i>Společensky uznávané iniciační rituály v Čechách</i>
1. Občanský průkaz
2. Taneční
3. Osmnáctiny
4. Maturita
5. Řidičský průkaz
6. Imatrikulace
7. Promoce
8. Svatba

Tab. č. 8: Společensky uznávané iniciační rituály v Čechách

Pro lepší pochopení této problematiky u českých respondentů uvádím nejprve jejich obecné názory na iniciační rituály.

Postoj k společensky uznávaným rituálům vyjadřuje částečně za všechny názor Adama:

„Ale tak to jsou takový nesmysly, to hrozně splývá, vždyť ty léta hrozně rychle běžej a já myslím, že se octneš v tý dospělosti prostě dřív, než vůbec na to pomyslíš, na nějaký body...“
(Adam)

5.5.1.1. Občanský průkaz

O získání občanského průkazu v patnácti letech většina respondentů vůbec nemluvila. Zmínil se o něm pouze jeden respondent na základě mé pobídky.

„Jako samozřejmě, když jsem dostal občanku, to jsem byl rád, to jsem byl prostě velkej, že jo, ale...Spíš byla asi důležitější ta změna toho prostředí, střední versus tý základní školy, budování nějakýho jinýho kolektivu, když už jsem tam byl na někoho zvyklej, a tak.“ (Martin)

5.5.1.2. Taneční

Takzvané taneční, neboli kurzy tance a společenského chování, jsou mezi rituály českým unikátem. Pokud je mi známo, v žádné jiné zemi nejsou kurzy tance natolik rozšířené, aby jimi procházela většina lidí v určitém věku. Formálně vykazují taneční znaky rituálu více, než ostatní události zde zmiňované. Mají přesně daná pravidla a jejich cílem je uvést mladého člověka do společnosti. Jaký význam pro české respondenty mají?

„(...)Běžně je to (dospělost) spojovaný asi s nějakějma těma společnejma rituálama jako maturita, taneční...Ale musím říct, že jsem se jako necejtil dospělej, třeba v tanečních, vůbec ne, cejtil jsem se hodně nejistej a spíš takovej vyjukanej(...)že se tam člověk nějak dostává do toho světa, dospěláckýho...ňák se tam jako prezentuje. Ale já si myslím, že u mě to tak nebylo, že jsem se tak necejtil, myslím si, že jsem v tomhle takovej zpomalenej, že mi to jako všechno dýl trvá...že ty taneční jsou toho takovým docela dobrým důkazem (se smíchem), že jsem tam byl takovej hlupáček, takovej vyjukanej.“ (Pavel)

„Jee, to jsem byla mlad'ounká, neměla jsem si s těma ostatníma co povídat. Byla jsem v devítce, byla jsem o tři roky mladší a ty témata tam trošku vážly, no(...)Předtím jsem se bála ten kontakt navázat, bála jsem se toho odmítnutí...“ (Eva)

Zdá se, že v tanečních je adolescent ještě příliš mladý na to, aby se mohl díky takové zkušenosti výrazně posunout do dospělosti. Taneční hrají zřejmě větší roli pro rodiče, kteří své dítě rituálně poprvé přivedou do společnosti.

5.5.1.3. Osmnáct let

Osmnáct let je oficiální mezník dospělosti. Adolescent se stává právně dospělým a získává řadu práv a povinností. Jakým způsobem osmnácté narozeniny adolescenty ovlivňují ukazují následující výpovědi.

„Osmnáct let? To vůbec nemá žádný význam.“ (Radek)

„Asi jako až mi padne osmnáct, tak určitě si neřeknu, hele jsi dospělá, tak se podle toho chovej. Jako taky budu muset, že jo, ale nevím.“ (Eva)

„Osmnáctiny, to jsem vůbec neřešil, maximálně to, že pak už mě pustili ke zkoušce na řidičák, tam jako fakt nebylo nic.“ (Martin)

„No a osmnáctiny jsem strávila na vodě, to jsme teda zrovna byli na letním kurzu se školou a ten den jsme sjížděli vodu a vzhledem k tomu, že jsem nikdy na vodě nebyla, tak to byly nezapomenutelné osmnáctiny. A taky teda nezapomenutelná zkušenost, protože zrovna hrozně lilo, bylo hnusný počasí a pro mě to bylo na té vodě docela záhul. No nevím, jestli jsem díky tomu dospělejší. To jsou mezníky spíš asi takový obecný(...)Akorát máma mi začala říkat, že už je mi osmnáct, takže už jsem rozumná...a tak, ale tak ze srandy, no.“ (Lenka)

„Nebo osmnáctiny, tak kdybych se do osmnácti let nenapil, tak mi to připadá určitě skvělý, že na ty osmnáctiny se ožeru jako zvíře...Ale vzhledem k tomu, že už jsem se v patnácti ožral jako zvíře, tak v tom nebyl žádný rozdíl. Tam ten předěl vůbec není, žádný. Ta právní dospělost se vůbec neslučuje s tou životní zkušeností, záleží na té životní zkušenosti, co máš za sebou...a tak je to úplně ve všech směrech.“ (Adam)

Je zřejmé, že pokud osmnácté narozeniny v životě respondentů vůbec něco znamenaly, rozhodně se díky nim necítili dospěleji.

5.5.1.4. Maturita

Na rozdíl od ostatních společensky uznávaných rituálů, maturitu respondenti většinou zmiňovali sami od sebe. Pro část z nich byla také z hlediska dospělosti důležitým bodem. Z tohoto důvodu si ji uvedeme v následující kategorii.

5.5.1.5. Řidičský průkaz

Absolvování zkoušky na řidičský průkaz a s ní související právo řídit automobil je někdy považováno za důležité proto, že tím adolescent získává další svobodu a nezávislost na rodičích. Lze předpokládat, že v Čechách tento jev nebude stoprocentně platit již z toho důvodu, že ne každý adolescent si může dovolit mít své vlastní auto, ani to není příliš zvykem. Ve městě je navíc možnost cestovat MHD, tudíž nutnost umět řídit auto není tak vysoká a ne

každý zkoušky na řidičák absolvuje.

„Jako mně to všechno připadá, ty body tý dospělosti...jako co to je? Když dostaneš řidičák? To je divný, že jo, co to je jako, kartička, že umíš řídit.“ (Adam)

„Spíš mě ovlivní, až si koupím auto. Ten řidičák nějak ne. Vzhledem k tomu, že jsem po tom řidičáku dost dlouho neřídila, nebo tak jako, občas, minimálně, tak se to nějak extra nezměnilo.“ (Bára)

5.5.1.6. Imatrikulace

Imatrikulací se rozumí rituál, při kterém jsou noví studenti vysokých škol přijati do akademické obce. Například na Karlově univerzitě se tento rituál praktikuje podobně, jako na závěr studia promoce. Nechybí zde průvod, rituální oblečení a jisté standardizované úkony.

K imatrikulaci na Univerzitě Karlově se jeden respondent vyjadřuje takto:

„Tak imatrikulace, to nebylo nic, to bylo daleko důležitější, když jsem přežil první a druhý semestr. Ale já jsem si tu školu vybral tím způsobem, že na ní chci a že jí chci udělat, takže jsem nepochyboval o tom, že bych to neudělal, jenom to bylo těžší, než jsem si myslel.“ (Martin)

Samotný rituál tedy v tomto případě v rámci dospívání nic neznamená.

5.5.1.7. Promoce

Promoce, neboli slavnostní ukončení studií, je podobná imatrikulaci, je však mnohem významnější. Na promoci adolescenta se často dostaví široké příbuzenstvo, po předání diplomu obvykle následuje slavnostní oběd. Podobně jako k narozeninám, svátkům, či svatbám, se rozesílají přání k úspěšnému zakončení studií. Jaký má skutečný význam pro respondenty?

„Teď vím, že třeba ta promoce svým způsobem bude milník, protože jsem si řekl, že až vylezu ze školy, tak bych se chtěl osamostatnit, bytově. Ale o ten akt, že někde dostanu talár a diplom, tak to asi...jo, bude to zajímavý, maminka si pobřečí, možná to budu nějakým způsobem prožívat i já, že mě to nějak vnitřně rozruší, příjemně, ale nemůžu říct, že by to byl jako krok na cestě k tomu, že bych byl dospělejší.“ (Martin)

Promoce předznamenává nástup do práce a blížící se finanční nezávislost. Důsledky promoce jsou pro dospělost zřejmě důležitější, než samotný akt.

5.5.1.8. Svatba

Svatba je jistě přechodový rituál. Označuje konec jednoho období a začátek jiného. Dnes se adolescenti často žení až mnoho let poté, co se stanou dospělými. Z tohoto důvodu svatba ztratila svou funkci rituálu přechodu do dospělosti. Respondenti a respondentky nejsou ženatí ani vdané, o svatbě tak mluví pouze v budoucím čase.

„Tak samozřejmě další významná akce bude nějaká svatba, dítě a tak, to nepochybně.“
(Martin)

„Já nevím, tak až budu dospělej, tak si třeba někoho vezmu. Teď bych si nikoho nevzal. Protože si myslím, že na to ještě nejsem připravenej.“ (Radek)

Svatba a děti jsou události, které se zřejmě odsouvají do doby, kdy už se respondenti budou cítit dospělí.

5.5.2. Iniciační rituály ve Francii

Jak bylo řečeno výše, ve Francii je koncept iniciačních rituálů známější. Stávalo se například, že respondenti sami poznali, že se ve výzkumu zajímám o iniciační rituály, jak je znát z následující ukázky:

Lora: *„Jaké to bude téma?“* „*Téma adolescence a to, jak lidé přecházejí do dospělosti.*“ Lora: *„Aha, jasně. To jsou trochu přechodový rituály, tohle všechno?“*

Obecně uznávané iniciační rituály a konkrétní kroky k dospělosti, které byly pro respondenty důležité, zde nejsou tak výrazně oddělené (což se v českém vzorku stalo jen v případě maturity).

Jaké události byly řazeny do iniciačních rituálů zobrazuje tabulka č. 9.

<i>Společensky uznávané iniciační rituály ve Francii</i>
1. Maturita
2. Osmnácté narozeniny
3. Řidičský průkaz
4. Diplomy
5. Alkohol, lehké drogy, hudba
6. Vojna
7. Svatba

Tab. č.9: Společensky uznávané iniciační rituály ve Francii

Pro lepší pochopení této problematiky u francouzských respondentů uvádím nejprve jejich obecné názory na iniciační rituály.

„(...)Dřív třeba existovaly přechodový rituály, bylo to mnohem jasnější. Ted' už nic takového není, nejsou to opravdový rituály...dřív to bylo určený, v určitý den ti prostě někdo řekl, tak jo, pořež tady patnáct tisíc tun dřeva, a pak budeš dospělý(...) Tady není žádný opravdový rituál, který ti umožní ten přechod do dospělosti(...) Ted' je to spíš určitá osobní konstrukce...koneckonců, je to stejný, ale už nejsou žádné pravé rituály, specifické, něco jako zkouška síly, něco jako když v určitý den uděláš to a to a od té doby budeš považovaný za dospělýho. Dneska je to spíš hromada drobných věcí, který udělají to, že začneš být považovaný více či méně za dospělýho. To znamená, je to spíš statut, socioprofesionální statut, který určí, jestli jsi opravdu dospělý.“ (Benoit)

„Myslím, že přechodový rituály se dějí spíš individuálně, než ve společnosti. Myslím ted' například moji nejlepší kamarádku, která je katolička, a prošla tak přechodovým rituálem prvního přijímání. Naopak já z ateistického prostředí jsem něco takového nezažila. Takže to vůbec nemá stejný průběh. Někde je to daný institucionálně, jako první přijímání a tak dále, ale já to neměla. Takže to nejsou ani tak přechodový rituály, jako spíš etapy, které jsem si mohla vybrat.“ (Elvira)

„Nejsou opravdové rituály, protože to by znamenalo, že je společnost nějak rozpoznává. Neurčujeme si rituály sami. Právě proto, že nejsou rituály, existuje období, kdy už nejsme adolescenti, ale ani ne opravdu dospělí, nemáme to tak úplně v rukou a zachováváme si něco z

bezstarostnosti dětství.“ (Julie)

Na rozdíl od ostatních francouzských respondentů, kteří funkci rituálů spíš popírají, Lora ji připouští: *„No, nejsou to striktně přechodový rituály, ale myslím, že něco takového máme. Například úplně hloupé věci jako udělat si řidičák. Pro někoho to může být přechodový rituál, ikdyž já ho třeba nemám a nemyslím si, že kvůli tomu nejsem dospělá. Ale jsou to podobné věci, lidi si udělají řidičák a cítí se hned dospělí. Jo, to je přechodový rituál.*“ (Lora)

5.5.2.1. Maturita

Maturitu zmínil mezi rituály jen jeden francouzský respondent a to ještě pouze ve výčtu jiných rituálů. Je to překvapivé s ohledem na to, že ve Francii je maturita často jediným kritériem pro vstup na vysokou školu, je tedy formálně mnohem důležitější, než v Čechách. Z hlediska dospělosti se více mluvilo o osmnáctinách a řidičském průkazu.

5.5.2.2. Osmnáct let

Osmnácté narozeniny pro francouzské respondenty určitý přechod znamenají. Pro někoho jen symbolicky, pro jiného i fakticky. Adolescenti si více uvědomují svá práva a povinnosti před zákonem, důležité je pro ně například právo volit. Může to být způsobeno tím, že mladí lidé se zde obecně o politiku zajímají mnohem více, než v Čechách. Jako příklad uvádím téměř dvouměsíční stávkou studentů na jaře 2006 proti zákonu CPE (zákon, který znevýhodňoval mladé lidi v jejich prvním zaměstnání). Kvůli stávce většina studentů zcela přerušila studium, které si platí. Pokračovali v ní přesto, že jim hrozila ztráta celého semestru a prodloužení studia.

„To je pravda, že to byl důležitý moment jako přechod do stavu dospělosti, plnoletost. Být zodpovědný za sebe a za své činy před zákonem a moci volit, to bylo pro mě taky hrozně důležité. Vůbec jsem nesouhlasila s politickým názorem mých rodičů a najednou jsem mohla mít úplně jiný pohled, mohla jsem vyjádřit můj nesouhlas(...) Od teď si můžeme dělat, co chceme, už nepodléháme autoritám, autorita, kterou teď respektujeme, je ta daná zákonem, ne autorita rodičů. A to je dospělost. Žít podle zákona a ne se podřizovat autoritě někoho jiného.“ (Julie)

„No, je pravda že jsem si řekla, hotovo, je mi osmnáct let. Ve Francii je to plnoletost(...) Ale je fakt, že osmnáct let je věk, kdy můžeme volit, to je taky vývoj. Je pravda, že to byl vážně okamžik, kdy jsem si řekla, tak fajn, je to tady, teď už je všechno snadný. Předtím jsem byla

závislá a teď můžu volit, být v asociacích, můžu si vybrat, co budu dělat, jestli budu pracovat...No. To je asi všechno(...) No osmnáct let, i když je to symbolický, já jsem si připadala pořád malá.“ (Sara)

Pro některé respondenty nebyly osmnáctiny v jejich osobním životě podstatné, respektují však jejich význam pro společnost z hlediska rituálu, který označuje přechod z dětství do dospělosti.

„Tak dospělost pro mě, společensky řečeno je dospělost osmnáct let...dospělost, společensky řečeno teda, to nejsem já, kdo to tak rozhoduje(...)Osmnáctý narozeniny jasně určují přechod z dětství do dospělosti. To je jasný(...)Po mých osmnáctých narozeninách jsem se necítil zralejší...sfouknul jsem svíčky, ale nebyl jsem dospělejší, nezměnil jsem se. Podle mě nejsou další přechodový rituály, než tohle(...)Takže jsou to konečně sociální kritéria, určená společností, institucemi, například když se nás ptají, jestli jsme dospěli kvůli tarifům... Jste dospěli, tak platíte víc. A pod osmnáct let platíte méně.“ (Antoine)

5.5.2.3. Řidičský průkaz

Řidičský průkaz zmínila mezi rituály zhruba polovina respondentů. Pro ně samotné podstatný nebyl, ale vnímají ho jako důležitý rituál u ostatních (může to být také projekce). Zdá se, že absolvování zkoušek na řidičák je jedna z povinností, které před sebou osmnáctiletý člověk má a představuje zdůraznění jeho nezávislosti. Patrně je důležitější na venkově, kde není možnost využívat MHD, než ve městě.

„Řidičák, to je taky důležitá etapa, opravdu. Protože tam není opravdové přerušení, hodně mých přátel si chtělo udělat řidičák, když jim bylo osmnáct, protože to byla taky forma nezávislosti. Ale já jsem byla v Paříži, auto tu není moc praktický a je to drahý, takže jsem si ho ještě neudělala. A teď jsem na to i zapomněla. (Sara)

„Například úplně hloupé věci jako udělat si řidičák. Pro někoho to může být přechodový rituál, i když já ho třeba nemám a nemyslím si, že kvůli tomu nejsem dospělá. Ale jsou to podobné věci, lidi si udělají řidičák a cítí se hned dospělí. Jo, to je přechodový rituál.“ (Lora)

„Tahle doba byla pro mě dost důležitá, šestnáct, sedmnáct, osmnáct let...osobně. Protože cítíme, že ze strany rodičů, ze strany rodiny a společnosti, se od tebe něco očekává. Máš si udělat řidičák, máš získat diplomy, máš vstoupit do aktivního života...“ (Antoine)

5.5.2.4. Diplomy

Zatímco v Čechách je ukončení vysoké školy asociováno především s promoci, ve Francii znamená získání diplomu. Diplom představuje sociální uznání. Otevírá také dveře k lepším pracovním podmínkám, což v české kultuře spíše neplatí. Je přímo spojený s profesionální budoucností.

„Dospělost, společensky řečeno teda, to nejsem já, kdo to tak rozhoduje, souvisí za prvé s věkem, za druhé s profesionální stránkou, za třetí se zralostí, za čtvrté se sociálním uznáním, to znamená s diplomou...“ (Antoine)

5.5.2.5. Alkohol, lehké drogy, hudba

Ve francouzské literatuře jsou často alkohol, drogy a také třeba poslech rádia pro mladé brány jako přechodový rituál. Alkohol je zde, stejně jako v Čechách, povolený od osmnácti let.

„Jo, tak je to třeba alkohol. Společnost rozhodla, že alkohol nesmí pít děti. Takže jen dospělí můžou pít a kupovat si alkohol. Taky lehký drogy, i když jejich konzumace je ve Francii nelegální, hlavně tráva, shit, není to dovolený, ale tvoří to část přechodu do dospělýho světa. Navíc se to posouvá čím dál víc do dětství. Dřív užívali drogy jenom dospělí, ale teď jsou to mnohem víc i děti. Taky je to hudba. Podle mě mladí lidé tady rostou s hudbou. Hudba je důležitý přechod. Hudební rituály...skrz spoustu druhů hudby...protože během dospívání se hledáš...takže můžou přejít od punku, přes rap, do blues, jazz...různé typy hudby, aby se sami našli...dokud nenajdou stabilitu dospělýho světa. To, co jako dospělý svět nazýváme. Takže tak...hudba, drogy, alkohol...“ (Antoine)

5.5.2.6. Vojna

Dnes již trochu zastaralý přechodový rituál, který se každý rok odsouvá hlouběji do minulosti. Kdysi musela být vojna pro muže výrazným předělem mezi mládím a dospělostí. Vzpomněla si na ni jen jedna respondentka.

„(...)Pro muže tu byla dřív vojna. Teď je to zrušené.“ (Julie)

5.5.2.7. Svatba

Svatbu možná časem čeká podobný úděl, jako vojnu. Stále více dvojic spolu žije nesezdaně a ti, co rituál svatby podstoupí, jsou většinou už pár let dospělí.

Existuje však prostředí, kde si svatba stále zachovává svou pozici, většinou na venkově a v

tradičním prostředí.

Význam svatby pro přechod z dětství do dospělosti je hlavně v představě, že dvojice odchází od rodičů a začíná žít samostatně a nezávisle. V dnešní době spolu však většina párů žije již před svatbou, posun proto není tak výrazný.

„Předtím to byla možná svatba a dvojice odcházely od svých rodičů a začaly bydlet společně. To je taky přechod, žít s někým, ale není to rituál ve smyslu, že neexistuje instituce, která nám říká...která rozpozná konec dětství. Taky to záleží na tom, v jakém prostředí žijeme. Pokud je to spíš v tradičním prostředí, tak tam pořád svatba existuje jako přechod do dospělého života...“
(Julie)

„Svatba už teď moc ne...protože většina lidí se nežení. Co nám ještě zbývá? Je to těžký v západní společnosti jako je naše najít(...).“ (Lora)

„Nevím, dřív se odcházelo od rodičů po svatbě, teď už tohle není, takže odejít od rodičů není tak silné. „ (Sara)

5.5.3. Komparace iniciačních rituálů u českého a francouzského vzorku

Iniciační rituály v Čechách	Iniciační rituály ve Francii
Občanský průkaz	/
Taneční	/
Osmnáctiny	Osmnáctiny
Maturita	Maturita
Řidičský průkaz	Řidičský průkaz
Imatrikulace	/
Promoce	Diplomy
/	Vojna
Svatba	Svatba
/	Alkohol, lehké drogy, hudba

Tab. č. 10: Komparace iniciačních rituálů v Čechách a ve Francii

Tabulka č. 10 zobrazuje komparaci iniciačních rituálů v Čechách a ve Francii. Jedná se pouze o ty rituály, o kterých se v rámci výzkumu mluvilo. Z toho důvodu je možné, že existují ještě další společensky uznávané rituály, na které si respondenti nevzpomněli.

Čeští a francouzští respondenti shodně hovořili o pěti rituálech (osmnácté narozeniny, maturita, řidičský průkaz, promoce či diplomy a svatba). Češi navíc zmínili občanský průkaz, taneční a imatrikulaci, Francouzi vojnu a alkohol, lehké drogy a hudbu.

Co se týče rituálů, na které přišli jen čeští nebo jen francouzští respondenti, mohou být důsledkem například těchto faktorů: 1) Náhoda (o některých mluvil například jen jeden respondent); 2) Známost rituálu v odborné literatuře (například ve francouzské literatuře jsou mezi iniciačními rituály zmíněny alkohol, drogy a hudba, v české naopak taneční); 3) Odlišnost české a francouzské kultury. Nelze jim proto přikládat žádnou závažnost. Jediné taneční lze pokládat za české specifikum a to pouze proto, že v podobném rozsahu ve Francii skutečně neexistují.

Osmnáctiny jsou podle výsledků výzkumu u českých respondentů pouze formalitou, která nijak k dospělosti nepřispívá, naopak pro francouzské respondenty představují důležitý krok k dospělosti. Francouzi mají osmnácté narozeniny spojeny především s právem volit. Cítí se samostatnější, když mohou vyjádřit svůj politický názor nezávisle na rodičích, mohou být členy asociací, apod. Tento jev si vysvětlují tím, že mladí Francouzi jsou mnohem více politicky aktivní, zajímají se o domácí politickou scénu a výrazně do ní zasahují. Dospělost před zákonem je pro ně zřejmě podstatnou podmínkou dospělosti. Ti z respondentů, pro které osmnáctiny tolik neznamenal, přesto uznávají jejich společenskou funkci ve smyslu označení

přechodu do dospělosti. Z tohoto hlediska se dají osmnácté narozeniny u francouzských respondentů považovat za iniciační rituál.

Takřka opačnou situaci jsem pozorovala ve spojitosti s maturitou. Maturitu naopak mnohem více uznávají čeští respondenti, francouzský vzorek ji téměř mezi rituály nezmínil. Ačkoliv ani u českého vzorku není jasným přechodem do dospělosti, představuje pro většinu krok z dětství. Není pro ně důležitá samotná zkouška, jako spíš důsledek maturity – konec střední školy, pro některé přechod na vysokou školu. Respondenti tím ztrácí každodenní řád, určitou ochranu před vnějším světem a v neposlední řadě také kamarády.

Řidičský průkaz je zřejmě důležitější u francouzských respondentů, než u českých. Čeští respondenti uvádějí, že je to „blbost, kartička, že umíš řídit“, francouzský vzorek ho považuje za „formu nezávislosti.“ Tento fakt může být způsoben například ekonomickou situací v zemi. Zatímco v Čechách si řada lidí udělá zkoušky na „řidičák“, potom ale nejezdí a nemá auto, ve Francii si mladí lidé svůj vůz možná mohou dovolit. Je to však pouze spekulace.

Ukončení vysoké školy spojené se získáním diplomu a s promoci nevyvolalo příliš velký ohlas ani u jednoho vzorku. Pro některé francouzské respondenty představuje diplom sociální uznání, jiní ho vůbec nezmínili. Jeden český respondent mluvil o promoci jako určitém slavnostním aktu, který bude znamenat předěl, ale spíše z hlediska plánů, které si on sám s promoci spojil.

Posledním společným rituálem je svatba. Ta je považována za jasný předěl oběma vzorky. Zatímco francouzští respondenti ji odsouvají do minulosti jako překonaný rituál, který v současné době svou funkci téměř neplní, čeští respondenti o ní mluví v budoucím čase. Usuzuji, že pro české adolescenty svatba stále svůj význam má, většinou k ní ale dochází až v období dospělosti. Francouzi ji spatřují jako významnou, ale poněkud zastaralou událost, která si svou podstatu uchovává spíš v tradičním prostředí na venkově.

5.6. Důležité životní události jako kroky k dospělosti

5.6.1. Kroky k dospělosti v Čechách

Jestliže se respondenti necítí dospělejší na základě domnělých iniciačních rituálů, co je tedy posouvá do dospělosti? Existují snad ještě nějaké jiné, skutečné rituály?

Odhalit a pojmenovat v toku dospívání okamžiky, které byly pro respondenty důležité z hlediska přechodu do dospělosti, se ukázalo být složitým úkolem. Někteří respondenti mluvili o konkrétních životních událostech, jiní hovořili spíše obecně o kognitivních či emocionálních

změnách, případně o změnách chování, nedokázali však určit, proč k těmto změnám došlo.

Vzhledem k věkové diverzitě respondentů také někteří z nich zažili méně, jiní více z přechodových změn. Ptala jsem se proto i na očekávání změn v budoucnosti.

V této kategorii jsou uvedeny ty kroky k dospělosti, které respondenti prožili a vnímali u sebe jako důležité z hlediska přechodu do dospělosti. Kromě toho někteří odhadovali, jaké situace či události pro ně budou důležité v rámci dospívání v budoucnu. Objevují se mezi nimi i některé společensky uznávané rituály. Jiné rituály pro ně žádný význam neměly, ty budou uvedeny v následující kategorii.

Tabulka č. 11 zobrazuje přehled důležitých životních okamžiků z hlediska přechodu do dospělosti u českých respondentů. Uvedené jsou všechny jmenované události bez ohledu na to, kolikrát se která položka v rozhovorech objevila. Předpokládám, že by taková informace byla zavádějící vzhledem k tomu, že jsou respondenti různě staří a neměli tak možnost prožít stejné situace. Jedná se o zpětné posouzení okamžiků prožitých v minulosti.

Kroky k dospělosti u českých respondentů
1. Sám/sama doma
2. První láska, zamilování se
3. Brigáda, první vydělané peníze
4. Maturita, konec střední školy
5. Volba budoucího zaměření, přechod na vysokou školu
6. Partnerský vztah
7. Přestěhování se od rodičů
8. Cesta, pobyt v zahraničí
9. První práce
10. Smrt blízkého člověka

Tab. č. 11: Kroky k dospělosti u českých respondentů

5.6.1.1. Sám/sama doma

Název této položky ne náhodou připomíná známý film. Situaci, kdy se ocitneme poprvé sami doma, patrně zažil každý. Je spojená s nutností postarat se o sebe, uvařit či nakoupit si jídlo, postarat se o další, méně samostatné členy domácnosti, apod. Ze strany rodičů to může být signál o tom, že od této chvíle chápou své dítě jako zodpovědné a samostatné do té míry, že se jej nebojí nechat samotné doma. Nebo to může být náhoda, tak jako ve zmíněném filmu.

„Tak třeba když mě mamka nechala, že jo, doma, tak jsem se o sebe musela postarat(...)V devítce. To jsem byla sama doma...nebo sama, s tátou, ale prostě jsem se musela

o sebe postarat, protože on byl v práci, takže uvařeno nebylo. To jsem si taky říkala, že to asi k té dospělosti patří. To jsem si prostě vyzkoušela, jaký by to asi bylo no...A nic moc teda.“ (Eva)

„No tak třeba, to je teda úplně jednodušej příklad...ale třeba to, že mám psa. A když odjedou rodiče, tak se o něj musím postarat já, tak je to nějaká příprava na starání se o rodinu, že jo. Nebo když je nemocnej, tak se s ním musí zajít k veterináři.“ (Lenka)

5.6.1.2. První láska, zamilování se

S první velkou láskou se adolescenti obvykle setkají v období střední školy. Se skutečným partnerským vztahem nemá mnoho společného. První zamilování je často silnější a intenzivnější. Většinou bývá platonické, živené představami a sny o druhém člověku a o společné budoucnosti.

„Vidíš, to je zajímavý, ještě je tam jeden bod v té dospělosti, když jsem se zamiloval poprvý, a hodně...tak to je asi takovej jeden z těch...že prostě jsem s tím člověkem chtěl sdílet úplně všechno. Tak to je možná už jako dospělost. Ale nevím. Já nevím, jestli se to nějak liší od takovejch těm zamilovaností ve čtrnácti nebo ve třinácti, asi nějak jo...Tam to byl jenom takovej nekritickéj obdiv.“ (Adam)

První láska zmizí stejně náhle, jako se objevila. Vystřízlivění z ní může být bolestné, každopádně však představuje jistý posun směrem k reálnému a dospělému životu.

„Jako já jsem se tomu vždycky bránil tadyhle tomu vystřízlivění, ale právě teďka po nějaký době zjišťuju, že jsem to přijal, a nejsem schopnej si vzpomenout na ten zlom, čím se to stalo. Že láska na první pohled je blbost, nebo jsou to jen feromony, což potom nefunguje v pětadvadesáti procentech případů, neříkám, že se to nemůže stát, samozřejmě. No...a že jako, nevím no, že si je někdo osudem souzreenj, si taky nejsem jistej, že je to spíš na nějakým budování toho vztahu.“ (Martin)

5.6.1.3. Brigáda, první vydělané peníze

Celkem pět ze sedmi českých respondentů spojovalo dospělost vedle jiných znaků s finanční nezávislostí. Zřejmě proto bylo pro některé z nich důležité, když si vydělali své první vlastní peníze. Tato příležitost se naskytne obvykle na nějaké brigádě.

„Já nevím, tak tohle je hodně silný, takový ty věci, když poprvý vyděláš deset tisíc...Ty má rodiče nestojej moc za nic, takže jsem viděl, že jsem přinesl domů víc peněz než oni, takže to bylo hodně posilňující.“ (Adam)

„Myslela jsem třeba, že když půjdu na brigádu, že budu mamce pomáhat, ale zjistila jsem, že když třeba nebudu pumpovat peníze...že si to třeba koupim sama...že mi to takhle vyhovuje víc,

no. Takže mamce nemusím říkat, hele potřebuju nověj ba'oh, ale prostě jdu a koupím si to.“
(Eva)

Jak je zřejmé z výše uvedených ukázek, první vydělané peníze vyvolávají pocit soběstačnosti, hrdosti, síly. Adolescent se začne vymykat kontrole rodičů, peníze mu umožní koupit si první vlastní věc, o které rodiče nemají právo rozhodovat. Koupě této věci může být do jisté míry rituálem první nezávislosti.

5.6.1.4. Maturita, konec střední školy

Maturita, neboli zkouška dospělosti. Pro někoho je iniciačním rituálem, pro jiného nic neznamena. Nejčastěji je však vnímána ve spojitosti s jejím důsledkem – koncem střední školy. Střední škola představuje pro řadu adolescentů důležitou životní etapu, během které se ve styku s vrstevníky formuje jejich osobnost. Střední škola, zvláště gymnázium, také znamená určitý řád. Čtyři roky dochází člověk ve stejnou dobu na stejné místo, kde se setkává se stejnými lidmi. Na rozdíl od pozdější práce, která z hlediska řádu může být podobná, je mladý člověk ještě ve fázi hledání a zkoušek. Škola ho chrání od okolního světa a poskytuje mu prostor, aby mohl dozrát a rozhodnout se, kterým směrem půjde dál.

„(...)Maturita znamená konec organizovaného času, společného s těma ostatníma lidma, stejnejma, který vidíš každěj den čtyři roky...(...)Někdy jsme se vídali třeba každěj den a najednou bylo takový to prázdno...když jsem nebyl s nima...tak to najednou bylo takový prázdny...Na tom gymnáziu jsi taková chráněná od tý společnosti...prostě ti říkají, co máš dělat, co máš zítra přinést...co smíš a co nesmíš...no a potom najednou konec...Uvědomoval jsem si akorát, že to je prostě definitivní konec za tím...co jsem měl rád. Za tím životem, kterej mi vyhovoval...pravidelnosti a jistotou, že přijdu do školy a stane se to a to.“ (Radek)

„Jako maturita, no...Tu maturitu jako takovou jsem nijak zvláště neřešil, spíš se mnou asi víc zahejbalo to, když byl poslední den školy a já jsem si uvědomil, že spolu v tý třídě sedíme naposled a už se takovým způsobem nikdy nesejdeme, že jo. Na takový konce nějakejch ér jsem dost citlivej a vždycky to se mnou dost zahejbá...Ale, nevim, uvědomění si toho, že ty lidi, na kterých mi záleží, že už je nikdy neuvidim, to je asi taky další krok k dospělosti.“ (Martin)

„(...)Ted'ka právě maturuju, takže je to strašný v tom, že si prostě uvědomuju, že už to nebude takový...Že už to nebude takový to klasický docházení do školy, každěj den s těma kamarádama, spoléhat na to, že se to nějak zvládne...už to nebude taková ta pohoda.“ (Bára)

Pro některé respondenty je maturita důležitá z hlediska potvrzení jejich schopností, jako přechod do dospělosti ji však nevnímají.

„Ale ta maturita no, bylo to uzavření nějaký kapitoly, bylo to hrozně příjemný, říkal jsem si, že kdybych byl úplně největší nýmand, kterej nic nedokázal, tak aspoň, že ten papír mám, už aspoň nemám jenom tu základku...Ale myslím, že mě to nějak neposunulo někam výš...víc k tý dospělosti.“ (Adam)

„Ne, tak to je nesmysl, jako že by byl najednou člověk dospělej...Ta maturita je spíš jako dobrej pocit, že máš maturitu. U mě to nebylo ve smyslu, že jsem dospělá, ale spíš, že jsem to zvládla. Nevím no, nějak jsem si to nespojovala s dospělostí.“ (Lenka)

Konečně u někoho maturita či konec studií nic moc neznamená.

„Možná budu říkat, že jsem vyučená, no, ale to je asi tak všechno...“ (Eva)

„U maturity, svým způsobem jo (jsem se cítil dospělý), ale taky jako vyjukanej z toho, co bude dál...a taky že to byl takovej mezník, ale...necejtíl jsem se tak jistě třeba v tom, že to mám tak pevně ve svejch rukou...a jakým směrem se budu dál ubírat.“ (Pavel)

Celkově si lze všimnout, že maturita a konec střední školy vyvolává vzpomínky a emoce. Pro většinu respondentů tento okamžik něco znamenal, nebo bude znamenat. Častěji je maturita vnímána negativně jako ztráta každodenního kontaktu s vrstevníky.

5.6.1.5. Volba budoucího zaměření, přechod na vysokou školu

Přechod na vysokou školu vyžaduje přijetí rozhodnutí. Adolescent je donucen se zamyslet nad svým budoucím povoláním (pokud tak již neučinil přechodem na střední školu). Kromě toho, že musí obstát u maturity, prochází často přijímacími zkouškami na vysokou školu. Toto období tedy vyžaduje samostatnost a zodpovědnost, což jsou znaky, které respondenti jmenovali v souvislosti s dospělostí nejčastěji.

Studium na vysoké škole je mnohem samostatnější, než to, na které byli adolescenti zvyklí ze střední školy. Přednášky bývají nepovinné, záleží jen na vůli studenta, zda se do školy dostaví, nebo ne. Zkouškové období je jen jednou za semestr, není nutné se denně připravovat a učit.

Také jeho status se změní– není již podřízený učitelům, ocitá se na stejné úrovni s přednášejícími, kteří jej oslovují „kolego“ nebo „kolegyně“. Jistě je otázkou, do jaké míry je tento princip dodržován či uplatňován na českých vysokých školách. Přesto se status vysokoškoláka nesporně liší od statusu středoškoláka.

Částečně je tato skutečnost dána také tím, že adolescent mezitím dosáhl osmnácti let a stal se právně dospělým. Jak si ukážeme v poslední kategorii, tato skutečnost sama o sobě pro

respondenty nic neznamena.

„(...)S téma rozhodnutíma, to mě dost posunulo. Začínám přemýšlet, co bude potom, co budu dělat za deset let, jestli se třeba za deset let budu vídat s téma lidma, se kterejma se vídám teďka...Podobnej, i když ne tak markantní, byl ten skok v tý devítce, podobnýho stylu, ale nebylo to takový.“ (Bára)

„Podstatným okamžikem byl přechod na vysokou školu. Jako že jsem vyšel z toho gymnázia, měl jsem kolem sebe nový lidi a už jsme se neviděli každěj den... změna toho životního rytmu, že jo. Protože na gymnáziu to máš nalajnovaný a na vysoký škole už si to musíš nějak zařizovat sám(...)Jdeš na vysokou školu a tam se o tebe nikdo nestará. A dělej si co chceš. Tak to je blbý. To je ta zodpovědnost taky trochu.“ (Radek)

„Kruček byla volba toho zaměření, volba vysoký školy...“ (Martin)

Pro někoho ani přechod na vysokou školu není spojen s posunem do dospělosti.

„(...)Nevnímala jsem to jako posun, spíš jako dobrej pocit, že jsem se tam dostala, že studuju dál, ale jinak...Tak je to určitě větší zodpovědnost ta vysoká škola, protože tam je ten volnější režim, tak s tím přechodem z toho gymplu to dost prostě vnímám...No ale jinak...nepřipadám si dospělejší na vysoký víc než na střední.“ (Lenka)

5.6.1.6. Partnerský vztah

Na rozdíl od první lásky a zamilovanosti je partnerský vztah stabilnější a dlouhodobější. Přichází většinou tehdy, kdy už má adolescent nějaké zkušenosti v tomto směru za sebou a touží po určité jistotě. S partnerem si dokáže představit budoucí život, svatbu, děti, apod. Je ochotný tolerovat jeho chyby a přistupovat na kompromisy. Začíná chápat, že pokud bude chtít zůstat s jedním člověkem, zřejmě se nevyhne určité monotonii a hádkám. Je však ochotný to zkusit.

„No tak určitě byly v tom vztahu (kroky k dospělosti), že jsem tehdy s tou slečnou byl dlouho...asi to bylo pro mě důležitý...to byl krok do dospělosti taky...To byl první dospělej vztah.“ (Radek)

„Možná je tam taky jeden pohled na dospělost, v tom, že člověk už k sobě má partnera, partnerku...aaa, sdílí ten svůj život s ní, nebo s ním a že každý to partnerství mě taky asi přiblížilo víc k té dospělosti, ty problémy a konflikty v tom partnerství a jako schopnost je ňák řešit. To si myslím, že taky k tomu přispívá, jako k tomu vyzrávání, k té dospělosti(...)No cejtím se dospělejší v tom, že taky nejsem vláčenej tím vztahem, ale víc mu dávám tu podobu já, nebo

dohromady s tou partnerkou, ale už jako víc vim, co chci, co očekávám od toho druhýho, od toho vztahu...i jak tam sám funguju. Mně se zdá že se opakuju, ale že to prostě mám jako uchopený ve svejch rukou, co je v tom vztahu, co se děje a není to jen takový, že jsem vláčenej. Víc si uvědomuju, co je pro mě důležitý v tom vztahu. Tak to považuju za známku nějaký dospělosti.“ (Pavel)

„Říkám si, že at' bych dosáhl čehokoliv a prožil si cokoliv, tak pokud bych neměl nikoho, s kým bych to mohl sdílet, tak bych byl nešťastnej.“ (Martin)

„A potom...určitě do toho patřej takový ty první vztahy, kdy už to není ta známost z hospody na jednu noc, to je taky určitě známka toho, že trošku zraješ, že už s tím člověkem chceš bejt dýl, a něco s ním sdílet, přijmeš odpovědnost za ten vztah(...) Máš tam nějakou jistotu, toho člověka nějak znáš, ale není ti nějak nudnej, furt máš na něm co najít, tak je to takový příjemný. Nenudíte se spolu a mně se asi nejvíc líbí to, že se znáte, jo, takový to, tak si běž do tý hospody, už jsi dlouho nebyl, měl bys jít. Jo, nebo když si hraju na počítači, tak přijde – aaa, ty si zase hraješ...má z toho srandu. Kdyžto ze začátku, než to pochopila, že dělám i jiný věci, tak mi to vytýkala. Ale teď už to prostě zná, stejně tak jako já, když dávaj nějaký romantický film, tak vim, že se bude chtít koukat, tak říkám, koukej se...“ (Adam)

5.6.1.7. Přestěhování se od rodičů

Takzvané „vylétnutí z hnízda“ je nesporně velkým krokem k dospělosti. Vyžaduje jistě samostatnost a zodpovědnost, současně však také určitou nezávislost, jak psychickou, tak finanční. Nemusí se vždy jednat o faktické odstěhování se do vlastního či pronajatého bytu, někdy má formu „kolejního“ života, kdy student sice trvale bydlí s rodiči, většinu času však tráví na koleji. To je případ Pavla, pro kterého byl příjezd do Plzně za studiem důležitým krokem k dospělosti.

„Já myslím, že pro mě výraznej moment takovýho osamostatnění, který se váže určitě k tý dospělosti, tak to byl přechod, když jsem šel studovat na školu do Plzně, na vejšku, úplně jsem se...teda ne úplně, ale částečně jsem se vyčlenil z rodiny a byl jsem tam a tak prostě jsem si všechno zařizoval sám...no a měl jsem za sebe tu zodpovědnost v plný míře. Kromě teda tý finanční stránky. A to si myslím, že to byl velkej předěl.“ (Pavel)

Ostatní respondenti zatím bydlí s rodiči, proto se o tomto kroku zmiňovali spíše v rámci plánů do budoucna. (viz tab. č.12)

5.6.1.8. Cesta, pobyt v zahraničí

Cesta je sama o sobě symbolem vývoje. Také v mýtech a pohádkách se hrdina obvykle vydává na cestu, aby sám bojoval se zlými silami a dosáhl svého cíle. Cesta má v moderní společnosti různou podobu. Nejčastěji je to studijní či pracovní stáž – ať už program Erasmus, či například pobyt au-pair. Adolescent se na takovou cestu vydává většinou sám s cílem získat nové zkušenosti a obstát v cizím prostředí. Některým lidem se cestování zalíbí natolik, že se nechtějí vrátit zpět do známého a předvídatelného života. Potom se z cesty může stát únik. Více se tomu budu věnovat v závěru výzkumu.

„Když jsem byl prvně v Americe, tak taky...Cizí prostředí, kde jsem se sám o sebe dokázal postarat, musel jsem se o sebe postarat...a tam jsem si připadal dospělej, že to zvládám, zároveň mi to dodávalo víc sebevědomí, že jsem splňoval ty úkoly, nebo výzvy nějaký, který tam byly.“ (Pavel)

5.6.1.9. První stálá práce

Peníze jsou nezbytné k finanční nezávislosti, která je vnímána jako jeden ze základních znaků dospělosti. Stabilní finanční příjem je proto nezbytný k tomu, aby mohl adolescent podniknout všechny klíčové kroky k dospělosti – odstěhovat se od rodičů, založit si rodinu, získat nezávislost.

Postupem času musí převzít veškeré výdaje za svůj život, později dokonce za život dalších členů rodiny. K tomu už nestačí chodit na brigádu, je nutné zcela změnit způsob života. Práce se stane hlavní náplní dne po větší zbytek života. Kromě tzv. prací na volné noze je ve většině ostatních zaměstnání nutné respektovat pravidla, která se vylučují s bezstarostností mládí.

Práce se pojí s řadou drobných rituálů, jako je například podpis pracovní smlouvy, vyplnění daňového přiznání, apod. Většina respondentů vnímá práci jako jeden z posledních kroků do dospělosti.

„(...)Když jsem třeba podepsal pracovní smlouvu. No tak to jsem poprvé v životě podepisoval nějakou smlouvu...No a teď jsem si udělal živnostenský list. Takže jsem určitě dospělej. Tak to je můj patent, že jo(...)Když jdu do práce, tak si připadám prostě... cítím se dospěle(...)Budu platit daně příští rok! To asi neplatí dospívající, že(...)Když máš peníze, tak nemusíš bejt dospělá. Víš?Protože nemusíš do práce.“ (Radek)

„(...)Myslím, že v momentě, kdy si začnu jako vydělávat...tak se to zase jako někam posune.“

(Pavel)

„Už to nebylo takový, jo, já budu jednou dělat to a to, ale už jsem to poprvý v reálu dělal. S tím, že furt mám nějaký sny a představy, ale už nabyly jinýho rázu.“ (Martin)

5.6.1.10. Smrt blízkého člověka

Setkání se smrtí je přechodovým rituálem v každém období životě člověka. V mládí většina zdravých lidí o smrti nepřemýšlí, neboť se zdá být příliš daleko. Pokud adolescentovi přesto někdo blízký zemře, naruší to jeho přirozený průběh dospívání. Smrt tak může být prudkým zvratem, kdy se člověk stane dospělým ze dne na den.

„Jo, prostě člověk začne uvažovat o smrti a různých jejích dopadech. To je určitě krok pryč z dětství. Takový opravdu milník je ztráta někoho blízkého. Pokud už člověk bere trošku rozum, aby o tom mohl přemýšlet.“ (Martin)

„Když se právě stane nějaká neočekávaná situace, jako třeba smrt toho blízkého, tak pak je to větší skok. Třeba když ti umře někdo z rodičů, tak se vlastně musíš najednou sama postarat...o rodinu, být samostatná, a to potom rychlejc dospěješ do té dospělosti.“ (Lenka)

„(...)Nebo je tam nějaká jiná událost, třeba kamarádovi, když zemřela maminka, tak to pro něj asi bylo důležitější, než celá ta maturita. Muselo to pro něj být zásadní, akorát že progresu ne třeba k dospělosti, ale prostě k další fázi života...Noo a tak ten to má zase jinak, protože do toho byl vrženej náhle.“ (Radek)

5.6.1.11. Očekávané kroky k dospělosti v budoucnu

Mladší či méně zkušenější respondenti mluvili o své dospělosti spíše v rámci kroků, které pro ně budou důležité, které však ještě nepodnikli. Jejich přehled ukazuje tab. č. 12.

Očekávané kroky k dospělosti
1. Konec studia, promoce
2. Samostatné bydlení, vlastní byt
3. První práce, placení daní, vydělané peníze
4. Svatba
5. Děti, zakládání rodiny

Tab. č. 12: Očekávané kroky k dospělosti v budoucnosti u českých respondentů

Očekávání respondentů jsou následující:

„Až dostuduju. Tak pak třeba už budu dospělej(...).Až budu dospělej, tak si třeba někoho vezmu. Teď bych si nikoho nevzal. Protože si myslím, že na to ještě nejsem připravenej.“ (Radek)

„Teď vim, že třeba ta promoce svým způsobem bude milník, protože jsem si řekl, že až vylezu ze školy, tak bych se chtěl osamostatnit, bytově.“ (Martin)

„Kdy budu dospělá? Tak, až se odstěhuju. To už bude hodně velkej skok.Zatím si užívám placený stravy a postele.“ (Bára)

„Bejt dospělá...Asi určitě až nastoupím do nějaký stálý práce. Prostě tam budou ty starosti s účtama, že jo, prostě jako jestli budu mít na zaplacení daní a takový ty problémy, co má každej dospělák teďka.“ (Eva)

„(...)Možná, že to bude v momentě, kdy třeba budu mít děti. Protože pak už budu mít zodpovědnost nejenom za sebe, ale ještě i za někoho jinýho. A možná ani jako v tenhle moment (směje se). Nevim...je to pro mě takový...nikdy jsem o tom takhle nepřemejšlel. Teď bych to viděl na ten předěl , kdy teda budu dospělej, tak až se budu starat o ty děti. Ale když se mě zeptáš třeba za pět deset let, třeba už budu mít děti, ale jestli už jsem dospělej, tak to ti řeknu až potom.“ (Pavel)

5.6.2. Kroky k dospělosti ve Francii

Podobně jako u českého vzorku jsou v této kategorii zahrnuty ty kroky, které byly pro respondenty v rámci přechodu do dospělosti skutečně důležité. Jejich přehled ukazuje tabulka č. 13.

Celkově jich je víc a obsahují také jeden společensky uznávaný rituál, tentokrát dosažení osmnácti let.

Francouzští respondenti dokázali o krocích, které jim pomohly k dospělosti, lépe hovořit. Nebylo pro ně tak obtížné tyto posuny identifikovat. To může být opět způsobeno třemi nežádoucími proměnnými, o kterých je řeč výše.

Kroky k dospělosti u francouzských respondentů
1. První polibek, první rande, první flirt
2. Fyzické dospívání, sexualita
3. Změna školy, letní prázdniny
4. Krize adolescence
5. Osmnáct let, dvacet let
6. Studium na vysoké škole
7. Cesta
8. Odstěhování se od rodičů
9. Stabilní vztah
10. Budování vlastní domácnosti
11. Práce
12. Smrt blízkého člověka

Tab.č.13: Kroky k dospělosti u francouzských respondentů

5.6.2.1. První polibek, první rande, první flirt

Tyto kroky vnímám podobně, jako u českého vzorku první lásku. Přesto se obsahově liší, jedná se více o konkrétní akty, zatímco první láska je komplex, který může obsahovat první polibek, první rande i první flirt, ale také nemusí. První láska je spíše v hlavě, zatímco polibek, rande i flirt jsou tělesné.

Vzpomínky na první zkušenosti v tomto směru vzbuzovaly u respondentů často rozpaky nebo smích, přesto jsem měla dojem, že o nich mluví rádi.

„Jsou chvíle, který tě dělají silnějším, protože si třeba uspěl u zkoušky...třeba pro kluky, věc, která tě dělá o hodně dospělejším je, když poprvé políbíš holku. Tohle je pro kluky něco...uau...Já třeba (smích), já nejsem ten případ...ale u ostatních kluků to je něco...Já jsem to třeba tak necítil, ale kluci, když políbí holku, tak se cítí, ne dospělí, ale cítí se fakt dobře..Když teda uspějou (smích). To je jistý. Takže první zkouška, u který uspěješ, první holka, se kterou jdeš na rande...já nevím, co ještě...ale jsou to tyhle věci. Všechny události, který způsobují, že jakmile jimi jednou úspěšně projdeš, dodá ti to sebedůvěru. A čím víc máš ty sebedůvěry, tím víc dospíváš, si myslím.“ (Guislane)

„Pak taky první flirty...(smích). Hodně jsem flirtovala.“ (Elvira)

5.6.2.2. Fyzické dospívání, sexualita

Sexualita je úzce spojena s prvními milostnými zkušenostmi uvedenými výše. Obsahuje navíc i fyzické dospívání, trable s vlastním tělem, u dívek například menstruaci a podobně. Velmi si cením, že se někteří respondenti odvážili mluvit i o těchto věcech, které bývají dodnes tabuizovány.

„Ve dvanácti a půl letech jsem už byla vyspělá, ale v hlavě jsem byla pořád malá holka. Na tenhle rozpor si dobře vzpomínám. Ostatní kamarádky ještě vyspělé nebyly, jen já už měla tělo mladé dívky.(...)Rozpor mezi tělem mladý dívky a hlavou, ve které jsem byla pořád malá holka. Bylo to na druhou stranu i těžký, měla jsem už menstruaci, cítila jsem se v tom těle divně, myslela jsem si, že jsem tlustá, i když objektivně (smích) jsem myslím byla hubená...Schovávala jsem se, nosila volný blůzy, vzpomínám si na jednu takovou fialovou, která schovávala...schovávala ty ženský tělesný aspekty. I když jinak jsem byla informovaná, věděla jsem, co je to menstruace, nebyla jsem tím překvapená...někdy to může nahánět strach, když to ta holka nezná, ale já to věděla. Ale znát to a zároveň akceptovat tuhle situaci, to jsou dvě rozdílné věci(...)Měla jsem taky už dvojdílné plavky, předtím ještě jednodílné, ale teď už dvoudílné, v tom to taky je. A pak samozřejmě co mi taky pomohlo dospět byla sexualita. Můj první sexuální zážitek byl v osmnácti letech. Navíc to bylo něco, co bylo strašně...jak to říct? Nebyl to nikdo, do koho bych byla vyloženě zamilovaná, ale rozhodla jsem se, že odjedu do toho a toho města, kde se to stane a byla jsem strašně spokojená, mám na to hezkou vzpomínku. Myslím, že tohle, to je pro mě taky důležitý, aby na to zbyla hezká vzpomínka a aby to nebylo jen něco, co se stane jen tak...protože to už kamarádky mají za sebou, nebo proto, že jsem už v tom byla poučená. Nebylo to pro mě nic traumatického. Potom, je to komplikovaný, takhle v té sexualitě, v objevování, když můžeme mít někoho rádi, se to děje dost jednoduše. Ale dlouhodobě to chce čas (smích). (Elvira)

„(Důležité události pro posun?) Bylo to první milování, bylo to odejít od rodičů a žít s mým klukem...“ (Julie)

5.6.2.3. Změna školy, letní prázdniny

Obě položky mají shodné rysy, proto jsem je sdružila do jedné. Letní prázdniny jsou přechodovým obdobím, během kterého adolescent dospěje do staršího ročníku. Domnívám se, že školní rok je pro mladé lidi důležitější, než kalendářní nový rok. Někdy v tomto období také dochází ke změně školy, což je spojené se změnou zvyklostí, ztrátou kamarádů, atd.

„Co bylo taky důležitý, když jsem změnila školu. To byl taky docela zlom, protože se to stalo náhle. Přešla jsem z takového lidového do prestižního gymnázia...cítila jsem se trochu rozporuplně. Tak jsem se rozhodla přehodit moje křestní jména.“ (Elvira)

„Já vím, že byly období v mém životě, kdy jsem víc dozrál, bylo to často během letních prázdnin...Vždycky když jsem skončil jeden školní rok a začal nový, tak jsem se cítil dobře...cítil jsem se možná silnější, víc připravený čelit tomu, co přijde(...)U mě se to stalo v určitým dost přesným momentě, během dvou či tří měsíců těch prázdnin, pokaždý jsem trochu víc dospěl až jsem se stal trochu víc dospělý.“ (Guislane)

5.6.2.4. Krize adolescence

Odborný termín, který většina francouzských respondentů dobře zná. Vzhledem k tomu, že ve francouzské literatuře se často neodděluje puberta jako samostatné vývojové období, označuje adolescentní krize právě to, co se v Čechách nazývá „je v pubertě“. Více respondentů vnímalo adolescentní krizi jako přechod do dospělosti. Jak taková krize vypadá, popisuje Guislane:

„Když jsi adolescent, nejdřív rosteš a je pravda, že je tu nějaká adolescentní krize, jde o to, že tvoji rodiče ti nějakou dobu pomáhají. A takhle krize přijde, když si řekneš: Sakra, mám toho dost, poslouchat svoje rodiče, chci se řídit sám sebou, protože se cítím velký. Ale ještě nejsi velký, cítíš se být mezi adolescencí a dospělostí...tahle adolescentní krize u člověka přijde, když chce pořád říkat ne...Chce vždycky to opačný, než se mu nabídne. Něco mu nabídneš, když se mu to líbí, dobře, ale když se mu to nelíbí, okamžitě to kategoricky odmítne a nikdy nepřizná, že neměl pravdu. Já si myslím, že se to děje hlavně takhle.“ (Guislane)

Po překonání adolescentní krize se podle něj člověk cítí dospělejší. Jaký je rozdíl mezi člověkem nacházejícím se v krizi adolescence a dospělým?

„Adolescentní krize se děje stálým odmítáním všeho, co tomu člověku nabídneme...A taky, když jsi adolescent, tak jsi strašně urážlivý(...) A dospělý, naopak, když mu někdo něco vytkne, bude víc v pohodě, bude o tom přemýšlet, bude to analyzovat. Zatímco adolescent bude naštvaný, bude to odmítat. (Guislane)

„Když jsem byla dítě, četla jsem spoustu věcí o téhle krizi. A stejně to přišlo (smích). Není to dlouho, jeden nebo dva roky, kdy jsem byla pořád špatná, nerozuměla jsem tomu proč, potřebovala jsem být s rodiči a zároveň jsem s nima být nechtěla. Být dospělý je taky naučit se

spoléhat se na sebe. Ostatní jsou tu a můžou ti trochu pomoci, ale jsi to hlavně ty, kdo si musíš pomoci sám. Neopíráš se o ostatní, ale ty sám jsi pánem svého života (smích). Nevím, není to moc přechodový rituál...“ (Sara)

5.6.2.5. Osmnáct let, dvacet let

Že jsou osmnáctiny jedním z mála, či dokonce jediným přechodovým rituálem, který pro některé respondenty něco znamená, jsme si ukázali v předcházející kategorii. Mohou to zřejmě být i jiné narozeniny, co znamenají jistý posun.

„No osmnáct let, i když je to symbolický, já jsem si připadala pořád malá. Ale ve dvaceti to bylo jiné, tam už jsem byla větší (smích). Protože jsem začala studovat, byla jsem si už jistá nějakým směrem. A taky jsem měla ten delší vztah, o kterém jsem mluvila(...)Je třeba spousta písniček, které říkají, ve dvaceti letech jsem udělal tohle. A je pravda, že já už jsem si pak nepamatovala svých osmnáct let. Víc si vzpomínám na ty dvacetiny. Nevím proč (smích). Je to hezcí.“ (Sara)

5.6.2.6. Studium na vysoké škole

Studium na vysoké škole se výrazně liší od studia na střední škole, jak jsme si již ukázali v analýze rozhovorů u českého vzorku. Pokud můžu srovnávat ze své zkušenosti studium na vysoké v Čechách a ve Francii, v Čechách vyžaduje mnohem větší samostatnost. Může to být dáno rozdílem v přechodu na vysokou, která je ve Francii často automatická, není oddělená obdobím, kdy se student obává, že se na vysokou nedostane. Záleží však na typu školy a mé zkušenosti mohou být zavádějící.

Někteří francouzští respondenti uváděli, že pro ně vysokoškolské studium znamenalo posun, ačkoliv ve svém důsledku často dospělosti spíše brání, než pomáhá.

„Dá se říct, že studium na vysoké škole, to je jiné, než na střední. Na střední jsi ve třídě, profesori ti říkají, co máš dělat. Zatímco na vysoké už je to víc nezávislý.“ (Benoit)

„Potom universita...Jo, měla jsem pocit být dospělejší, když jsem šla na universitu. Teď mám pocit...na universitě si upevňuješ pozici studenta, nemáš peníze, jsi finančně závislý na rodičích, na státu nebo na stipendiu. Nemám pocit, že by to bylo něco, co mi umožňuje pokročit. Být na universitě. Být studentka. To neposouvá do dospělosti.“ (Julie)

„Teď stagnuju. Jako studentka nemám pocit, že bych byla produktivní.“ (Sara)

5.6.2.7. Cesta

Podobně jako u českého vzorku, i u francouzského se objevila cesta jako významný posun do dospělosti. Cesta bývá často propojena s odstěhováním se od rodičů, což zde vyděluje jako samostatnou položku.

„První zlom přišel s tím, že jsem odešla od svých rodičů a odjela studovat. To byl opravdu velký zlom, velká změna. Hodně mě to emocionálně zasáhlo a taky mi to umožnilo stát se nezávislou. I když to u mě není zatím finanční nezávislost, je to možnost rozhodnout si, co budu dělat v rovině studia...(…)Než jsem odešla od rodičů, měla jsem taky okamžiky, kdy jsem odjela do zahraničí na jazykové stáže, kde jsem taky měla ten zážitek nezávislosti. Pro mě byl tohle začátek mládí(...)Cestovat sama. A poznávat lidi.“ (Sara)

„Taky okamžik, který mi dodal hodně sebedůvěry, když jsem v 18 letech odjela na dva měsíce do USA Je fakt, že jsem tam měla určité opěrné body, byl tam můj bratr, toho jsem našla a on mi nechal adresy svých přátel. Takže jen opravdu vzácně jsem dorazila na místo, kde bych nebyla nějak přivítaná. Ale stejně musíš jet autobusem, být nervózní. Během dvou měsíců jsem poslala jeden pohled a dvakrát jsem mámě zavolala, tak fajn, jsem tady, je to dobrý (smích). To za dva měsíce není moc. Ale to je taky můj způsob jak říct, dobře, jsem schopná postavit se na vlastní nohy.“ (Elvira)

„A kde se stal taky výrazný zvrát, to bylo minulý prázdniny, kdy jsem odjel na čtyři měsíce do Kambodži a tam mi ten kamarád, za kterým jsem odjel, ukradl všechny peníze(...)Takže mi ukradl všechny moje peníze a já jsem byl kompletně sám, v zemi, kterou jsem neznal, v kultuře, kterou jsem neznal, a tak dále, a pak jsem si řekl sakra, a bylo to poprvý, kdy jsem odjel od rodičů a byl sám. A tady jsem si jistý, že od té doby, co jsem se vrátil, se cítím víc zralý.“ (Guislane)

5.6.2.8. Odstěhování se od rodičů

Většina francouzských respondentů již žila sama nebo na koleji. Odstěhování se od rodičů všichni hodnotili jako významný krok do dospělosti. Vzdálenost od rodičů umožňuje jistou psychickou nezávislost a možnost rozhodnout si o svém životě pouze na základě vlastních myšlenek, postojů, hodnot, apod.

„Pak taky kolem 19 let jsem se rozhodla, je to trochu paradoxní, že už nebudu žít s mojí mámou a tak jsem si našla pokoj, který byl ale současně dost blízko od ní. Nechtěla jsem už bydlet s ní,

ale zároveň jsem od ní nechtěla být moc daleko.“ (Elvira)

„Teď bydlíš jinde, žiješ jinde, tak si říd' svůj život. A rodiče už ti neříkají každý den, co máš dělat. Už ti nevaří. To jsou u člověka podstatné věci. Jít, spít, pracuje... Takže to je důležitá věc.“ (Antoine)

„Bylo to odejít od rodičů a žít s mým klukem... Jo, to byly důležité etapy(...) Pro mě to znamená přestat se stýkat s rodiči, mít své vlastní myšlenky, vlastní přání. Pro mě to jsou věci hodně důležitý na cestě k dospělosti.“ (Julie)

„Když jsem odešla od rodičů, měla jsem dojem, že najednou si můžu rozhodnout, co budu dělat. Byla to hlavně tahle změna. Odejít od rodičů a vybudovat si něco sám za sebe(...) Už ta změna prostředí. První rok, co jsem odešla od rodičů, jsem bydlela na koleji. Bylo tam spousta studentů a to mě hodně posunulo, protože být pořád v kontaktu s dalšími lidmi, s dalšími holkami jako já, tím jsem dospěla (smích). Všechny jsme měly stejné problémy, stejná přání, pomohlo mi to dozrát, získat sebedůvěru, už jsem se necítila jako mimino u mých rodičů. Bydlet v téhle komunitě bylo obohacující.“ (Sara)

„Přechod? Mezi dětstvím a dospělostí? Já myslím, že to začalo okamžikem, kdy jsem odešla od rodičů. Kdy jsem začala být zodpovědná a tak dále(...) Není to separace od rodiny, protože od té se úplně neoddělíme nikdy, ale když začneme žít víc nezávisle na rodině. Hlavně psychologicky.“ (Lora)

5.6.2.9. Stabilní vztah

Partnerství znamená schopnost vydržet s jedním člověkem delší dobu, respektovat jeho odlišnost, odpustit chyby... S dlouhodobým partnerem plánujeme budoucnost, svatbu, děti, apod. Dvojice se k sobě často stěhují a budují svou novou domácnost, o tom bude řeč u další položky. Někdy je takový vztah považován za přechod do dospělosti, jindy se respondenti domnívají, že člověk nejprve musí dozrát sám, aby mohl být i pro někoho jiného.

„Láska je toho součástí, ale řekl bych, že to zraní je spíš osobní záležitost, musíš nejdřív dospět sám, abys mohl začít budovat další věci... takže buduješ sebe a potom teprve další věci... Já si myslím, že to je logický, když jsi ty sám zralý, můžeš mít plány do budoucna i s někým jiným. Mít děti, to je další věc, no(...) Já si nemyslím, že samotný vztah tě může dovést do dospělosti. Láska může pomoci, protože já mám kamarády, co se brzo oženili, a to jim pomohlo ve smyslu,

že se museli začít starat o budoucnost. Pak museli najít práci, bydlení, jo potom se dá říct, že dospěli. Ale není to tak jasný, pro někoho to tak funguje, pro jinýho ne. Mám další kamarády, který se považovali za dospělý v pětadvaceti letech, ve smyslu, že už všechno zkusili, cestovali, hledali si práci. A až nakonec uvažovali o svatbě, o vybudování domácnosti.“ (Benoit)

„Pro mě to bylo mít stabilního přítele. A to, že jsem se trochu vzdálila svým rodičům(...)Ale ne, to vlastně nesouviselo s dospělostí. To mi pomohlo získat sebevědomí, ale nebyl to přechodový rituál.“ (Lora)

5.6.2.10. Budování vlastní domácnosti

Tento krok výrazně souvisí s předcházejícím, často je navíc spojený s tím, že se člověk rozhodne žít s partnerem či partnerkou.

„Jo, ve smyslu, jak už jsem říkal, vybudování domácnosti, ta osoba, pro kterou se chceš bít, je obvykle taky ta, kvůli které musíš dělat rozhodnutí. Mluvím teda o lásce, ne o vášni, to znamená něco, co sdílíš s tím druhým, je to spousta drobných detailů, práce, zaměstnání, manželka, svatba, děti...stálost věci.“ (Benoit)

5.6. 2.11. Práce

Stejně jako u českého vzorku, také francouzští respondenti považují práci za jeden z hlavních přechodů do dospělosti. Souvisí to především se schopností vydělat si své vlastní peníze a získat finanční nezávislost.

„Pro mě práce představuje finanční zabezpečení. To je pro mě ta příští etapa. Nemám žádnou dalekosáhlou vizi budoucnosti, dospělosti(...) Kroky v budoucnu? No, hlavně pracovat. A potom...nemám tak docela myšlenky na svatbu...pro mě ta práce je opravdu přednější teď.“ (Sara)

„Začal jsem pracovat v sedmnácti, což způsobilo, že jsem byl vždycky obklopený dospělými, a měl jsem finanční prostředky, mohl jsem si dělat, co jsem chtěl(...) Můžem říct, že ten svět práce urychlí tvoje dospívání. Oni tě začnou brát jako jednoho z nich a ty se pak začneš taky sám brát jako dospělý, spíš než se jakoby vracet do té své věkové skupiny. Posoudíš si pro a proti a podle svojí osobnosti se nějak na tu situaci adapтуješ(...)Ten krok potom do toho světa práce je teprve zásadní. (Benoit)

Peníze někdy vyvolávají také negativní emoce:

„A taky čím víc rosteme, tím víc máme potřebu vlastnit. Myslím, že to je taky vliv společnosti, která nás tlačí do téhle potřeby vlastnění...skrz reklamu, skrz vůli mít nějaký vlastní život, svůj byt, přítelkyni, sexuální a partnerský život...a bohužel, společnost nás tlačí taky do konzumace a přetvářky.“ (Antoine)

5.6.2.12. Smrt blízkého člověka

Ne každý adolescent se setká během svého mládí se smrtí. Přesto je vždy alespoň jeden respondent, který smrt jako zlom a jistý posun označí. V tomto případě to byla Elvíra, která se smrtí setkala v jedné z jejích nejhorších podob. Ačkoliv v té době již zřejmě dospělá byla a smrt pro ni teda neznamenala přechod směrem do dospělosti, jednalo se určitě o výrazný posun, kterému by se ovšem většina lidí raději vyhnula.

„Já mám dvě děti, a jedno, které zemřelo. Když mu bylo pět a půl během autonehody. Tak vím, co říkám, když mluvím o zhroucení. Tohleto bylo strašně bolestivý, hrozně devastující na mnoha úrovních...taky proto...jsou věci, nad kterými si nechci lámat hlavu...a potom...ve vztahu k času a ke smrti a s tím, co se mi stalo, jsou tu pořád těžké věci(...)Všichni lidi kolem mě tuhle věc nezažili, naštěstí pro ně. Najednou tu byl tenhle zlom, opravdu brutální, musela jsem se s tím nějak vyrovnat...najednou se cítím být jinde než ostatní lidi, kteří tohle nezažili.“ (Elvíra)

5.6.3. Komparace kroků k dospělosti u francouzského a českého vzorku

Kroky k dospělosti Čechách	Kroky k dospělosti ve Francii
Sám/sama doma	/
První láska (zamilování se)	První polibek, první rande, první flirt
Brigáda, první vydělané peníze	/
/	Fyzické dospívání, sexualita
/	Krize adolescence
Maturita, konec střední školy	/
Volba budoucího zaměření, přechod na VŠ	Změna školy, letní prázdniny
/	Osmnáct let, dvacet let
/	Studium na vysoké škole
Partnerský vztah	Stabilní vztah
Přestěhování se od rodičů	Přestěhování se od rodičů
Cesta	Cesta
Práce	Práce
/	Budování vlastní domácnosti
Smrt blízkého člověka	Smrt blízkého člověka

Tab. č. 14: Komparace kroků k dospělosti v Čechách a ve Francii

Čeští a francouzští respondenti shodně hovořili o sedmi krocích k dospělosti (První láska/polibek, změna školy či volba budoucího zaměření, partnerský či stabilní vztah, přestěhování se od rodičů, cesta, práce a smrt blízkého.

V dalších osmi krocích k dospělosti se respondenti lišili. Tyto odlišnosti považují za náhodné, určené proměnnými, které do situace rozhovoru vstupovaly, aniž by byla možnost je kontrolovat. Jediná kulturně determinovaná položka může být „Krise adolescence“, o které mluvili francouzští respondenti. Jedná se o odborný termín shodný s českou „pubertou“, o kterém existuje ve Francii mnoho literatury pro mladé. Češi o pubertě nemluvili, jelikož tvoří samostatné období předcházející adolescenci, ve Francii takové rozdělení není.

Kroky k dospělosti jsou na rozdíl od iniciačních rituálů individuální. Vyrůstají z osobního životního příběhu konkrétního respondenta, nemají obecnou platnost ani totožnou formu. Ačkoliv se český a francouzský vzorek na některých situacích shodl, nemají pro všechny stejný význam.

Rozdíly jsou více interindividuální, než interkulturní. Z hlediska české a francouzské kultury se domnívám, že přechod z dětství do dospělosti má v obou zemích podobný průběh. Na základě výpovědí respondentů jsou podstatné kroky k dospělosti především stabilní partnerský vztah, přestěhování se od rodičů a práce.

6. Závěr a diskuze

Ve své diplomové práci jsem si kladla za cíl přispět k poznání problematiky iniciačních rituálů v období adolescence ve dvou odlišných moderních kulturách. K tomuto účelu bylo nutné zasadit uvedenou problematiku do širšího konceptuálního rámce. V teoretické části jsem se snažila shrnout některé obecné poznatky z odborné literatury k tématu adolescence a iniciačních rituálů. V empirické části jsem předložila výsledky vlastního kvalitativního výzkumu, jež vypovídají o specifických zkušenostech českých a francouzských adolescentů s obdobím dospívání.

Značným omezením poznatků, jichž bylo výzkumem dosaženo, je nízká strukturovanost rozhovorů. Implicitně jsem předpokládala, že důležité věci vyplynou na povrch samy od sebe a podcenila přesnou přípravu otázek. Ve výsledku je každý rozhovor trochu jiný, což ale nemusí být vždy špatné. Pro komparaci to však představuje problém. Zároveň jsem si vědoma toho, že zvláště u českého vzorku jsem určitá témata respondentům pravděpodobně podsunula. Původním cílem bylo například uvést příklady iniciačních rituálů, aby měl dotazovaný jedinec představu, na co se ptám. Respondenti se však často tématu chytli příliš, takže nakonec nevím, jestli o něm mluvili kvůli sobě, nebo kvůli mně.

Rozhovory s francouzskými respondenty byly v tomto ohledu strukturovanější, tím se však metodologie u obou etap výzkumu lišila, což přineslo další problémy pro komparaci.

Zmíněné nedostatky jsou způsobeny nízkou zkušeností s vedením kvalitativních výzkumných rozhovorů. Současně jsem tím získala mnoho podnětů pro další kulturologický průzkum.

Mezi nežádoucí proměnné, které mohly ovlivnit výsledky výzkumu, patří také cizí jazyk. Ačkoliv se domnívám, že má úroveň francouzštiny je pro výzkum dostatečná, mohly vzniknout významové posuny v překladu do češtiny. Často jsem narážela na problematická místa v rozhovoru, která bylo nutné opsat – tím se některé informace mohly narušit.

Výzkumný vzorek v Čechách a ve Francii se věkově lišil. Francouzští respondenti tak měli možnost prožít více přechodových událostí, dokázali o nich také lépe mluvit. I tato skutečnost mohla mít vliv na výsledek výzkumu. V budoucím projektu by bylo vhodné, aby se oba vzorky pohybovaly v přibližně stejném věkovém rozmezí, nejlépe ve věku 18–30 let.

Dospěla jsem rovněž k názoru, že je lepší hovořit s neznámými lidmi, než s přáteli. Můj prvotní předpoklad byl opačný, domnívala jsem se, že u takto citlivého tématu budou přátelé otevřenější a přístupnější. Ve skutečnosti jsem zaznamenala vyšší tendenci ke stylizaci u svých přátel, než u cizích osob. Domnívám se také, že všichni muži se mnou mluvili méně upřímně a

otevřeně, než ženy, což je pravděpodobně způsobeno prostým faktem, že jsem žena.

Na druhou stranu je možné, že já sama jsem do rozhovorů s přáteli projektovala své představy o nich a nevědomě je tlačila do určitých poloh. Bylo těžké oprostít se od role kamarádky či známé a nebyt ovlivněná předchozími znalostmi o nich. I z tohoto důvodu bych do vzorku příště volila raději neznámé osoby.

Problematické bylo samotné téma iniciačních rituálů a jeho operacionalizace pro potřeby výzkumu. Mou počáteční metodou bylo ptát se respondentů opisem na kroky, které pro ně byly z hlediska dospívání důležité. Domnívala jsem se, že mě takový způsob dotazů dovede k případným iniciačním rituálům. Ve skutečnosti jsem získala informace o životních krizích, subjektivně vnímaných zlomových událostech, apod. Na samotné iniciační rituály jsem byla nucená se ptát dodatečně. Někteří respondenti nevěděli, co tento termín znamená, jiní s ním byly naopak obeznámeni příliš, například stejně jako já znali informace z odborné literatury. Obě polohy znesnadňovaly výzkum. V prvním případě jsem musela pro představu vyjmenovat několik společensky uznávaných rituálů, což respondenty většinou svedlo k těmto událostem a nemluvili o žádných jiných. Ve druhém případě bylo těžké rozlišit, co je vlastní názor respondenta a co jen parafrázuje z literatury.

Jsem si vědoma toho, že výzkum nepředstavuje úplné a vyčerpávající zpracování daného tématu. Výsledky výzkumu nelze zobecňovat, vypovídají pouze o dotazovaných osobách v konkrétním čase a místě. Přesto věřím, že diplomová práce přináší zajímavé informace, které bych ráda prohloubila formou rigorózní nebo doktorské práce.

7. Seznam použité literatury

- BAROIS, C.: La postadolescence a la caserne et pendant la vie militaire. In: La vie de l'enfant, 17 Journée scientifique du centre de guidance infantile de l'Institut de puériculture de Paris. Paris, ESF éditeur 1990
- BESSE, S., BOISSIERE, N., CAZALIS, B., RIOU, E.: Le „Père cent“ ou „Les cent jours du bac“. In: Terrains de passage. Rites de jeunesse dans un province française. Sestavili Michèle Cros & Daniel Dory. Paris, l'Harmattan 1996
- BENEDICT, R.: Kulturní vzorce. Praha, Argo 1999
- BRACONNIER, A.: Les adieux à l'enfance. Paris, Calmann-Lévy 1989
- CAMPBELL, J.: Tisíc tváří hrdiny: archetyp hrdiny v proměnách věků. Praha, Portál 2000
- CLAES, M.: L'expérience adolescente. Bruxelles, Psychologie et science humaine 1983
- COSLIN, P.: Psychologie de l'adolescent. Paris, Armand Colin 2002
- DISMAN, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha, Karolinum 1993
- ERICSON, E.,H.: Osm věků člověka. Praha, katedra psychologie 1996
- GENDREAU, J.: L'adolescence et ses rites de passage. Rennes, Presses universitaires de Rennes 1999
- HENDL, J.: Úvod do kvalitativního výzkumu.
- JEAMMET, P.: Adolescences. Paris, La Découverte 2004
- KON, I.,S.: Kapitoly z psychologie dospívání. Praha, SPN 1986.
- MACEK, P.: Adolescence. Praha, Portál 1999
- MALABET, Ch., JEANNEAUD, H.: Le „rodéo“ de Blanquefort. Les pratiques rituelles dans un rassemblement de motards. In: Michèle Cros & Daniel Dory (ed): Terrains de passage. Rites de jeunesse dans un province française. Paris, l'Harmattan 1996
- MEAD, M.: Coming of age in Samoa. New York, American Museum of Natural History 1973
- MIGNON, P.: Un phénomène exemplaire: le rock. In: L'adolescent d'aujourd'hui. Entre son passé et un avenir. Sestavil Denise Osson. Lille, Presses universitaires de Lille 1990
- PIAGET, J.: Psychologie intelligence. Praha, Portál 1999
- PŘÍHODA, V.: Ontogeneze lidské psychiky II. Praha, SPN 1983
- ŠVANCARA, J.: Kompendium vývojové psychologie. Praha, SPN 1986
- TAXOVÁ, J.: Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Praha, SPN 1987
- TREMBLAIS-DUPRÉ, T.: Le journal intime, rite de passage. In: Adolescences, Miroir des ages de la vie. Toulouse, Érès 1995
- TURNER, VICTOR: Průběh rituálu. Brno, Computer Press 2004
- TYLOR, E.B.: Primitive Culture. New York, Harper 1958
- VAN GENNEP, A.: Přejímové rituály. Praha, NLN 1997
- VODÁKOVÁ, A. a kol. (ed.): Sociální a kulturní antropologie. Praha, SLON 2000
- SOUKUP, V.: Dějiny antropologie. Praha, Karolinum 2004*

WARNER, LLOYD: The living and the dead. New Haven, 1959

Periodika:

AULAGNON, M.: Le bizutage entre initiation et perversion. Le Monde, 17.9.1992

WINTER, J.P.: Le grand amour...In: La lettre du grape, revue de l'enfance et de l'adolescence – Les amours adolescentes, 45, září 2001

Encyklopedie:

HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: Psychologická slovník. Praha, Portál 2000

TAMISIER, J. Ch. (ed.): Grand dictionnaire de la psychologie. Paris, Larousse 1999

CORSINI, R.J., WILEY, J. (ed.): Encyklopedia of Psychology, Volume 1. USA, 1994

WWW stránky:

GLEYSE, J.: Rites de passages : de l'élève au collégien. L'apprentissage de l'épreuve des limites. Dostupné na: http://recherche.univ-montp3.fr/cerfee/article.php?id_article=376, prosinec 2006

LORRAIN, J. L.: L'adolescence en crise. Dostupné na <http://www.senat.fr/rap/r02-242/r02-2425.html#toc108>, duben 2005

SOBOTKOVÁ, P.: Místo rituálů v současné rodině (diplomová práce). Dostupné na: <http://www.psycholousek.cz/downloads/diplSobotka.pdf>, duben 2005

8. Přílohy

Příloha č. 1: Návod k otázkám

1. Co je pro tebe dospělost? Asociace s tímto slovem (Cílem tohoto okruhu je porozumět individuálnímu pojetí dospělosti.)
2. Cítíš se být dospělý? Jak tě berou ostatní? Jak probíhá dospívání u ostatních? (Cílem okruhu je upřesnit pojetí dospělosti, zjistit jaké emoce jsou spojené s dospělostí, prozkoumat sociální okolí respondenta a ponechat prostor případné projekci.)
3. Jak probíhal přechod z dětství do dospělosti u tebe? Významné či zlomové okamžiky (Cílem okruhu je nalézt v dospívání významné body, které by bylo dále možné identifikovat jako rituály. Tvoří nejrozsáhlejší část rozhovoru.)
4. Co pro tebe znamenalo dosažení 18 let, maturita, atd.? (Dotazy na konkrétní události, které jsou v literatuře zmiňované jako případné iniciační rituály moderní doby.)
5. Myslíš si, že ve Francii existuje něco jako iniciační rituály? (U druhé série rozhovorů, přímý dotaz na rituály.)
6. Jak vypadá dospělý člověk? (Upřesnění pojetí dospělosti, další prostor k povídání o dospívání.)

Příloha č. 2: Záznam rozhovorů

Záznamy obsahují pouze výzkumnou pasáž, nikoliv úvodní vysvětlování a nezávazné povídání. Přepis je zčásti ponechán v původní podobě včetně citoslovcí a neverbální komunikace, považovala jsem-li ji za důležitou, zčásti je vyčištěn od nesrozumitelných pasáží, které by komplikovaly čtení. Ponechány jsou nespisovné a hovorové výrazy, vypuštěny osobní informace. Jména českých respondentů jsou smyšlená, jména francouzských respondentů skutečná.

1. Část výzkumu (Praha, Česká Republika)

(M= muž, Ž= žena)

1. Radek, 23 let

Co je to dospělost?

No...tak to já nevím, co je dospělost...Dospělost je zodpovědnost. Plné převzetí zodpovědnosti za svůj život.

Co to znamená zodpovědnost za svůj život?

To znamená schopnost se o sebe postarat. Nakoupit, uvařit, bydlet ve svém zaplaceném bytě a tak.

Takže to souvisí s finančním osamostatněním?

No rozhodně to souvisí s tím...mm...abys na to byla jako vnitřně připravená.

V čem to spočívá?

No to spočívá v tom, že jako dospěješ do nějaký úrovně, kdy už prostě jsi schopná to řídit.

A u tebe to třeba bylo jak?

U mě to nijak nebylo! Já nejsem dospělý!

A kdy budeš?

Budu...nevím, doufám, že tak za tři roky. Až dostuduju. Tak pak třeba už budu dospělej. A nebo je to takový pomalý. Třeba se to plíživě vkrádá a já o tom ani nevím. To asi bude takhle. Víš, že si toho ani nevšimnu a najednou budu dospělej. Přesto, že se cítím mladší, tak když jsem s lidmi, o kterých si myslím, že se cítím jako oni, tak zjistím, že nejsem schopnej se s nima bavit, s těma osmnáctiletějma. Protože jsou jinde. Asi jako trochu dospělej jsem, ale odmítám si to přiznat (usmívá se).

A vzpomínáš si na nějaký okamžiky, který byly v tomhle podstatný...jestli si nějaký takový pamatuješ.

No přechod na vysokou školu. Jako že jsem vyšel z toho gymnázia, měl jsem kolem sebe nový lidi a už jsme se neviděli každý den... změna toho životního rytmu, že jo. Protože na gymnázium to máš nalajnovaný a na vysoký škole už si to musíš nějak zařizovat sám. Tak to je asi jako první věc.

Jako že tě to nutí hospodařit s časem?

No to hospodaření s časem je taky známka dospělosti.

A co ještě?

No...to je tak...všechno. Asi dospělost je to, že jsi schopná žít sama. Být samostatná.

A co takový ty mezníky jako osmnáct let...

To vůbec nemá žádnéj význam.

Co třeba oblast vztahů?

To jsem byl dospělej dřív a teď se chovám zase naopak nedospěle. Předtím jsem se choval dospěle a už jsem chtěl bejt dospělej...no si myslím, že to bylo tak, že už jsem si to tak nějak plánoval, že až přijde ten čas, tak si vezmu svou tehdejší přítelkyni. Už to bylo stabilní. A pak se to zase zdestabilnilo.

To vypadá, že jako můžeš bejt dospělej a pak zase ne...že to není trvalý.

Aha...To nevím...to je divný ne?

Já nevím, tak se ptám. Tak když jsi to takhle řekl...

Je to možný no...Nevím. Ty lidi kolem nás tady poslouchaj (rozhlíží se po téměř prázdné kavárně).

Je to pro tebe citlivý téma?

Nerad si povídám nahlas před nějakýma lidma...

Tak budeme mluvit potichu.

Třeba no.

Jak myslíš, že to mají ti ostatní?

(dlouze se zamýšlí)...Já nevím, já si myslím, že ty to maj asi podobně.. to je individuální, to má každej jinak.

Tak podobně nebo každej jinak?

Každej jinak... Každěj jinak. Já v podstatě tu zodpovědnost asi jako mám, že jo, ale neuvědomuju si jí. Třeba na táboře jsem vedoucí, o něčem rozhoduju. Učím. Tak asi jsem dospělej nakonec. Víš? Akorát to prostě nechci tak brát.

Takže...ty to nechceš brát, že jsi dospělej.

Ne já rozhodně nechci bejt dospělej!

A proč ne?

No protože to je jako lehčí nebejt, že jo? Lehčí je bejt na někom závislej, to je jednodušší ten život.

Takže bejt na někom závislej je znak nedospělosti...

No určitě no. Ano. Asi jo.

A v tý dospělosti už pak nejsi závislej? Na někom...

No můžeš bejt, ale měla bys bejt citově, ne finančně.

Jo takže jsi myslel závislej jako finančně,jo?

No no no. Jako asi třeba kdybych byl...kdybych třeba měl hodně peněz, jo, bydlel bych sám a platil bych si ještě kuchařku a vařila by mi...tak bych se stejně asi cítil pořád stejně nedospěle. Víš kdybych byl sám, ale měl bych...

Někdo by se o tebe staral?

No asi jo no...tak to neni asi jenom v těch penězích.

Teda v čem?

Vůbec nevím! Já nevím!

No podle tebe...

Já nevím, tak až budu dospělej, tak si třeba někoho vezmu. Ted' bych si nikoho nevzal. Protože si myslím, že na to ještě nejsem připravenej.

Takže až budeš dospělej, tak budeš připravenej si někoho vzít...

Ano.

A když se o tebe manželka bude starat a vařit ti...

No ale já budu domu nosit peníze..nebo asi nebudu, ale jako (směje se) měl bych, no.

A byly nějaký okamžiky, kdy jsi najednou získal větší samostatnost? Kdy se to někam posunulo?

No...tak to souvisí třeba s tím nástupem na vysokou školu. Po maturitě jsem si řekl, tak to je blbý, už jsi zase o krok blíž k dospělýmu životu. A nebo když jsem třeba podepsal pracovní smlouvu. No tak to jsem poprvé v životě podepisoval nějakou smlouvu. A ted' jsem si udělal živnostenský list. Takže jsem určitě dospělej. Tak to je můj patent, že jo.

A na co?

Co na co, no na výuku jazyků přece. Jsem podnikatel.

A co ještě před tou vysokou školou? Říkal jsi, že ses už v jednom okamžiku cítil dospěle i předtím.

Co jsem říkal?

No třeba v oblasti těch vztahů, že ses cítil už dospěle na gymnáziu.Jestli ta dospělost neni jako jeden moment, ale je to plynule...

No tak plynule...

Jestli ty kroky k tí dospělosti byly už předtím nějaký, a jaký.

No tak určitě byly v tom vztahu, že jsem tehdy s tou slečnou byl dlouho. Asi to pro mě bylo důležitý. To byl krok do dospělosti taky. To byl první dospělej vztah. A bohužel taky asi poslední teda.

A dospělost je teda v tom, že to bylo dlouhodobý?

Noo...v tom dlouhodobým záměru. Že se to jako povedlo. A že jsem si myslel, že to bude možný.

A ještě nějaký významný momenty?

Ne asi ne. Jenom ten vztah, ten je významnej...a jinak nevím.

A co třeba takový věci jako maturita...

No to jsem říkal no, to taky. Maturita.

O maturitě se říká, že je to zkouška dospělosti...

No...ne, to je blbost...Ne svým způsobem jo, protože pak získáváš tu větší zodpovědnost za to co děláš zase, že jo, jak se chováš na tí vysoký škole a tak.

Tak to je ta vysoká škola...

No ale tohleto s tím bylo spojený...bylo jasný, že pujdu na vysokou školu, že jo. A ta maturita

znamená konec organizovaného času, společného s těma ostatníma lidma, stejnejma, který vidíš každě den čtyři roky.

Takže to je důležitý v tom, že už tam nejsou ty lidi, co jsi pravidelně potkával?

No určitě a taky to pak pro mě byl problém, když jsem je neměl, že jo, ty lidi. Někdy jsme se viděli třeba každě den a najednou bylo takový to prázdno. Když jsem nebyl s nima, tak to najednou bylo takový prázdno. Když jsem se pak rozešel s tou slečnou, tak to bylo úplný prázdno...než jsem se vlastně dostal mezi tyhle ty lidi teďka na ten tábor. A teď už mám zase jinou skupinu hlavních kamarádů, no. A tam je zase určitá pravidelnost, takže je tam určitá jistota těch lidí...tý blízkosti.

A jak to souvisí s tou dospělostí?

(přemýšlí) No to nesouvisí.

No ty jsi říkal jako ve spojení s tou maturitou, že se vidíš s těma lidma každě den, a pak po tý maturitě už ne, ale teď už zase jo. Má to teda nějak?

Cože?

No jestli to s tím nějak souvisí...s tou dospělostí. Že se vidíš s někým každě den, nebo nevidíš.

Jestli to souvisí...

S tou dospělostí.

No tak ono se ale potom taky vidíš...vlastně se taky vidíš s těma stejnejma lidma každě den, že jo. Ale je to prostě jiný.

V čem?

Na tom gymnáziu jsi taková chráněná od té společnosti. Prostě ti říkají, co máš dělat, co máš zítra přinést...co smíš a co nesmíš. No a potom najednou konec. Jdeš na vysokou školu a tam se o tebe nikdo nestará. A dělej si co chceš. Tak to je blbý. To je ta zodpovědnost taky trochu.

Jo takže tě to vlastně jako chrání.

No, přesně tak.

A když tě pak chrání...

A poskytují ti jistotu. Pak ale zmizí, protože každě dělá něco jinýho. No a ty si musíš najít nějaký nový zase. A nebo třeba ty samý, ale musí prostě dojít k nějakému přeorganizování té formy styku. To v každém případě.

A po té maturitě...

Uvědomoval jsem si akorát, že to je prostě definitivní konec za tím...co jsem měl rád. Za tím životem, kterej mi vyhovoval...pravidelností a jistotou, že přijdu do školy a stane se to a to.

Takže vlastně...toho nedospělýho potom...

No toho bezpečnýho...toho bezpečnýho. Tý naplánovanosti, že ti to plánuje někdo jinej.

A co myslíš, jak to maj ti ostatní lidi, který znáš.

Nevím... myslím si, že jim to nemusí vadit tolik, jako mně...a asi se toho tolik neboje.

Čim to je, že se toho tolik neboje?

Nevím tak asi maj větší jistotu...a větší sebevědomí.

Jistotu...

No jistotu jako sebejistotu. Jako že jsou si jistý, že to nějak zvládnou. Přichází to postupně. Na ty ostatní to určitě taky přichází postupně, jenže to mají někdy jindy, něco je důležitý a něco není...nebo je tam nějaká jiná událost, třeba kamarádovi, když zemřela maminka, tak to pro něj asi bylo důležitější, než celá ta maturita. Muselo to pro něj být zásadní, akorát že progresu ne třeba k dospělosti, ale prostě k další fázi života. Ten to má zase jinak, protože do toho byl vrženej náhle. Kdyžto já se to snažim brzdit...já nechci bejt dospělej, protože by to pro mě bylo složitější.

Takže když si to tak představíš, tak je to takový kontinuum, pozvolný, nebo je to tak, že se stane nějaká událost, kdy poskočíš dopředu, nebo se třeba i vrátíš...

Nenene, to jenom poskočíš.

Takže jako jsou tam nějaký momenty, kdy...

Nonono...

Že to nejde úplně stejně rychle.

Je to takový podloží a pak jsou tam takový skoky (směje se). Že se to jako kombinuje.

I zpátky?

To ne. To jde jenom tam.

A jak tě berou ti ostatní?

To nevím! No jako dospělýho mě určitě berou ti, co mě zaměstnávají. Protože jinak by mě asi nezaměstnali (směje se). Berou mě, že jsem dospělej člověk. Ale pro ostatní, to nevím. Pro mě třeba jako ty taky nejseš dospělá!

Jak to?

Já nevím, protože bydlím s rodičema, to je asi hlavní. Až nebudu bydlet s rodičema, budu dospělej.

A rodiče tě třeba berou jako dospělýho? Nebo ne? Co myslíš?

No jo...asi jo. Ale zároveň teda dokud tam bydlím, tak je musím poslouchat, že jo. Kdybych se cítil dospělej, tak se jako klidně od nich odstěhuju.

Takže až budeš dospělej, tak se třeba odstěhuješ...

No to samozřejmě. Ale já se necítím dospělej. Teda asi jenom obelhávám sám sebe, že nejsem dospělej, protože vykazuju veškerý...nebo hodně znaků dospělosti, akorát to nechci tak brát. Budu platit daně příští rok! To asi neplatí dospívající, že.

Takže jsou tady věci, třeba to, že budeš platit daně a chodíš do práce, že to je to, proč se třeba můžeš cítit dospělej...

No no, je to tak...samozřejmě. Když jdu do práce, tak si připadám prostě... cítim se dospěle.

Takže škola je spíš taková...taková jako brzda.

No ale já jsem rád!

A kdybys nechodil do školy?

No tak...to bych asi musel bejt dospělej. Já nevím, jestli třeba někdo, kdo pracuje, je jako víc dospělej než já. Mně to připadá, že jsem se zarazil v určitý době a odmítám vnímat nějaký posuny. Když já to mám takhle jako se vším, odmítám nějaký větší změny. Odstěhovat se nechci, protože bydlím v tomhle bytě a budu tady bydlet do konce života. Kamarádka třeba chce měnit zaměstnání a já jí řeknu ne, to nemůžeš, musíš přece pracovat furt stejně, nemůžeš přece odejít! Protože prostě jsem proti takovým změnám. Protože chci, aby ten svět byl takovej

jako je teďka a neměnil se...možná je to spojený s tím, že si myslím, že ten svět jako jde špatným směrem...tak jakákoliv změna znamená nějaký posun...a ikdyž se to netýká toho mého vnímání, tak je to furt nějaký krok dopředu. A pozoruju ty změny, že ty věci nebudou stejný a že se to nějak vyvíjí. Tak možná proto.

Možná proto co?

Možná proto...možná proto nemám rád ty změny, protože mně to připomíná, že ten svět není stabilní a že se to nějak vyvíjí a já si myslím, že se to vyvíjí špatně. Proto třeba chci zůstat v tý nedospělosti, protože bych si to chtěl prožít znovu. Možná proto, že vím, jaký to bylo. Že tam mě nečeká nějaký drastický posun. Že už jako vím, jak to bude. Tak si to chci zopakovat. Že bych jako s nějakou radostí hleděl do budoucnosti, to mě teda moc nebere. Říkám si třeba, co bude za tři měsíce, to jsem zvědavý, co bude. Víš? A když mám tenhle strach furt, tak se nemůžu divit, že nemám rád nějaký změny...

A změny jsou teda pro tu dospělost důležitý?

No asi jo no. V tý dospělosti jsou nějaký změny...

A aby ses tam dostal třeba...

No to taky no. Ale zároveň v tý dospělosti potom jsou změny, který musíš podstupovat a který jsi předtím podstupovat nemusel, protože tě chránili rodiče, starali se o tebe...

A až budeš dospělej...jak to teda bude potom dál?

To nevím, já si to nedokážu představit...

Myslíš, že tam pak ty změny budou...víc...nebo míň...

Mm...no to nevím. Přitom když se podíváš zpátky, tak je to furt stejný a furt jako dobrý. Ale v tý budoucnosti očekávám to špatný. Ale když se pak podívám nazpátek, tak tam zase to špatný není. Myslím si, že to bude horší, ale ono to není horší...

Jako že se díváš spíš zpátky...

No protože tam už vím, jak to je, že jo. A i když to bylo třeba špatný, tak si můžu bejt jistý tím, jak se to stalo. Zatímco dopředu nevím, co bude.

Je něco, co ti to dospívání usnadňuje?

No usnadňuje mi to víra. Že se na to můžu vykašlat, protože se Bůh o mě postará. Tak to mi to asi usnadňuje.

Víra...a v čem je tedy ta opora?

Tak v tom, že máš zase oporu, když už ne v těch ostatních, tak v Bohu. Ten ti nahradí, nebo může nahradit ty lidi kolem. Jakoby částečně, že jo.

A proč by měl nahrazovat lidi kolem?

No že ti tam zůstává nějaká ta jistota. V tý dospělosti. Rodiče zmizí a já se o sebe musím postarat sám...no a já furt mám někoho, kdo vím, že se postará o mě... a to je ten Bůh. No a díky tomu je to jednodušší.

A nějaký světský záležitosti ti to dokážou usnadnit?

(dlouze přemýšlí)...no světský...nevím, já si myslím, že kdybys byla finančně zajištěná, tak to prostě může bejt jedno, jestli jsi nebo nejsi dospělá.

Takže myslíš peníze...

No. Když máš peníze, tak nemusíš bejt dospělá. Víš? Protože nemusíš do práce třeba.

Takže všichni lidi, kteří maj peníze, můžou bejt třeba...nedospělý.

Přesně tak.

To bys chtěl?

To bych chtěl no (směje se). Jenomže to nemůžeš brát takhle, protože já nejsem nedospělej, že jo. V tom, co dělám. To znamená, že já bych měl akorát jistotu toho, že je o mě postaráno a mohl bych se realizovat v těch sférách, kde...za který nemůžu brát peníze, ale baví mě to. Tak. Když to tady budu muset třeba dělat něco, co mě zas tak nebaví, protože budu muset zajistit svoji existenci. Nedej Bože ještě existenci někoho jinýho. No prostě jde o prachy, no. To je jasný.

A nějaký běžný věci, který děláš, nebo běžný úkony, je něco, co jsi dřív nedělal a v tý dospělosti už děláš?

No nevim...tak asi když třeba jdu do práce, tak jsem asi dospělej.

A co to znamená jít do práce, co to je jako?

No prostě jdu do práce. Jedu tramvají (směje se). Jako že tam musíš.

Nějaká nutnost toho, že...

No. Nemůžeš se na to vykašlat, že jo.

Takže zase asi ten časovej program.

Nonono. Ano.

Může to bejt nějakej sled třeba?

Musím se na to třeba připravit. Prostě jsi dospělá v okamžiku, kdy prostě...já nevim...to děláš pro peníze...to je divný.

Děláš to pro peníze?

No samozřejmě, že to dělám pro peníze! Učím, abych měl peníze, ano.

A co ti ty peníze umožňují?

No peníze mi nic neumožňují, protože je jako nepoužívám, že jo.

A proč je teda potřebuješ?

No abych je tam měl schovaný třeba...

Na co?

Nevim...nevim, pro jistotu. To je právě ta zodpovědnost nebo ta dospělost...že prostě se snažím zajistit nějaký peníze, abych je mohl utratit, ja nevim, za nájem. Až budu bydlet sám.

Takže třeba na byt.

Třeba. Postupně si zvykat na to, že je budu potřebovat. No. Už toho necháme...To jsou takový kecy.

2. Eva, 17 let

Co si představuješ pod pojmem dospělost?

Problémy...starosti...práce...to je to, co tomu dospělýmu stačí, no. Je to to, co já ještě zatím...moc jako neznám.

Cítíš se dospělá?

Ne, určitě ne. Já ještě dlouho nebudu dospělá.

Jak dlouho?

Dlouho...Já nevím. Asi jako až mi padne osmnáct, tak určitě si neřeknu, hele jsi dospělá, tak se podle toho chovej. Jako taky budu muset, že jo, ale nevím. Budu si užívat mládí, dokud to půjde.

Co myslíš, že bude ten moment, kdy už prostě budeš muset bejt dospělá?

Muset? Bejt dospělá...Asi určitě až nastoupím do nějaký stálý práce. Prostě tam budou ty starosti s účtama, že jo, prostě jako jestli budu mít na zaplacení daní a takový ty problémy, co má každej dospělák teďka...

Takže třeba ty starosti s tou prací.

Třeba. Nebo, já nevím, mít svůj vlastní byt...zaplatit všechno možný.

Souvisí to třeba nějak s těma penězma?

Určitě...Nevim, myslela jsem třeba, že když půjdu na brigádu, že budu mamce pomáhat, ale zjistila jsem, že když třeba nebudu pumpovat peníze...že si to třeba koupím sama...že mi to takhle vyhovuje víc, no. Takže mamce nemusím říkat, hele potřebuju nověj baťoh, ale prostě jdu a koupím si to.

Takže se ti to třeba líbí, když si takhle můžeš něco koupit sama...

Hm, určitě.

A ty seš teď v jakým ročníku?

Ve druháku. Ty jo příští rok už závěrky, to je hrozný!

Takže to máte tříletý, jo?

Hm...

A myslíš si, že třeba ty zkoušky závěrečný, že to pro tebe bude něco znamenat tady v tom?

No upřímně řečeno...ten učňák nás naučil základy, ale co jsme byli teďka třeba na předváděčce od jedné firmy...tak nám řekli, že co nás naučili na učňáku, tak to sice používat budeme, ale že když si uděláme ten kurs, tak nám to dá víc než tři roky na učňáku...a to je vlastně desetidenní ten kurs. S tím, že nám pak zaříděj místa v těch salónech od té firmy, což si myslím, že je určitě dobrý.

Hm...

Že jenom s tím, kdybych prostě vylezla z učňáku a pak si hledala nějaký to místo...tak tady bych to prostě měla jistý. Tak to jsem docela ráda, takže musím teď šetřit na nějakěj kurs, no.

Kolik to stojí?

Čtrnáct tisíc...

A myslíš si, že třeba ta zkouška na tý škole, nebo i tohle, že tě to někam posune? Že se budeš cítit jinak?

Možná budu říkat, že jsem vyučená, ale to je asi tak všechno...

A myslíš, že ses třeba nějak změnila tím přechodem na tu střední školu?

Já si myslím, že mi docela o dost stouplo sebevědomí. Že s těma zákazníkama komunikovat prostě musím. Protože jinak ho neostřihám, že jo, neudělám to, co by chtěl. Já jsem byla hrozně zakřiknutá puťka na základce, taková, že jsem se všech stranila. A oni se se mnou ani moc nebavili, prostě se mnou vůbec nekomunikovali a já jsem tomu taky moc nepřispívala. Takže je

to teď o dost lepší no. Ta komunikace mezi těma lidma třeba na brigádě... tam taky komunikuju a prostě je to bezvadný. O dost lepší.

Myslíš, že už je to taky jako nějaký znak dospělosti...

Ale asi částečně to něčím bude, ale já to tak prostě nevnímám. Někdo takhle komunikuju už já nevím od kolika, že jo, a na mě to přišlo až teď...

Vzpomínáš si na nějaký momenty, kdy sis třeba najednou říkala, tak teďka se pro mě něco změnilo...Kromě toho, co jsi teď říkala s tou komunikací.

Ještě něco jinýho? Tak třeba když mě mamka nechala doma, tak jsem se o sebe musela postarat, třeba když byla na školce v přírodě (máma učí v mateřské školce).

To bylo kdy?

V devítce. To jsem byla sama doma...nebo sama, s tátou, ale prostě jsem se musela o sebe postarat, protože on byl v práci, takže uvařeno nebylo. To jsem si taky říkala, že to asi k tí dospělosti patří.To jsem si prostě vyzkoušela, jaký by to asi bylo no...A nic moc teda.

Takže nechceš bejt dospělá...

Ne. Já si třeba jako říkam, mám teď takový ty stavy, že se to už nevrátí, že teď budu stárnout, že jo, starosti... (smích)

Takže to vidíš tak, že ta dospělost znamená, že už vlastně stárneš...

No.

A je v tí dospělosti i něco pozitivního, něco, na co by ses třeba těšila?

Těšila? (přemýšlí) No asi budu mít volnější ruku, než mám teď, asi ve všem. Ale zase se budu muset zařizovat, že jo, nevím, budu mít děti, rodinu, tak podle rodiny...Ta možnost prostě tí větší volnosti bude ve všem. Teď prostě mamce musím všechno říct, že jo, cokoliv, kamkoliv, domů, a musím to prostě dodržet. Kdyžto až budu dospělá, tak zavolám, že přijdu pozdějc, že jo. To by teď prostě neexistovalo.

Že se prostě budeš moct rozhodnout sama...

No, že to chování záleží jenom na mně, no.

Co třeba taneční? Znamenaly pro tebe něco v tomhle směru?

Jee, to jsem byla mlad'ounká, neměla jsem si s těma ostatníma co povídat. Byla jsem v devítce, byla jsem o tři roky mladší a ty témata tam trošku vážla, no. Ale teď už je to rozhodně lepší! Teď ta komunikace je, komunikuju prostě daleko líp. Předtím jsem se bála ten kontakt navázat, bála jsem se toho odmítnutí...

A co vztahy?

No chodila jsem s jedním klukem, se kterým jsem se seznámila na plese, vydrželo nám to docela dlouho, deset měsíců.

To je docela dlouho...

Na mě jako jo! Rozešla jsem se s ním letos v únoru, protože už to byl takovej stereotyp, kterej mě prostě nebavil...Byla zima, tak jsme prostě nevěděli kam chodit, takže jsme většinou zkejsli v nějakým obchoďáku, kde jsme prolezali obchody a už mě to nebavilo. A hlavně jak jsem začala chodit do práce, tak jsem přestala mít tolik času, do toho ještě sport...

A takhle když jsi s někým třeba těch deset měsíců, cítila jsi, že ses tím třeba taky někam posunula?

No to bylo takový jiný...Třeba s mým současným klukem jsme spolu krátce, 23 dní...tak to je

úplně o něčem jiným, ještě jak se vídáme v tý práci. Třeba předchozí přítel mě seznámil s rodičema vlastně až po půl roce. Kdyžto současný přítel skoro hned! Takže je to o něčem jiným právě. Právě to asi bude tím, že jsme starší.

A vidíš to nějak perspektivně třeba, nebo o tom nepřemejšlíš...

My jsme třeba s tím současným mluvili o tom, že bysme se k sobě přestěhovali, že by nám to jako vůbec nevadilo...Ale s tím bývalým bych si prostě nedokázala představit, že bych ho viděla každéj den, prostě je to o něčem jiným. Ale to asi nezáleží jenom na mně, že jo, to je i na tom klukovi. Ale i takovej pocit z toho mám úplně jinej.

3. Pavel, 24 let

Co to je podle tebe dospělost?

Já si myslím, že je to takovej stav, kdy už je člověk nezávislej, je schopen se postarat sám o sebe a...nepotřebuje se z toho svýho chování nikomu zpovídat. A zároveň je to zase jako převzetí zodpovědnosti za ty svý činy, no tak.

A ty se cejtíš dospělej?

Jee! Jak kdy...někdy se cejtím dospělej. Třeba mi v tom pomáhá, když se v něčem zorientuju, cejtím se jistej v kramflecích a...pak najednou je nějaká maličkost a ta mě jako vykolejí a zjistím, že ta jistota asi není tak silná...jo, u mě je to spojený s tou jistotou ta dospělost, ale je fakt, že možná je to iracionální. Ale mám to takhle postavený. Takže...jestli jsem dospělej...spíš by řekl, že ještě ne, v tom smyslu, že třeba ještě nejsem úplně ekonomicky nezávislej na rodičích, to jsem taky neřekl vlastně...nezávislost ve všech směrech, takže i finanční. Aaa, to ještě úplně nemám, ikdyž jako čím dál tím víc, ale furt nějaký pojičko finanční mezi náma je...Ale cejtím se dospělej jako v tom, co dělám, jak se rozhoduju, kterým směrem jdu, tak do toho už jako můj rodiče vůbec nezasahujou a ani nikdo jinej. Jako že to mám ve svejch rukou...se cejtím dospělej.

Takže známka dospělosti je třeba to, že si rozhoduješ sám o tomhleto...že ti do toho nikdo nezasahuje...

No...a zároveň jako...mám jisto v tom, nebo jsem si jistej v tom, co vlastně chci. Vůbec jako to vlastní směřování mám takový uchopenější no. A nestrká mě do toho...ani ty rodiče, ale ani nikdo jinej, prostě je to na mně (směje se).

Aaa, vzpomínáš si na nějaký momenty kdy to třeba začalo tenhle proces?

Já myslím že pro mě výraznej moment takovýho osamostatnění, který se váže určitě k tý dospělosti, tak to byl přechod, když jsem šel studovat na školu do Plzně, na vejšku, úplně jsem se...teda ne úplně, ale částečně jsem se vyčlenil z rodiny a byl jsem tam a tak prostě jsem si všechno zařizoval sám...no a měl jsem za sebe tu zodpovědnost v plný míře. Kromě teda tý finanční stránky. A to si myslím, že to byl velkej předěl...no. Další takovej docela důležitěj moment byl, když jsem byl prvně v Americe, tak taky...Cizí prostředí, kde jsem se sám o sebe dokázal postarat, musel jsem se o sebe postarat...a tam jsem si připadal dospělej, že to zvládám, zároveň mi to dodávalo víc sebevědomí, že jsem splňoval ty úkoly, nebo výzvy nějaký, který tam byly...a ono se to zase potom otupělo, když jsem se vrátil zpátky, zase to nabitý sebevědomí jsem rychle pozbyl, nebo nák se to ohoblovalo. Ale myslím si, že to bylo důležitý v tom vývoji, osamostatňování a dospívání. Takže to asi taky sehrálo roli.

Ještě něco tě napadá?

(přemýšlí) Možná jako s každým svým vztahem partnerským, takže taky vlastně dochází k nějakému osamostatňování a zároveň...Možná je tam taky jeden pohled na dospělost, v tom, že člověk už k sobě má partnera, partnerku...aaa, sdílí ten svůj život s ní, nebo s ním a že každý to partnerství mě taky asi přiblížilo víc k tý dospělosti, ty problémy a konflikty v tom partnerství a jako schopnost je nák řešit. To si myslím, že taky k tomu přispívá, jako k tomu vyzrávání, k tý dospělosti.

A v čem myslíš že to je, tohleto?

Tohleto?

Že se cejtíš jako dospělejší...

No cejtím se dospělejší v tom, že taky nejsem vláčenej tím vztahem, ale víc mu dávám tu podobu já, nebo dohromady s tou partnerkou, ale už jako víc vim, co chci, co očekávám od toho druhýho, od toho vztahu...i jak tam sám funguju. Mně se zdá že se opakuju, ale že to prostě mám jako uchopený ve svejch rukou, co je v tom vztahu, co se děje a není to jen takový, že jsem vláčenej. Víc si uvědomuju, co je pro mě důležitý v tom vztahu. Tak to považuju za známku nějaký dospělosti.

Že už si to řídíš nějak sám...

(přikývne)

A to bylo kdy, co jsi šel na tu vejšku do Plzně?

No hned po skončení střední školy, chodil jsem na obchodku, tak potom.

A předtím jsi ještě měl nějaký takový momenty?

Jako kdy jsem se cejtil dospělej?

Jo, nebo dospělejší.

(přemýšlí) No tak...běžně je to spojovaný asi s nějakějma těma společenskejma rituálama jako maturita, taneční...Ale musím říct, že jsem se jako necejtil dospělej, třeba v tanečních, vůbec ne, cejtíl jsem se hodně nejistej a spíš takovej vyjukanej...a u maturity, svým způsobem jo, ale taky jako vyjukanej z toho, co bude dál...a taky že to byl takovej mezník, ale...necejtíl jsem se tak jistě třeba v tom, že to mám tak pevně ve svejch rukou...a jakým směrem se budu dál ubírat. Takže sice jako jo, já jsem to byl, kdo dělal přijímačky na vysoký školy, a tak, ale spíš jsem v tom tak vlál, zdálo se mi, že hrajou větší roli okolnosti. Že to není jenom na mně. Teď si myslím, že se víc spoléhám sám na sebe, než na nějaký okolnosti. A i v tom vidím nějak tu postupující dospělost. A teď nevím, jestli se tady nelíčím jako velkej dospělák (s úsměvem), přitom si myslím, že to taky rozhodně nejsem...

Ne, já to tak vůbec nevnímám...

Hm...nevím...to, že jsem zmínil tu maturitu a ty taneční, tak to je významný jako obecně, společností, že teda ty taneční, že se tam člověk nějak dostává do toho světa, dospěláckýho...někdo se tam jako prezentuje. Ale já si myslím, že u mě to tak nebylo, že jsem se tak necejtíl, myslím si, že jsem v tomhle takovej zpomalenej, že mi to jako všechno dýl trvá...že ty taneční jsou toho takovým docela dobrým důkazem (se smíchem), že jsem tam byl takovej hlupáček, takovej vyjukanej. To myslím, že je asi všechno. Je to složitý se mnou, co?

Ne, není. Nebo spíš je to složitý se všema do jistý míry, ale v těch samejch věcech, takže...asi na tom něco bude...A ty jsi teda říkal, že se cejtíš dospělej...částečně, jo?

Pochopila jsem to tak správně?

Jo.

A kdy myslíš, že se budeš cejtít dospělej úplně?

(zasměje se) No já nevím, jestli vůbec někdy přijde jako...když jsem mluvil o tom, že se necejtím úplně dospělej, tak jsem zmiňoval třeba tu finanční stránku...myslím, že v momentě, kdy si začnu jako vydělávat...tak se to zase jako někam posune. To je takový to, jak se to člověku pořád někam posouvá, já nevím, třeba v desíti letech ti přijdou třicetiletý starý, ale když je ti třicet, tak ti přijdou lidi starý třeba v padesáti...furt se to posouvá a takhle si myslím, že to je i s tou dospělostí...jako v něčem. Ne úplně stejně, ale myslím si, že i s tou dospělostí je to tak, že...já nevím no...chci si v sobě uchovat jako nějakou dětskost, nebo nějakou hravost a to si myslím, že tak úplně s tou dospělostí se nesnoubí...nebo může se to třít. Takže abych se vrátil k tomu, kdy si myslím, že to nastane, možná z mého pohledu to nebude nikdy...a je otázka, jak to vnímají ty jiný lidi...možná, že to bude v momentě, kdy třeba budu mít děti. Protože pak už budu mít zodpovědnost nejenom za sebe, ale ještě i za někoho jinýho. A možná ani jako v tenhle moment (směje se). Nevím...je to pro mě takový...nikdy jsem o tom takhle nepřemýšlel. Teď bych to viděl na ten předěl, kdy teda budu dospělej, tak až se budu starat o ty děti. Ale když se mě zeptáš třeba za pět deset let, třeba už budu mít děti, ale jestli už jsem

dospělej, tak to ti řeknu až potom...

Udělám longitudinální výzkum (usmívám se)...

no...(směje se). Tak možná ti pak řeknu, tak až budu mít ty vnoučata, tak možná...

Znamená to, že připouštíš možnost, že dospívání do dospělosti může být celoživotní?

No, určitě. Jako jo, já to tak chápu.

To znamená, že jako klidně nemusíš bejt dospělej nikdy...

Hm...je to možná takový hodně vágní, nebo takovej širokej pojem, ale já to takhle asi mám postavený. Možná to hodně koliduje i s ňákou jako zralostí třeba no. Je to ňákej celoživotní proces. Já když kolem sebe vidim jako lidi ňáký, třeba i v důchodovym věku, tak mi přijde, že nejsou ještě dospělý, nebo už zase nejsou dospělý, to nevím. Já to mám asi nejvíc spojený s tou zodpovědností sám za sebe a za svý činy, za svý chování...Já si trošku protřečim, protože vlastně když se můžu cejtit dospělější když budu mít děti...tak nevím. Jo, že vlastně tam to není zodpovědnost jenom za mě samotnýho...třeba i za někoho jinýho.

No ne, tak já myslim, že si ani neprotřečíš, že to je třeba nějakej vývoj...že se nejdřív cítíš zodpovědně za sebe a pak i za někoho druhýho...takhle jsem to teda pochopila...

Hm...nevím no.

A co třeba nějaký fyziologický změny? Jako...v pubertě a tak...to s tebou něco udělalo v tomhle směru?

Jo, to jako jo, určitě to se mnou něco udělalo (smějeme se). Jako takhle - Zaznamenal jsem nějakou změnu, ale není to pro mě tak podstatný. Daleko podstatnější je to, jak se cejtím a jestli se vnímám jako dospělej. A tam hrajou roli jiný věci, než to fyzično...ty fyzický znaky. Takže z tohoto pohledu jsem dospělej, ale to není ta moje formulace dospělosti, takhle to nechápu, tak bych si to nevysvětloval.

A myslíš si, že tě ostatní berou jako dospělýho? Jestli tě berou a kdo jo a kdo třeba ne...

No tak myslim si, že mě ostatní berou jako dospělýho...asi nejsložitější je to s rodinou, s rodičema, taky to jsou asi největší konflikty naše v rodině. Třeba s mojí mamkou, kdy ona tvrdí, že pro ni budu pořád ten syn a osobuje si to právo mi ňák radit a tak... A já ji tvrdim, že určitě mi může tvrdit, nebo něco mi nabídnout, nečim mě obohacovat, ale není to jako podložený tím, že je moje matka a já jsem její syn a vždycky to tak bude. A že mě vždycky bude brát jako dítě...ale zároveň si myslim, že mě jako respektuje jako dospělýho...že to není tak, že by mě brala jako malý dítě. Ale tahleta tendence toho mateřství si myslim, že tam je a s tím narážime hodně. A jinak, v jiným prostředí si myslim, že mě lidi berou jako dospělýho. Jak mě bereš, teďka jak tady sedíme?

Já nevím, neřekla bych, že tě beru jako dospělýho, ani že tě neberu. Zase tě až tak moc v těch neznám v těch situacích, který to pro mě dokazujou třeba...Beru tě jako vrstevníka.

Jasně no. A je fakt, že i v tý roli toho studenta je to takový složitější, nebo takový komplikovanější. Furt jsme v něčem podřízení těm učitelům, zároveň jsme dospělí co se týče věku...a je tam nějaká závislost k tý původní rodině...to je taky něco, co nás nečiní úplně dospělejma. Je to ňáký takový přechodový období, který se někomu podaří překlenout a někomu ne, no. Já nevím, já teď přemejšlim jako o jinym kolektivu třeba...a co se stýkám s lidma. Jako je to složitý, abych třeba mluvil za ně, jo, že možná, kdyby tu byl někdo...já nevím, třeba z mužstva,kde hraju fotbal...třeba by říkali úplně něco jinýho, ale já si myslim, že tam spolu komunikujem jako dospělí lidi. Ikdyž to může bejt někdy hrozně dětinský.

Takže myslíš, že v tvym okolí tě lidi jako dospělýho berou...

Myslím, že jo. Jako nenapadá mě, kromě tý rodiny, kde je to takový celkem logický, nepřipadá mi, že by mě někdo jiný bral jako dítě.

A kdy tě tak třeba mohli začít brát...přibližně?

Jee...Já nevím, kdy ti ostatní, vím třeba v tý rodině, třeba s mamkou a s tátou jsme to měli tak, že v momentě kdy jsem se začal víc prosazovat a hlásit se o to, co chci, takže v období nějaký puberty, v adolescenci, nějakaj ten přechod...že pak už začli víc respektovat to, co chci a nebylo to jenom spojený s jejich názorama, ale třeba ikdyž se mnou nesouhlasili...tak řekli jo, je to jeho rozhodnutí, tak fajn. A to bylo asi tak kolem sedmnáctýho roku. A postupně se to víc a víc

ohoblovalo, nějaký hrany. A okolí...je to docela složitý na to odpovědět, protože s lidma, se kterejma se stýkám, tak buď je znám dýl a vyrůstáme spolu a ani nějaký předěl nevnímám...ikdyž možná jo, možná to vnímám u kamarádů a kamarádek, který už jako pracujou, který jsou ze školy, a už maj takový ty starosti trošku jiný, než jako maj ti studenti. Třeba si zařizujou byt a už jsou víc orientovaný na...tak pragmaticky. Zařizování domácnosti a tak...Takže možná v tomhle taky, je to fakt, že i já je potom vnímám trošku jinak, jinak se bavím s lidma ve škole a jinak s nima. I když se můžeme bavit o stejných věcech, tak stejně tam tohle třeba vstoupí, mají jiný problémy, řeší třeba finanční problémy, nebo už je neřešej zase...

Jiný starosti...

Jiný starosti no. Já zase neznám moc lidí, který by měli už třeba děti, ale myslim si, že je to právě taky velkej předěl...a ty starosti s těma dětma jsou pak opravdu hodně jiný. No, jako teď to vidim jako takovej největší asi předěl...z tý bezstarostnosti a mládí, do dospělosti a zodpovědnosti.

A jaká je ta představa tý dospělosti...

(směje se) Já se na to napiju...No (přemýšlí)...v něčem mě to přitahuje, třeba z hlediska práce, že už se nebudu jenom tak jako plácát v nákejch teoriích, ale konečně snad využiju to, co jsem se naučil, nebo se budu zdokonalovat v něčem...a uvidim za sebou nějaký výsledek. Nebude to jenom činnost pro to studium, ale už to bude mít nějakou jinou nadstavbu. Takže jako realizace v tý práci, to mě přitahuje, to si myslim, že jako patří k tý dospělosti. A potom určitě i rodina...to mě taky přitahuje, akorát že teď aktuálně to necejtim jako silnou potřebu. Vim, že jí tam mám, ale zatím aktuálně to ve mně nijak nebouří, to ne...a zároveň se jako trošku děsim, že s příchodem těchlech novejš, jinejš starostí a povinností můžu přijít o nějakou bezstarostnost, kterou mám v současnosti. Jako to bych nechtěl, ale nevim, jak to bude. Odpověděl jsem ti na tu otázku?

Jo, já o tom přemejšlim. Takže něco tě přitahuje a něco ne, nějaký aspekty...

No. Děsí mě asi takovej ten řád toho stereotypu, do kterýho bych se pak mohl zařadit...Teď to mám víc neukotvený a v něčem mi to jako vyhovuje...ale neukotvený v tom smyslu, že jakoby furt vim, co dělám a ty mý kroky neřídí třeba to dítě. Že nedělám něco kvůli tomu, že vim, že chci zajistit toho potomka, ale dělám to kvůli sobě, nebo kvůli něčemu jinýmu. Ta moje působnost není tak rozšířená o toho dalšího člověka a to si myslim, že je pak takový svazující. Je to radost určitě, ale zároveň je to závazek a kvůli tomu asi musim i dospět...(směje se).

Musíš?

Chci. Jako z hlediska tohodle jo, z hlediska rodiny a dětí určitě. To jo. Ale stejně bych si tam chtěl nechat kousek pro sebe, jo...a myslim si, že to snad jde nějak.

A přemýšlel jsi někdy o tý možnosti, že bys třeba tu rodinu neměl, nebo ty závazky, že by sis žil podle svýho...

No tak uvažoval jsem o tom, že...já to nedohlídnu tak daleko...takže třeba v horizontu deseti let...že bych neměl rodinu a dělal si vyloženě jenom to, co chci já, že bych si to dělal tak, že by se to možná nelíbilo ani společnosti...Že bych mohl narážet, šel bych si jen za tím, co chci. Určitě by to naráželo i v mojí původní rodině a určitě by hodně záleželo i na...tom, jakou bych měl partnerku. Že bych chtěl bejt jako ve větru, kterýmu udávám směr...nesvázanej ničím jiným, jenom sám sebou. Ale zároveň si myslim, že...že to neudělám. Že to je jenom taková moje představa líbivá...myslim si, že kdybych třeba takhle hodně cestoval, že bych přerušil kontakt s tím oborem...a s lidma tady...tak, že když se na to podívám, myslim si, že by mi to mohlo hodně přinést, možná daleko víc, než když rozjedu profesionální kariéru, ale zároveň si myslim, že to tak i nemusí být...a potom bych ten čas považoval za ztracenej a horko těžko bych ty ztracený roky někde hledal a vracel se k tomu. Takže z tohodle důvodu si myslim, že to neudělám. Rozhodně jsem v sobě ale nikdy neživil představu, že by bylo zajímavý, kdybych neměl rodinu...to určitě ne. To vim, že chci a v tom mám jasno. Akorát že bych byl schopnej to posunout dál, to jo.

4. Martin, 22 let

Co pro tebe znamená dospělost?

(smích) Dospělost? (přemýšlí). Postavit se na vlastní nohy a to jak ekonomicky, tak i psychicky ve smyslu, že mi nebude vadit bejt nebo bydlet jinde než s rodinou, že jo, dosavadní...a takový jako, že budu mít konečně ujasněný nějaký ty svoje priority a cíle do života.

A co to znamená postavit se psychicky na vlastní nohy?

Aby mi nepřišlo zatěžko odejít z domova a žít jako sám...eventuálně s nějakým partnerem...ale asi by bylo lepší nejdřív bejt chvíli sám, že jo. Taky to není automatický, že na tohle je člověk připravenej...

A jak je to u tebe?

No...Už si říkám, že to nebude trvat dlouho, co se budu snažit něco najít, jako konkrétně, tak jako po promoci, řekl bych. Chtěl bych pak stát aspoň trošku na vlastních nohách.

Cejtíš se teď dospělej?

Úplně asi ne, ale cejtím...takový to vystřízlivění z těch různých dětských představ a snů...a tak. Zrealističtění nějakých svých plánů.

A to je taky příznak dospělosti?

To si myslím, že stoprocentně. Protože jako dítě člověk žije...(povzdech)...v představách, co kdy kde bude dělat a vůbec není schopnej odhadnout nějaký své schopnosti a možnosti...a v momentě, kdy narazí na nějaký své limity, tak si udělá obrázek o tom, co je v jeho silách reálně zvládat.

Jak to probíhalo v tvým dospívání, byly tam nějaký momenty, kdy ses třeba cejtil víc dospělej?

Já jsem to měl vždycky zpětně...

Zpětně co?

No...fakt si nevzpomenu na nějaký extra konkrétní příklad, ale...jsem vždycky schopnej zaznamenat nějaký posun, ale vím, že ten posun už nastal před nějakou dobou. Ale když se nad tím zamyslím, tak nikdy nejsem schopnej říct, co ten posun vyvolalo...Já nevím jestli je to srozumitelný.

A kdy jsi tyhle změny pocejtil?

(přemýšlí) Spíš až v poslední době jsem schopnej si je uvědomovat, bezpochyby nějaký vývoj byl vždycky, ale nikdy jsem si to vyloženě neuvědomoval...(dlouho přemýšlí) Nedávno jsem třeba přemejšlel o tom samostatným bydlení a uvědomil si, že bych na to po psychický stránce byl už připravenej, tak ekonomická je horší...ale kdy přesně ta změna nastala, to nevím. Je to to uvědomování si těch změn, i když je mi jasný, že ty změny postupně přicházely od doby, kdy jsem začal aspoň trochu brát rozum, to je tak od čtrnácti let, ale jako ty změny si uvědomuju až teď tak poslední dva roky.

A to jsou změny, který se staly teď, nebo sis je teď uvědomil, ale staly se dřív?

Obojí asi. To uvědomění si toho, že se chci postavit na vlastní nohy, tak to je relativně nedávný. Ale to vyrůstání z těch dětských představ a ideálů, kór u mě, protože jsem takovej...to trvalo dost dlouho.

A můžeš říct nějaký konkrétní příklady?

Těch změn? (úsměv) Že nebudu kosmonaut.

To bylo kdy?

Nevím, jako malej. Četl jsem knížky o vesmíru a tak. (přemýšlí) Už jsem se smířil s tím, že ve sportu, kterej dělám, nebudu ten nejlepší, nevyhraju mistrovství Evropy...To sice nebyla nikdy reálná představa, ale o nějaký zahraniční účasti jsem uvažoval a postupně si říkám, že to je...prostě druhořadý, že jsou pro mě daleko důležitější vztahy. Taky samozřejmě byly doby, kdy jsem si myslel, že ten úspěch je to nejdůležitější...Ale to bylo zkraje. Teď v žádným případě, nejdůležitější je ten pocit u toho...Ale to jsem asi trošku odbočil...

Takže změny nějakých hodnot, nebo změna v tom žebříčku...

Hm, asi jo.

A konkrétně jaká změna?

Asi je to větší důraz na mezilidský vztahy...Hlavně to mám hodně v poslední době. Říkám si, že ať bych dosáhl čehokoliv a prožil si cokoliv, tak pokud bych neměl nikoho, s kým bych to mohl sdílet, tak bych byl nešťastnej.

A co opačně?

Jak to myslíš?

No, že bys měl s kým sdílet, ale nebylo by co...Jako v tom smyslu, že bys neměl třeba ten úspěch...

No...(přemýšlí) To by byl samozřejmě problém no...Ty to stavíš tak, že by to bylo buď a nebo? Že bych třeba musel volit mezi vztahem a kariérou? Takhle to myslíš? A nebo že bych... jako pokud by ta existence toho vztahu nijak neovlivnila to, jestli budu nebo nebudu mít úspěch, pak jsou to dvě věci, který spolu nesouvisí a já bych se s tím neúspěchem musel tak jako tak vyrovnat, že jo. Pokud by to byla volba, že budu mít třeba manželku a dostanu profesuru v Americe na tři roky, a ona řekne, že do Ameriky nechce, tak to teď samozřejmě nejsem schopnej říct, ale prostě musel bych si to zvolit tak, abych toho nelitoval, no. V té aktuální situaci bych to musel hrozně dobře zvážit. Teď si spíš myslím, že bych to nevzal. Že by mě to třeba nějakou dobu štvalo, ale nakonec bych našel nějakou realizaci jiným způsobem, tak abych mohl zůstat doma. To je tak asi nejreálnější příklad, kterej vidím. Pokud zjistím, že jsem neschopnej, tak to si budu muset nějak vyřešit, přes to se budu muset nějakým způsobem přenést, bude to asi dost těžký, ale...

A ještě teda nějaký ty další změny...Ty jsi říkal, že jsi vnímal tohleto vystřízlivění z nějakých představ, jo?

Hm...

A dál?

(přemýšlí) Že láska na první pohled je blbost, nebo jsou to jen feromony, což potom nefunguje v pětadevadesáti procentech případů, neříkám, že se to nemůže stát, samozřejmě. No...a že jako, nevím no, že si je někdo osudem souznený, si taky nejsem jistej, že je to spíš na nějakým budování toho vztahu. To je taky poznatek poslední doby. Protože pokud by člověk přijal tu teorii, že má někoho takhle a s nikým jiným nebude šťastnej...tak je strašně malá pravděpodobnost, že se s ním potká. Vim z vlastní zkušenosti, že když se člověk snaží s někým seznámit, tak většinou pokud tlačí na pilu, tak to buď vůbec nemá cenu, nebo si z přemíry té snahy začne namlouvat, že ten, koho konečně ulovil, by mohl být ten pravý, což se velmi záhy ukáže jako kravina. Takže je možná lepší nechat ten vztah jen tak přijít a když to vypadá v pohodě, tak začít na tomhle v pohodě budovat ten vztah. To je v podstatě celý můj závěr, že jo, já co jsem tak měl, tak se to buď týkalo toho, co dokážu, ať už ve sportu nebo povolání, plus nějaký sny o tom, jakou budu mít partnerku. Možná existuje ještě nějaká jiná oblast, ale fakt si teď na ní nemůžu vzpomenout, myslím, že jsem to pokryl naprosto plně.

Jo takže ty to bereš jako změnu tady v těch dvou oblastech, který pro tebe byly vždycky důležité...

No no no...

Tak v tom posun ve směru vystřízlivění nějakých představ, ideálů.

Jo jo jo, to se dá tak říct, no...Jako já jsem se tomu vždycky bránil tadyhle tomu vystřízlivění, ale právě teďka po nějaký době zjišťuju, že jsem to přijal, a nejsem schopnej si vzpomenout na ten zlom, čím se to stalo. Ale už vim, že to je zřejmě ta správná cesta.

Ten zlom by byl pro mě právě důležitý...nebo aspoň...jestli teda to dospívání je plynulé...

Jo ještě rodina je takovej okruh...

No?

Já vím, že to zní buřičsky, ale k rodině jako takový jsem nikdy neměl nějak extra velký citový pouto, no. Takže jsem to nějak moc v tomhle směru neřešil. Ve směru té rodiny je největší posun asi to chtění vyletět z hnízda...jelikož vztah k základním členům rodiny je takovej nákej, tak se nijak nezměnil, ať je pozitivní nebo negativnější. Samozřejmě nebylo to podložený

nějakým velkým testem typu, že by někdo vážně onemocněl, nebo ho srazilo auto, takže to nemůžu říct... Nemůžu říct, jestli tam byla nějaká změna nebo nebyla, protože to se nestalo nikdy. No, promiň, já jsem tě přerušil...

Ne ne ne, vždyť o to jde, abys to říkal ty...

Ty zlomy vid'?

Ty zlomy no...chtěla jsem říct, jestli to dospívání do dospělosti vnímáš jako nějakou linii, která plyne a třeba si to člověk ani neuvědomuje a prostě to nějak jde, a nebo jestli jsou tam zlomy, který tě posunou najednou o úroveň vejš...

Nejvíc, co jsem schopnej odhalit, je v tý škole. Tam je to naprosto pozvolný a takový spojitý. Měl jsem nějaký sny, co všechno dokážu, a tak, a ty sny byly hodně nereálný. Pak tak na začátku třetáku...Jo! Je to plynulý, ale jsou tam takový malý krůčky. Počkej, já se nad tím zamyslim (přemýšlí). To je podle mě taky hrozně individuální, je to daný tím, jaký má člověk schopnosti, nebo tak. Já jsem na základní a většinou i na střední škole byl takovej univerzální a řekl bych, že jsem neměl problémy v žádný oblasti, takže to mi nepomohlo ve smyslu specializace. To znamená prostě...že na tý základce to bylo všechno v pohodě a co bylo důležitý, to teda nebyla zas tak moje volba, to bylo koncem druhý třídy, to jsem nevěděl, která bije, že jsem se dostal na tu jazykovou školu. To vidim jako velký plus, dva jazyky už od začátku. Takže si myslim, že tahleta linie je daná tou školou, jakým způsobem si člověk tu školu vybírá a kam se nakonec taky dostane. Tak jsem si říkal, že gympl, protože jsem věděl, že jsem furt všeobecněj na všechno, ale na nic konkrétního, vim, že mě baví se učit, studovat, takže žádný věci typu...cokoliv, co by mě už od devátý třídy, kdy jsem nebyl rozhodnutěj, určovalo nějakěj směr, kde hrozilo, že mě to pak nebude bavit...to mě odrazovalo. Takže gympl, tam to bylo zase celkem bez problémů, jenom jsem tam tak jako prohluboval tu znalost těch různějch věcí...s tím, že jsem byl vždycky na jazyky a řekněme tak ta matika...na fyziku nějak moc ne, ta matika mě bavila a ten dějepis mě bavil. Takže tam bylo zase takový to CO, že jo. A první rozhodování přišlo ve třetáku s volbou povinejch seminářů. To jsem si začal říkat, tak kam to vlastně budu směřovat. Tak jsem si na to sednul, zjistil jsem, že dějepis by mě třeba bavil, ale neviděl jsem žádný reálný uplatnění. Tak jsem si říkal, ta matika se mi bude určitě hodit daleko víc. Prostě jsem si zvolil oba ty semináře, fyziku i matiku. Díky tomu, že jsem v němčině byl na takový úrovni, že by mi německej seminář nedal vůbec nic, tak jsem nemusel řešit ten jazyk. Kdybych ho musel řešit, tak nevím, jak bych to udělal. No a pak vlastně přišly přijímačky na vejšku a to jsem furt taky pořádně nevěděl co...Dělal jsem to spíš vylučovací metodou, co mě nebaví, typu ekonomka, nebo na co prostě nemám žaludek typu práva nebo medicína. Jsem takovej od přírody hloubavej a mám furt tendenci přijít na to, co je za tím, takže mi ta fyzika přišla jako taková rozumná volba, ikdyž jsem k ní přes střední školu nějak extra neinklinoval. No...a prvák, druhák na vejšce jsem se snažil nějakým způsobem přežít, ve třetáku už jsme museli volit, tak...ani nevím, co všechno zapůsobilo, že jsem šel na tu jaderku. A furt to bylo takový jako...že jsem prostě něco studoval, ale...neviděl jsem dál, nebyl jsem schopnej říct, co. A možná máš s tím zlomem pravdu, byl to ten pobyt v tom Hamburku. Protože tam nás vyslali už jako polohotový, ať si očucháme, co to vlastně je. A tam jsem zjistil, co to tak asi bude obnášet, aspoň ta jedna možnost z tý mý specializace, mám v podstatě takovou diplomku...a tam ty plány ohledně tý budoucnosti nabyly konkrétnější podoby. S tím, že právě...a co vlastně nevím, jestli to byla jenom klika, to jsem dopředu nemohl tušit, tahleta dráha toho fyzika je super v tom, že já bych si nedokázal představit, že bych někdy dělal monotónní práci. A tahle práce, co si tak aspoň myslim, bude spočívat v tom... hodlám si udělat PhD., to nehodlám vůbec dělat v tom stejným smyslu, jako bude diplomka. Chtěl bych dělat nějakou teorii, nebo něco...a výhoda je, že každý dva roky až pět let se dodělává větší projekt a dělá se sice příbuzná věc, ale jiná. Takže myslim, že se nějaký monotonie bát nemusim, vždycky tam bude něco novýho a když se bude dělat na tý přední linii výzkumu, tak to je prostě věc, která mě úplně strašně baví. Takže teď už mám určitou představu a už to nabylo konkrétní podoby, že jsem schopnej se vidět v tom reálným pracovním procesu s tím, že mám nějakou rodinu a tak.

A jak tohle souvisí s tou dospělostí?

No podle mě je souvislost v tom, že já získám tu konkrétní představu, jak to vlastně bude vypadat. A hlavně, že jsem s tím spokojenej. Protože s tím souhlasim a jsem ochotnej to přijmout. Jako...neumim si představit, že bych šel na dva roky dělat nějakou školu a pak zjistil, že by mě to nebavilo a tak šel dělat na dva roky jinou školu...

Hm...A ty jsi teda mluvil o těch krůčcích...

No no no, krůček byla volba toho zaměření, volba vysoký školy...(přemýšlí) Jo, jasně, první samostatná akce ve smyslu toho Hamburku. Jak po stránce toho odtržení od rodiny, tak po stránce, že jsme tam každej dělali na nějakym samostatným projektu, kterej tam měl i nějakej trošičku smysl, takže ve směru získání prvního vážnýho úkolu, pracovního.

Takže ta práce...jako ten pracovní proces...to, že ses dostal do reálnýho pracovního procesu...to tam hrálo nějakou roli, jestli tomu takhle dobře rozumím.

(přemýšlí) No, v podstatě. Už to nebylo takový, jo, já budu jednou dělat to a to, ale už jsem poprvý v reálu dělal. S tím, že furt mám nějaký sny a představy, ale už nabyly jinýho rázu a prostě...to slovo romantický je takový blbý, ale...jako představy o práci a nějaký sny jsou, že budu různě jezdit po konferencích po světě a budu se podílet na zajímavých experimentech nebo výzkumnejch skupinách a tak, no. To kdybych si řekl před pěti lety, nebo před osmi, tak si o sobě myslim, že jsem se jenom zbláznil...ale prostě jsem sem nějak dospěl.

Ted' nevím, jestli jsem to stihla. Že bys to chtěl, nebo už víš...

Ted'ka se ty romantický sny o bytí kosmonautem přesunuly do týhle sféry a nemyslím si, že to je nereálný. Samozřejmě je možný se u nás zakopat někde na katedře a strávit tam zbytek života a dělat tam nějakou blbou práci. Ale to je zase ta práce typu pokládání dlaždičky, kterou bych nemohl dělat. Prostě jsem pořád ještě nenarazil na svoje meze...občas se tam nějaký náznaky ukazují, ale furt to mám tak, že štěpím tu pozornost mezi víc věcí. A to už bude podle mě navždy, že tam bude muset bejt nějakej rozumnej kompromis, protože samozřejmě, abych dostal svým nejromantičtějším snům a opravdu udělal něco velkýho, tak bych se tomu musel věnovat stoprocentně furt. To zase na druhou stranu nejsem ochotnej akceptovat, takže další krok v mém dospívání bude, že zjistim opravdu ty reálný obrysy toho, co mám šanci dokázat. Pořád si ještě myslim, že se dá zvládnout v podstatě cokoliv, ale to taky není pravda. Není to možný.

Ještě jsem se tě chtěla zeptat na takový ty...řekněme...společensky uznávaný události, že jo maturita, patnáct let, osmnáct let, promoce...

Ještě mě něco napadlo (přeruší mě), jestli můžu...

Můžeš no.

Nejsem dospělej. Nejsem dospělej v tom smyslu, že mám pořád ještě ty představy o tý práci a tak, ale bohužel, a to už ted'ka vidim, další závažnej krok k dospělosti bude, až tyhle sny porovnáím s tím, kolik za to budu mít peněz. A kolik jsem ochotnej živořit...Pokud stav český vědy bude vypadat stejným způsobem, jako vypadá ted'ka. Ale to je zatím otázka, no. Jako pokud by šlo jenom o mě samotnýho, tak to třeba nějakým způsobem půjde, ale tohle začnu řešit až ve spojení se zakládáním nějaký rodiny. To bude další takovej milník, bych řekl. A s tím, že zase asi až to přijde, tak nebudu vědět, kdy jsem si to rozhodl, až třeba půl roku potom budu vědět, že už to mám rozhodnutý, ale co přesně to zapříčinilo, to taky nebudu schopnej říct. Ale ty jsi mluvila o nějakejch těch společenskejch událostech...

No, jak se k tomu stavíš, že jo. Jako jak jsi to prožíval ty, ty mezníky, řekněme...říká se maturita, první taková zkouška dospělosti...Vlastně ještě předtím patnáct let, dostání občanskýho průkazu, osmnáct let, kdy seš podle zákona dospělej a další jo, já nevím. Třeba promoce...tu ještě teda nemáš. Jak ty se k tomu stavíš, jaký to pro tebe bylo...

Ten akt jako takovej nevím. Ted' vim, že třeba ta promoce svým způsobem bude milník, protože jsem si řekl, že až vylezu ze školy, tak bych se chtěl osamostatnit, bytově. Ale o ten akt, že někde dostanu talár a diplom, tak to asi...jo, bude to zajímavý, maminka si pobřečí (úsměv), možná to budu nějakým způsobem prožívat i já, že mě to nějak vnitřně rozruší, příjemně, ale nemůžu říct, že by to byl jako krok na cestě k tomu, že bych byl dospělejší. U mě jsou to ty pozvolný změny, který si uvědomuju. Jako samozřejmě, když jsem dostal občanku, to jsem byl

rád, to jsem byl prostě velkej, že jo, ale...Spíš byla asi důležitější ta změna toho prostředí, střední versus tý základní školy, budování nějakýho jinýho kolektivu, když už jsem tam byl na někoho zvyklej, a tak. Osmnáctiny, to jsem vůbec neřešil, maximálně to, že pak už mě pustili ke zkoušce na řidičák, tam jako fakt nebylo nic. No a z maturitáku jsem byl na nervy, ale to jenom kvůli tomu, že jsem tam měl předtančení...Jako maturita, no...Tu maturitu jako takovou jsem nijak zvlášť neřešil, spíš se mnou asi víc zahejbal to, když byl poslední den školy a já jsem si uvědomil, že spolu v tý třídě sedíme naposled a už se takovým způsobem nikdy nesejdeme, že jo. Na takový konce nějakých er jsem dost citlivej a vždycky to se mnou dost zahejbá...Ale, nevim, uvědomění si toho, že ty lidi, na kterých mi záleží, že už je nikdy neuvídím, to je asi taky další krok k dospělosti. Jo, že to vlastně nekončí, ale...Tak imatrikulace, to nebylo nic, to bylo daleko důležitější, když jsem přežil první a druhý semestr...Ale já jsem si tu školu vybral tím způsobem, že na ní chci a že jí chci udělat, takže jsem nepochyboval o tom, že bych to neudělal, jenom to bylo těžší, než jsem si myslel. Musel bych narazit na svoje hranice tím způsobem, že by mě odtamtud museli vyhodit. Nebyl bych schopnej to vzdát. Protože jsem taky taková tvrdá palice. Tak samozřejmě další významná akce bude nějaká svatba, dítě a tak, to nepochybně.

Přerušeni hovorů vnějšími okolnostmi a navázání v jiný moment.

Ještě jsem si uvědomil, to by se týkalo ještě těch vztahů...s tím, jak mi umřel trenér, jsem si uvědomil, jak je šílený ztratit někoho blízkýho. On zase tak blízký nebyl a stejně mě to sebralo hrozně moc. Jestli je dobrý mít vážnej vztah v tom smyslu, že když by pak po dvaceti letech jeden nebo druhý umřel, tak je to k nepřežití...A...další krůček k dospělosti je uvědomit si, že člověk není sám, že má nějaký okolí, a podle toho se taky chovat...

To znamená...?

Že jsou lidi, kterým na tobě záleží a že člověk nemá povinnost jenom sám za sebe, ale i za ty lidi, který ho maj rádi.

A známka tý dospělosti je, že si to uvědomíš?

Nevim, jestli je to známka dospělosti, u mě to byl takový směr, o kterým jsem nikdy moc nepřemýšlel. Což podle mě jakékoliv takovej posun je nějaký krok v dospívání... Jo, prostě člověk začne uvažovat o smrti a různých jejích dopadech. To je určitě krok pryč z dětství. Takový opravdu milník je ztráta někoho blízkýho. Pokud už člověk bere trošku rozum, aby o tom mohl přemýšlet.

A to pro tebe bylo teda tohle? Nebo už něco dřív...

Ne, tohle. Jako když umřela babička a to jsou dva roky, to jsem vůbec neřešil, tam jde o sílu toho vztahu k člověku, kterej odejde.

5. Lenka, 19 let

Co pro tebe znamená dospělost?

No, dospělost...(přemýšlí). No tak taková ta psychická dospělost je asi schopnost samostatně se rozhodovat a, já nevim, samostatně přemýšlet, bejt rozumnej (smích)...No mě nic nějak nenapadá ještě.

Takže je tam důležitá ta samostatnost...

No, já myslim, že jo.

A ty se považuješ za dospělou?

Asi tak jak v kterým ohledu, no. Spíš...ještě teda zodpovědnost jsem zapoměla. A já nevim, no. Asi ještě úplně nejsem dospělá. Nejsem schopná vždycky zodpovědně jednat...Jak v čem, jak v který oblasti.

Tak v čem třeba jo?

Tak třeba jo ohledně školy, jsem schopná sama se dokopat k tomu, že musím studovat, to jako

jo, to si uvědomuju, že je důležitý. Ale, třeba že bych se rozhodla mít děti, tak v tomhle směru ještě nejsem úplně dozralá. To tak nějak nemůžu ještě posoudit.

A napadá tě konkrétně nějaká životní situace, kdy by ses teď ještě neuměla rozhodnout?
(přemýšlí) Tak třeba smrt někoho blízkého, to je takový hodně psychicky náročný, kdyby to měl být někdo z rodiny, tak bych třeba nevěděla jak se zachovat.

Takže v něčem si myslíš, že dospělá seš, třeba ohledně školy, a v něčem ne, to se týká spíš...nevím, jak to nazvat?

Jako normálních záležitostí, každodenních?

V čem ještě nejseš...

Já si myslím, že v těch každodenních věcech bych celkem řekla, že jo, no...Co se týká školy, nebo tréninku třeba, že jdu na trénink, i když bych byla radši doma a spala (úsměv). A v čem nejsem ještě dospělá? Necítím se ještě dospěle. Jako dospěle v tom smyslu, když si představím dospělost, jak se bere obecně, že bych měla mít rodinu a děti a takhle, tak na to se ještě necejtím dospěle. To je možná spíš z hlediska té fyzický dospělosti...taková jako připravenost.

Fyzický?

No.

Jako ta připravenost pro rodinu, jo?

To jsem řekla asi blbě, co?

Ne, já se spíš snažím, abych to dobře pochopila, jak to myslíš...

No připravenost pro tu rodinu. S tou fyzickou ne, to jsem řekla nesmysl. Ale třeba z tohohle hlediska si myslím, že ještě nejsem dospělá.

A ta fyzická...

(přerušuje mě) Ne ne ne, to jsem řekla blbost.

Ja vim, ale ty jsi předtím už vlastně rozlišila psychickou a fyzickou dospělost, že jo, úplně původně. Takže fyzická dospělost by byla potom co?

Tak fyzická dospělost to je asi...(přemýšlí)... tak nějak sexuální dospělost...no asi spíš z té stránky toho sexu.

Jo. Takže tak jak se to vlastně bere biologicky.

Myslím, že ta fyzická no. Nebo nevím, jestli dospělost je, že člověk musí na pohled vypadat dospěle, to mi přijde takový...(smích) To je hrozně individuální. Někdo nevypadá dospěle ani v padesáti.

A...(přemýšlím nad otázkou)

Prosím nějakou jednoduchou otázku, já už nějak nejsem schopná přemejšlet... (je večer).

Takže částečně se dospělá cejtíš, tak jestli bys mi mohla říct, jak to probíhalo, to dospívání do té dospělosti, částečný...Nevím, jestli je to teda jednoduchý...

To záleží na tom, z jakýho hlediska to bereš, tu dospělost.

Ze všech. Můžeš to uvést popořadě.

Tak třeba z hlediska té zodpovědnosti, tak to tak má člověk v sobě od malička, třeba, taky záleží na výchově. A jinak...jak to probíhalo? To je těžký, to člověk nepostřehne.

Mě by právě zajímalo to, co jsi postřehla.

Co jsem postřehla...

Jako teď zpětně třeba...

(přemýšlí) No tím, že to není žádná zlomová situace, tak já nevím náck kdy...To nevím.

Jde mi o průběh toho procesu, jestli je to nějaký kontinuální proces, který jde furt stejně, a nebo jestli jsou tam nějaké momenty, který tě někam posunou. A jaký případně.

No tak já si myslím, že to je tak nějak kontinuální, že pořád nabíráš zkušenosti, dospíváš, ale...když se právě stane nějaká neočekávaná situace, jako třeba smrt toho blízkého, tak pak je to větší skok. Třeba když ti umře někdo z rodičů, tak se vlastně musíš najednou sama postarat...o rodinu, být samostatná, a to potom rychlejs dospěješ do té dospělosti.

Takže třeba nějaká takováhle...třeba smrt někoho blízkého to může být...a u tebe to

v tomhle směru něco bylo? Nebo i...

No v tomhle směru to bylo nějak kontinuální...

Myslím teda i třeba něco jinýho...

No neuvědomila jsem si, že by najednou byl nějaký skok, to ani ne...spíš to bylo postupný. A ještě to probíhá teda (smích). Ne, že by to bylo ve finálním stadiu.

Co takový ty oficiálně brány mezníky jako...maturita, osmnáct let...

(smích)

Prostě co se tak jako bere.

Ne, tak to je nesmysl, jako že by byl najednou člověk dospělej... Ta maturita je spíš jako dobrý pocit, že máš maturitu. U mě to nebylo ve smyslu, že jsem dospělá, ale spíš, že jsem to zvládla. Nevím no, nějak jsem si to nespojovala s dospělostí. No a osmnáctiny jsem strávila na vodě (úsměv), to jsme teda zrovna byli na letním kurzu se školou a ten den jsme sjížděli vodu... a vzhledem k tomu, že jsem nikdy na vodě nebyla, tak to byly nezapomenutelný osmnáctiny. A taky teda nezapomenutelná zkušenost, protože zrovna hrozně lilo, bylo hnusný počasí a pro mě to bylo na té vodě docela záhul. No...(smích) nevím, jestli jsem díky tomu dospělejší. To jsou mezníky spíš asi takový obecný.

Takže pro tebe to teda nic neznamenalo...neřikala sis potom, teď už jsem dospělá...

(smích) Ne, to ne. Akorát máma mi začala říkat, že už je mi osmnáct, takže už jsem rozumná... a tak, ale tak ze srandy, no.

Takže spíš ze strany toho okolí a ještě navíc ze srandy...

No. Asi tak.

No a něco jinýho, co tě třeba ovlivnilo, nechci to teda furt nazývat tou dospělostí, chápu, že se to nedá přesně definovat. Ale co tě posunulo, jako vývojově. Tak, že jsi se cejtila jinak, třeba. Nějaká událost...

Tak posouvá tě všechno, že jo. Každá zkušenost. Co mě posunulo? (přemýšlí) Ne, tak, to je zase jak v čem, no. Třeba na tréninku jsem se naučila trpělivosti (smích) Tak to mě posunulo. Ale tak z hlediska té dospělosti... Trpělivost asi úplně nepatří do dospělosti.

To já nevím...Ty jsi vlastně už předtím říkala, jak v čem. Mluvila jsi o té zodpovědnosti...

Tak třeba z hlediska té zodpovědnosti?

Třeba.

No tak třeba, to je teda úplně jednodušeji příklad...ale třeba to, že mám psa. A když odjedou rodiče, tak se o něj musím postarat já, tak je to nějaká příprava na starání se o rodinu, že jo. Nebo když je nemocnej, tak se s ním musí zajít k veterináři. Tak to třeba člověka posune, ta zkušenost s tím, že blízký tvor je nemocnej...

A ještě teda nějaký jiný projevy té dospělosti? Ty jsi říkala, že toho je víc, ta zodpovědnost, ještě nějaká jiná stránka?

Jiná stránka? (přemýšlí).

Já tě trápím, co?

(smích) To jo, takhle večer... Jiná stránka dospělosti?

Já vycházím z toho, že jsi to takhle nějak řekla...

No no no. Tak třeba schopnost postarat se i o druhý lidi, nebejt sobeckej...(dlouho přemýšlí) Tak teď mě teda nic jinýho nenapadá. Možná kdyby ses mě zeptala zejtra ráno, tak by mě něco napadlo, tak já ti napíšu, když mě něco napadne (smích).

Ne, v pohodě. Tak když tě nic nenapadá, možná nic tak výraznýho nebylo.

Je možný, že bylo. Nevím, nenapadá mě nic.

Takže ty říkáš, že to u tebe bylo opravdu takhle kontinuálně...

Hm.

Co ten přechod na vysokou školu, jestli jsi to nějak vnímala...

Z hlediska dospělosti?

No.

No tak...nevnímala jsem to jako posun, spíš jako dobrý pocit, že jsem se tam dostala, že studuju dál, ale jinak... Tak je to určitě větší zodpovědnost ta vysoká škola, protože tam je ten volnější

režim, tak s tím přechodem z toho gymplu to dost prostě vnímám...No ale jinak...nepřipadám si dospělejší na vysoký víc než na střední. To ne. To ti ztěžuju, co...

No tak trochu jo (smích). Ale to je přirozený, kdybych chtěla mermomocí zjistit to, co chci zjistit, tak je to na nic. Každý to může mít jinak a to je právě to, co mě zajímá....A jak to vidíš teď dál, v budoucnu? Chápu, že jsi o tom možná nepřemejšlela, ale s tou dospělostí, nebo i vůbec...

Kdy plánuju jako dospět?(smích)

No...to zní divně, co?

To jo.

Ne, kdy plánuješ dospět, ale kdy si myslíš, že se budeš cejtít dospělejší než teď?

No...nevím, jestli se budu cejtít dospělejší, až vyjdu školu, až budu mít dostudováno, že už jsem teda něco ne jako dokázala, ale že už něco umím...Možná no...až začnu pracovat...až budu slavná vědkyně (smích) To se asi takhle nedá určit... Nebo třeba až budu mít chuť založit rodinu...To je taky takovej dost mezník.

Je jasný, že to asi nemůžeš vědět dopředu, jak to přesně bude, spíš, jak to teď vidíš...

No, s tou rodinou by to už mělo bejt...to už je spíš docela pozdě.

A je to vůbec nutný bejt dospělej? Pro tebe, nebo z tvýho pohledu...

Jak z kterýho pohledu jako...Je nutný bejt... (přemýšlí). Aspoň trochu určitě, že jo. Když už má člověk tu rodinu, tak je nutný bejt schopnej se o ni nějak postarat, nějak zodpovědně. Ale zase určitě není dobrý bejt pořád...(přemýšlí)...já nevím...Když je člověk dospělej, tak si tak trochu představím, ale je to jako nesmysl, ale že u těch starších lidí, tak nějak, že jo, když už je dospělej, tak je takovej upjatej a tak jako...chápeš, jak to myslím?

Hm.

...chovající se pořád, tak jak má a ...to není samozřejmě správná definice dospělosti, ale tak...A tohle není zrovna...to, co bych chtěla, tady v tom být dospělá.

Hm. Takže když by to mělo znamenat tohleto, ta dospělost, tak...to nechceš, třeba.

No, tak to ne no. V tomhle směru ještě ne. Neříkám, že za dvacet let, nebo za deset, to jako nebude jinak, ale...zatím tak nějak v tomhle směru ještě nejsem dospělá.

Že ten dospělej člověk už je takovej...

Seriózní.

Seriózní.

Tak v tomhle směru ještě nejsem dospělá. Vidíš, tak jsi to ze mě nakonec vytáhla (smích).

A jak si myslíš, že tě berou ostatní?

Jéžíš! Taková záludná otázka! To bys měla říct spíš ty, ne?

To není záludná, to je, jak ty si myslíš, že tě berou, ne jak tě berou objektivně.

No tak třeba z hlediska tý zodpovědnosti o mě lidi většinou říkaj, že jsem zodpovědná. Ale jinak mě snad jako úplně dospělou nevidí (smích). Taky jak kdo, že jo. Třeba rodiče mě ještě nevidí jako dospělou, rozhodně. A tak nějak kamarádi...asi jak v kterým směru.

Možná to ani nějak neřešíte, že jo...

No, to ne, no.

A ty jsi o tom už někdy přemejšlela?

Vůbec. Nepřemejšlela jsem o tom, jak mě berou z hlediska zodpovědnosti. To ne.

Nebo vůbec o tý dospělosti jako takový...

No, tak...třeba u tý maturity, když se tak říká, že je to zkouška dospělosti, tak se nad tím člověk zamyslí, ale...ne nějak jako do hloubky.

A když ses nad tím zamyslíla, tak na co si přišla, jestli si vzpomínáš...

Jéžíš tak to nevím teda...(smích). To si nevzpomínám a navíc jsem před tou maturitou neměla moc času o tom přemýšlet.

Snažím se dopátrat významu toho pojmu, tý dospělosti...

To záleží. Dneska mě třeba napadne něco a zítra ještě něco dalšího. Podívám se na to z jinýho úhlu pohledu a bude to jiný...

Asi bych to měla udělat znova, potom...(smích). Napadá tě k tomu ještě něco? Cokoliv...

Cokoliv? (přemýšlí) No tak třeba, když ses ptala na to, jak mě vnímá okolí, tak když se třeba naopak já rozhlídnu po svém okolí, tak si myslím, že třeba lidi, co jsou stejně starý jako já, je to tam taky hodně individuální, ale taky spousta z nich ještě není dospělejch. Jak v kterej směrech, no. Ale ještě ne. Potkávám i lidi, který jsou dost starý na to, aby byli dospělí, ale vlastně nejsou, mají takový zakrnělý myšlení na úrovni třeba těch osmnácti, nebo tak, nebo ještě míň. Takže je to i hodně individuální.

A v čem to spočívá, že mají to myšlení takový? Proč si ty myslíš, že je nedospělý?

Tak...V čem to spočívá?... (přemýšlí)

Můžeš říct třeba i něco konkrétního, nemusíš to generalizovat...

Jestli něco vymyslím. Tak že mají třeba názory na určitý věci. Nebo mají uvažování na úrovni mladších lidí, že ještě nemaj tolik zkušeností. Třeba i z té strany té zodpovědnosti. Třeba náš trenér, je mu třicet a chlap v jeho věku, je takovej trend, už by měl bejt ženatej a chovat se zodpovědně. Tak v tomhle směru prostě není dospělej. Nebo nevím, jestli v tom má jasno. Nebo jestli jenom nemůže najít tu pravou. Třeba když беру tu dospělost z hlediska té zodpovědnosti a schopnosti mít rodinu a starat se o ní... Teď jsem zapomněla, co jsem chtěla říct. Asi že když беру tu dospělost z tohoto hlediska, tak ještě nejsou dospělí. Teď jsem se do toho zamotala, nechtěla jsem to říct takhle...

Tak si to v klidu rozmysli, máš na to čas...

No kdybych byla schopná myslet...(přemýšlí)...No, to je jedno.

To nevadí. Tak už tě nebudu trápit (smích).

6. Adam, 24 let

Co je pro tebe dospělost?

To je těžký, já jsem o tom nikdy takhle nepřemýšlel. Asi nějaká samostatnost, schopnost se postarat sám o sebe. Nevím, jak bych to jinak definoval...Spokojenost sám se sebou, že se najdeš, na nic si nehraješ...Nevím, to mě teď napadá, já jsem se nikdy nepokoušel to nějak definovat...

Jasně no. Tak já nechci definici, spíš jak to máš ty.

Já nevím, co chceš slyšet přesně...

Já chci slyšet to, jak se k tomu stavíš ty. Co to znamená pro tebe.

Tak určitě základ je, že už nejseš závislá na rodičích, nebo na někom, umíš se sama vyrovnat s problémama, který ten život přináší. To znamená jak s těma hmotnejma nebo finančníma, tak s citovejma, že tě už nerozhodí nějak...že se jako v šestnácti nezamilováváš každých deset minut, ne že bych se já zamilovával, ale prostě...slyšel jsem o lidech, kterejm se to takhle stává (smích).

A připadáš si ty dospělej?

No. Já si připadám dospělej už dlouho (suverénně).

Odkdy tak asi?

Určitě ještě v době, kdy jsem právně dospělej nebyl, takže od nějakých šestnácti let. Tak já asi nejsem správněj vzorek. Já si připadám dospělej od té doby proto, že jsem se už v té době staral skoro sám o sebe. Dělal mi to dobře, byla to taková ta příjemná věc, kterou jsem za to měl, že jsem si uměl vydělat peníze a já nevím, co všechno, neměl jsem žádný omezení z domova, jako třeba přijít v deset večer, tak to asi taky není běžný v těch šestnácti letech...No a to mi dávalo takovej důvod myslet si o sobě, že jsem dospělej, ale jestli jsem skutečně byl nebo nebyl, to je těžko říct. Uměl jsem se sice o sebe postarat, ale dělal jsem typicky ty kraviny, který se v tomhle věku dělaj. Úplně stejný, jako.

A ty kraviny jsou teda nedospělý...

No tak já jsem měl třeba problém s tím chlastem, zrovna v týchle době největší, takže to asi není moc dospělý, ale nějak jsem se s tím neuměl vyrovnat. Uvědomit si, že už to přeháním. Připadalo mi, jak to krásně všechno zvládám, částečně to tak bylo, ale částečně ne, taky mě vyhodili z toho prvního gymplu...To je těžko říct, no, i dospělí lidi se leckdy neuměj porvat

s alkoholem, takže to nevím, jestli je zrovna známka nějaký nezralosti nebo nedospělosti. Já jsem si připadal hrozně dospělej.

A jaký byly ty momenty, kdy ses někam posunul, říkal jsi, že od těch šestnácti ses staral sám o sebe, a ještě nějaký jiný tě napadají?

(přemýšlí) Já nevím, tak tohle je hodně silný, takový ty věci, když poprvý vyděláš deset tisíc...Ty má rodiče nestojej moc za nic, takže jsem viděl, že jsem přinesl domů víc peněz než oni, takže to bylo hodně posilňující. A potom...určitě do toho patří takový ty první vztahy, kdy už to není ta známost z hospody na jednu noc, to je taky určitě známka toho, že trochu zraješ, že už s tím člověkem chceš být dýl, a něco s ním sdílet, přijmeš odpovědnost za ten vztah...Ono to zní jako hrozný kydy, jo...jak kdybych to vyčetl z knihy! To se budeš bavit, až to budeš poslouchat!

(smích) No hlavně se budu bavit, až to budu přepisovat do té psané podoby...mluvíš jak kniha, no.

To jo! Ne, že bych cejtil nějaký momenty, kdy jsem opravdu dospělej, ale spíš jsem cejtil ty momenty té nedospělosti. To mi připadá mnohem výraznější. Že vlastně si člověk myslí, že je dospělej, ale jednou za čas se mu povede taková kravina, kdy ze zpětnýho pohledu si řekne, to je jako kdyby mi bylo, já nevím, patnáct!

Například?

Nevím. Takový hysterický záchvaty...a snaha o to, aby si tě někdo všimnul...to je příšerný.

Co je na tom to nedospělý?

No neuvědomění si toho, co je důležitý...Prostě, člověk si připadá deprimovanéj nebo smutnej, místo toho, aby to nějakým způsobem řešil, tak vyžaduje po těch ostatních ten soucit. A oni by mu ho dali sami, kdyby přišel a normálně si s nima promluvil, ale v té době používáš úplně jiný koncepty. Místo abys za nima chodila, tak si hraješ na chudáčka, nebo se někde rozpláčeš, teď si vymejšlim jako, ale...takový...připadá mi to nezralý.

Takže jde o nějaký ten způsob, jak to vyjádřit.

No, způsob, jak ty problémy řešíš, jak se vyrovnáváš se stresem a normálníma životníma situacema. Tak se asi ten dospělej člověk pozná, že umí rozpoznat, co je problém, kde potřebuje pomoci, a kde je to jenom něco v jeho hlavě...takový ty pubertální stavy jako – tamhleta holka o mě řekla, že jsem... jo, s nějakým tím kamarádem, na kterým ti záleží. Tak prostě tě to jako, ono tě to vždycky naštvě, ale v tomhle věku si tak jako říkáš, co oni si o mě pomyslejí...a vlastně máš takový strachy úplně iracionální, hrozně ti záleží na tom, co si o tobě ostatní myslí...což teda není můj případ úplně, ale...Nevím, jestli si teď lžu do kapsy...Mně připadaly tyhle body nedospělosti, návraty do té pubertální doby, důležitější než doby, kdy jsem si říkal, teď jsem dospělej.

Hm.

Jako mně to všechno připadá, ty body té dospělosti...jako co to je? Když dostaneš řidičák? To je divný, že jo, co to je jako, kartička, že umíš řídit. Nebo osmnáctiny, tak kdybych se do osmnácti let nenapil, tak mi to připadá určitě skvělý, že na ty osmnáctiny se ožeru jako zvíře...Ale vzhledem k tomu, že už jsem se v patnácti ožral jako zvíře (smích), tak v tom nebyl žádný rozdíl. Tam ten předěl vůbec není, žádný. Ta právní dospělost se vůbec neslučuje s tou životní zkušeností, záleží na té životní zkušenosti, co máš za sebou...a tak je to úplně ve všech směrech.

Co třeba ta maturita, přechod na jinou školu...

(přemýšlí) Tak...já jsem vždycky šel jakoby vejš. Připadalo mi, že kamkoliv jdu, když jsem třeba šel ze základky na střední, tak jsem byl elita v té původní třídě, a na střední jsem se octnul mezi samejma elitama. To byl takovej boj, najednou jsem si už nepřipadal jako elita. Když jsem pak musel přejít na jinej gympl, tak tam jsem si připadal jako největší elita, byl jsem nejstarší, měl jsem nejvíc zkušeností a byl jsem protřelej. Ale ta maturita no, bylo to uzavření nějaký kapitoly, bylo to hrozně příjemný, říkal jsem si, že kdybych byl úplně největší nýmand, kterej nic nedokázal, tak aspoň, že ten papír mám, už aspoň nemám jenom tu základku...Ale myslím, že mě to nějak neposunulo někam výš...víc k té dospělosti. Hlavně já jsem si už, jak říkám, dospělej připadal, ale to si asi člověk připadá v každým věku, od nějakých jedenácti. A...na ty

další škole tam zas to bylo tak, že jsem si říkal, jsem takovej chytřej a sebevědoměj a všechno mi jde, ale ukázalo se, že jsou tu ještě chytřejší, ještě sebevědomější, ale i blbější (úsměv)...A připadá mi, že už se to nějak nemění, že už víc nedospívám. Že teď už žiju tu dospělost.

A co v těch vztazích?

Tak...Je to určitě rozdíl. Prostě myslím, že to slovo, který na to pasuje, je nějaká zodpovědnost za ten vztah, za to soužití. Protože do té doby mi to nějak bylo jedno, nebo...spíš mě to nenapadalo. Já jsem víceméně takovej klid'as, takže mě málo co rozhodí, tam mi to tak nějak...prostě ty holky přišly odešly...ne, že bych je neměl rád, ale...Vidíš, to je zajímavý, ještě je tam jeden bod v té dospělosti, když jsem se zamiloval poprvý, a hodně...tak to je asi takovej jeden z těch...že prostě jsem s tím člověkem chtěl sdílet úplně všechno. Tak to je možná už jako dospělost. Ale nevím. Já nevím, jestli se to nějak liší od takovejch těm zamilovaností ve čtrnácti nebo ve třinácti, asi nějak jo...Tam to byl jenom takovej nekriticej obdiv (smích).

V těch čtrnácti?

No no no. Potom ne, to jsem se posunul z toho nekritického obdivu do toho úplně nekritického obdivu (smích). Ochotou snýst modrý z nebe, případně se i oženit...zrůdný věci to přináší...No a teď už jsou ty vztahy, já teda doufám, že mi ten, co teď mám, vydrží, neplánuju žádný další, je to určitě příjemný. Máš tam nějakou jistotu, toho člověka nějak znáš, ale není ti nějak nudnej, furt máš na něm co najít, tak je to takový příjemný. Nenudíte se spolu a mně se asi nejvíc líbí to, že se znáte, jo, takový to, tak si běž do té hospody, už jsi dlouho nebyl...měl bys jít. Jo, nebo když si hraju na počítači, tak přijde – aaa, ty si zase hraješ...má z toho srandu. Kdyžto ze začátku, než to pochopila, že dělám i jiný věci, tak mi to vytýkala. Ale teď už to prostě zná, stejně tak jako já, když dávaj nějakěj romanticej film, tak vim, že se bude chtít koukat, tak říkam, koukej se...

Prostě toho člověka přijímáš...

No no no. A nechceš ho měnit! Nebo tak určitě ho chceš trochu změnit, ale...Chci, by ta moje partnerka víc pařila...

Ty, abys pařil míň...

(smích) No.

Snažím se zjistit, co to vlastně pro lidi znamená, ta dospělost, jakou roli v tom hrají ty různý body...

A jaký body se tak berou?

No maturita, osmnáctiny, patnáctiny, dokonce taneční někde...

Ale tak to jsou takový nesmysly, to hrozně splývá, vždyť ty léta hrozně rychle běžej a já myslím, že se octneš v té dospělosti prostě dřív, než vůbec na to pomyslíš, na nějaký body...

A kdy to přijde, kdy už to není zvratný...

A třeba ty seš dospělá?

Mmm (přemýšlím)

Protože pokud ne, tak těžko můžeš uvažovat o tom, kdy se v ní octnem. Protože ty ještě nejseš, takže to nemůžeš vůbec vědět.

No jasně. Taky, že jo. Ale zase někdo už jo. Někdo už se cejtí dospělej, v tomhle věku. A hlavně lidi v tomhle věku už jsou schopný o to uvažovat...

Já to mám třeba od nějakějch těch sedmnácti...od toho prvního dlouhýho vztahu, měl jsem tu práci a byl jsem hodně nezávislej na všech. Začal jsem si ty životní...priority...určovat úplně jinak, začal jsem přemejšlet o tom, co chci dělat, co chci studovat. To mi ještě tenkrát nebylo moc jasný, jestli se chci oženit, nebo ne...

To ty kluci asi...

To my nevíme, no (úsměv). Tak já myslím, že mi to doted' nějak nevíme...

7. Bára, 19 let

Co pro tebe znamená dospělost?

Asi to, že budu muset chodit do práce, skončí takový ty zlatý časy, ty chlastačky, každej pátek

do hospody...trošičku utnutí tipce, řekněme.

A co to pro tebe je, jak bys to definovala?

Pro mě to je dobrý v tom, že na jednu stranu si už můžu prakticky dělat, co chci, mám tak jako volnost...s těma kamarádama jsou to takový ty dospělejší rozhovory, ne takový ty kecy, co byly třeba v devátý třídě. Ale teďka právě maturuju, takže je to strašný v tom, že si prostě uvědomuju, že už to nebude takový...Začnu třeba pracovat...

Jako po tý maturitě, že už to nebude takový...

No.

V čem?

Že už to nebude takový to klasický docházení do školy, každý den s těma kamarádama, spoléhat na to, že se to nějak zvládne...už to nebude taková ta pohoda.

Takže ta dospělost je spojená s tím, že už to potom třeba není pohoda...

Například. Nebo spíš jako že...zatím, v poslední době, to pro mě má ryze negativní význam. Ne vždycky, třeba před měsícem jsem se těšila...poslední dobou...dneska nám třeba jedna profesorka řekla, jak se jí po nás bude stejskat a půlka třídy u toho bulela...Takže to, no.

Ty jsi teď asi...

V takovym melancholickym rozpoložení, no.

To chápu, no, to jsem taky byla...Ty to říkáš ale tak, jako bys to měla předem spojený s nějakým konkrétním...

No já se třeba bojím, že jak jsem se dostala na tu architekturu, tak budu studovat architekturu, pak se zavřu do kanceláře, bude ze mě takovej ten typickej workholik, co tam něco rýsuje na tom počítači, bude zavřenej furt v kanceláři, úplně se vidim jako táta, kterej je prostě dvacet hodin denně v práci a...trošku se toho bojím, abych tak taky neskončila, no.

Takže si myslíš, že až budeš na tý vejšce...tak že už to bude k tý dospělosti nějak směřovat...

No...

Cejtíš se teď dospělá?

Ne (smích).

A kdy budeš?

Doufám, že nikdy (smích). Ne, tak jako...třeba jsem rozumnější, ale nějak jako dospěle se necítím, že bych jako...zatím jsem vždycky věděla, co chci, nebylo to takový vyložené rozhodnutí, že se budu muset rozhodnout, do jaký třeba chci jít práce, ve vztazích, chlapy...možná potom.

Že se nemusíš rozhodovat v zásadních věcech?

No třeba.

A...je to dospívání pro tebe něco, co je plynulý, bez výraznějších změn, a nebo jsou tam nějaký momenty, kdy to pod vlivem nějaký události poskočí rychleji?

No...je to hodně plynulý a pak se tam můžou vyskytnout skoky. Tak třeba chodíš do devítky, nějak dospíváš, pak je docela velkej skok na střední, tam se člověk dost změní, ale zase během těch čtyř let na střední to jde plynule, já na sobě za tu dobu nevidim žádný změny, nebo minimální...Prostě jde to tak jako plynule, že si to člověk neuvědomí. Teďka bude zase možná skok, že to bude něco jinýho...ale myslim si, že to jde tak jako plynule, a občas se stane něco, co tě posune jinam. Ale taky to není takový extra zásadní.

A jaký jsou teda ty momenty, nebo jaký byly pro tebe, jestli to můžeš nějak popsat?

No...(přemýšlí)...Asi nejvíc mě posunul tady ten poslední rok, no. Já třeba teď hodně mluvím o škole, že si dospělost momentálně nespojuju s ničím jiným, kdyby to bylo v jiný době, tak zase mluvím o něčem jiným, ale teď je to takový...s těma rozhodnutíma, to mě dost posunulo. Začínám přemýšlet, co bude potom, co budu dělat za deset let, jestli se třeba za deset let budu vídat s těma lidma, se kterejma se vídám teďka...Podobnej, ikdyž ne tak markantní, byl ten skok v tý devítce, podobnýho stylu, ale nebylo to takový.

Takže teď ten poslední rok, proto, že jsi musela dělat nějaký rozhodnutí...

(kývá hlavou)

Rozhodnutí třeba na tu vysokou školu...ještě nějaký?

Ne.

Když si třeba představíš, jak to bude probíhat dál, tak jaký by tam mohly být ty momenty, teoreticky.

Teoreticky? Tak, až se odstěhuju. To už bude hodně velké skok. Možná si taky najdu nějakýho přítele, zase se to třeba někam jinam vyvrbí, něco dlouhodobějšího...(smích). Nevím no, jak to bude probíhat, jestli nějaká práce, nebo jestli třeba odjedu na rok, kde se budu starat sama o sebe, tak tam určitě...

A to odstěhování plánuješ nějak konkrétně?

Ne. Zatím si užívám placený stravy a postele (smích).

A jak si myslíš, že to maj ostatní lidi, co znáš?

Co znám? No tak třeba kamarád to má tak, že dokud bude studovat, tak může bydlet u rodičů a pak už se bude muset odstěhovat...Ale co se týče toho dospívání, nevím, my se o tom moc nebavíme...Asi je to většinou podobný, formuje ti to prostředí, ve kterým žiješ.

A jak to formovalo tobě, to prostředí?

To na co chodím, že jo, taky bych mohla jít do práce a vyvrbila bych se úplně jinak. Dospěla bych rychleji, už bych se mohla teďka odstěhovat od rodičů, nebo bych se mohla v patnácti odstěhovat! Teoreticky. Dospěla bych jinak. Nebo kdybych třeba byla rok někde...v cizině sama...tak bych taky jako dospěla jinak.

Jak jsi teď říkala s tou cizinou, tak ty jsi někde byla?

Na tři neděle jenom.

To pro tebe teda nebylo nějak...

No tak jako užila jsem si to, bavilo mě to, že jsem se starala sama o sebe, ale z hlediska dospívání mě to víc nepoznamenalo. Kdybych tam byla třeba, já nevím, tři měsíce, tak by to bylo asi jiný, ale tohle přeci jenom nebyla tak dlouhá doba. Měla jsem tam všechno zajištěný, tak jsem se o sebe nemusela nijak starat, kdybych třeba vydělávala, nebo si musela něco zajišťovat, tak by to bylo jiný.

A jak tě berou ostatní, z hlediska dospělosti nebo nedospělosti...

No myslím, že doma mě berou dospěleji než starší ségru, protože jsem zodpovědná, když řeknu, že přijdu v deset, tak přijdu maximálně do půl jedenáctý...Takže jestli se dospělost bere jako zodpovědnost, tak v tomhle stylu mě docela berou, že jsem taková jako zodpovědná. Ale jinak...myslím, že...jsem zase schopná vylézt na strom jenom tak, takže tady v tom se zase dospěle moc nechovám...je to takovej předěl teďka...

A je teda dospělost zodpovědnost z tvého pohledu, nebo je tam ještě něco dalšího...

No dospělost...zodpovědnost určitě...taky určitý názory...nebo názory, určitý zkušenosti, je to těžký to definovat...

Jak to bereš ty...

Asi to, že se člověk dokáže postarat sám o sebe, dokáže se uživit, jednat sám za sebe...a ta zodpovědnost tam patří taky.

A když se ti teď blíží ta maturita (smích), co myslíš, že to s tebou udělá?

Ožeru se! (smích) Nevím...(přemýšlí) Teď si myslím, že jsem se možná v patnácti cejtla dospělejší, než teď. Jak jsme vylezli z té školy, už jsme byli velký, drsný, nechodili jsme na tu základku. A teď už to beru úplně jinak. V patnácti jsem se cejtla jako velká, dospělá holka, že si můžu dělat, co chci, teď už to beru úplně jinak...

Takže teď už se tak necejtíš?

Spíš, že jsem se v patnácti cejtla dospělejší, než teď. Že jsem zjistila, že taková ta velká holka, že to není všechno, že teď už si teoreticky můžu dovolat, jak jsme si dovolovali na ty devátáky, že teď si můžu dovolovat na prváky...ale už to neberu jako dospělost. Spíš jako výsadu (smích).

Jo a ještě jedna věc mě napadla teď. Co řidičák? To tě nějak ovlivnilo?

Spíš mě ovlivní, až si koupím auto. Ten řidičák nějak ne. Vzhledem k tomu, že jsem po tom řidičáku dost dlouho neřídila, nebo tak jako, občas, minimálně, tak se to nějak extra nezměnilo.

2. Část výzkumu (Paříž, Francie)

1. Benoit, 26

Co pro tebe znamená dospělost?

Ehm...Pro mě je to určitá míra zodpovědnosti, kterou získáš tím, jak dospíváš, nebo co. Protože potom se o sebe musíš postarat sám, už to nejsou rodiče, kdo se o tebe stará.

Po zhruba pěti minutách rozhovoru zjišťuju, že se diktafon sám vypnul a musím proto začít znovu.

Tak jo, říkal jsi, že je to pro tebe zodpovědnost, můžeš ještě jednou zopakovat ty další asociace s tímhle slovem?

Zodpovědnost, práce, ... musím říct znovu všechno, co už jsem řekl?! (smích)

No můžeš to říct třeba jiným způsobem, jak chceš.

Jojo...tak je pravda, myslím si, že dospělost přichází současně s přijetím zodpovědnosti...musíš dělat rozhodnutí, který tě nutí zůstat na určité...určité cestě, nebo co.

Cestě?

Jo, cestě, no. Musíš respektovat určitý rozvrh, dochvilnost a jak se to jmenuje...docházku. Musíš být více či méně adaptibilní, možná máš trochu víc odstupů, víc času na přemýšlení. No, docházka, dochvilnost...umět se dobře prezentovat, nebýt agresivní...protože když jsi mladý, nemusíš se o to tak starat. Dospělost je ve Francii klasifikovaná jako socioprofesionální statut, takže to je v tom, zaměstnání. Statut, co ti dovolí říct, jo, jsem dospělý, nebo nejsem dospělý, jsem student. Práce, přijetí zodpovědnosti, to všechno je spojený s dospělostí. A taky, myslím, maximum zkušeností, které jsou součástí života. Například cestování, vidět víc různých věcí... Představ si třeba sebe, pojedíš do Afriky a uvidíš tam lidi, kteří toho mají mnohem méně, než ty, přitom třeba žijou líp. Potom se vrátíš, začneš pracovat, už nemáš tolik času na ty aktivity, které jsi dělal jako student... a máš taky nějaké cíle, projekty, který jsou už víc propracovaný, musíš investovat peníze, koupit si dům... musíš si taky nějak naplánovat čas, máš méně času na svoje záliby, hlavně přes týden, ale i o víkendech, což tě nutí si to nějak líp naplánovat. Když jsi například o něco mladší, můžeš si kdykoliv odjet, ale takhle si musíš všechno víc zorganizovat, naplánovat, více zodpovědnosti, která vytváří tu organizovanost.

A jak to podle tebe probíhá ten proces dospívání?

No tak...dřív třeba existovaly přechodový rituály, bylo to mnohem jasnější. Teď už nic takovýho není, nejsou to opravdový rituály...dřív to bylo určený, v určitý den ti prostě někdo řekl, tak jo, pořež tady patnáct tisíc tun dřeva, a pak budeš dospělý. Zatímco teď je to spíš spojený s tou prací, s tím, jak se na tebe dívají ostatní. Předtím šlo o to, aby tě ostatní přijali jako dospělýho, aby jsi byl v jejich očích dospělý, dneska jsi to spíš ty, kdo o tom rozhoduje...jsi to ty, kdo určí, že teď už můžeš dělat projekty do budoucna, je to spíš osobní konstrukce, už umíš sám odhadnout svoje schopnosti...

Myslíš, že dřív existovaly opravdu...nějaké přechodové rituály ve Francii...přesné?

No...je pravda, že to asi vždycky bylo spojený s prací, ale začínalo to mnohem dřív, zatímco dneska se všechno prodlužuje studiem, podívej se na mě...Dřív jsi byl zralý ve čtrnácti na to, aby jsi mohl jít pracovat na pole... Je to taky akceptace v tom světě práce, ze strany těch dalších dospělých, když tě začnou brát jako sobě rovnýho...teď to všechno trvá mnohem déle, žiješ daleko déle u rodičů, takže se dá říct, že ten věk adolescence celkově trvá delší dobu. Dříve tě ten nástup do práce nutil rychleji dospět...je třeba nějaký výzkum, že děti z pouště dospívají rychleji, jsou dřív nezávislé. Musí se starat o zvířata...hlídat kozy...takhle jsou dospělejší mnohem rychleji. Tady není žádný opravdový rituál, který ti umožní ten přechod do dospělosti, což znamená, že se staneš dospělým průběžně, jak pracuješ. Všechno to „metro, bullo, dodo“ (*francouzský výraz volně přeložitelný jako „práce, spánek, práce“*), co tě čeká s prací..

A co je podle tebe opravdový přechodový rituál?

No...je to právě to uznání tebe jako dospělého ze strany tvých vrstevníků, v uvozovkách...to, že tě někdo bral jako dospělého, to ti dovolilo cítit se dospělý, zatímco teď je to spíš určitá osobní konstrukce...koneckonců, je to stejný, ale už nejsou žádné pravé rituály, specifické, něco jako zkouška síly, něco jako když v určitý den uděláš to a to a od té doby budeš považovaný za dospělého. Dneska je to spíš hromada drobných věcí, který udělají to, že začneš být považovaný více či méně za dospělého. To znamená, je to spíš statut, socioprofesionální statut, který určí, jestli si opravdu dospělý. Jako student jsi pořád jednou nohou v dětství, ale jakmile začneš opravdu pracovat, tak už jsi opravdu považovaný za dospělého, nezávislého.

A ty jsi řekl drobné věci, to je třeba co, pro tebe?

Drobný věci? No...jak už jsem řekl, práce, vybudování nějaké domácnosti, projekty do budoucna...můžu říct taky hospodaření s časem, protože potom máš určitý příkazy, který dělají to, že si musíš nějak zorganizovat čas, třeba prázdniny, máš jen jeden měsíc, musíš si to teda naplánovat, kdy odjedeš a kdy zůstaneš, můžeš mít taky nějakou práci doma, máš domácnost, musíš se starat o děti, o rodinu...Ikdyž někdo to třeba tak nemá...Takže můžu říct, že je to skupina věcí, který udělají to, že tě ostatní berou jako dospělého.

Ostatní?

Jo, ostatní, protože ty, ty se můžeš brát jako dospělý třeba v 18 letech, můžeš si říct, jo, teď můžu dělat tohle a tohle...Ale mezi psychickou dospělostí a tou dospělostí, která je pevně daná... jsou lidi, který dospějí mnohem rychleji a naopak lidi, který později. To znamená, že můžeš být dospělý na papíru, ale ne tak úplně v způsobu, jak sám sebe bereš.

A podle tebe, co je důležitější? Být dospělý podle papírů nebo se tak cítit?

Obojí je důležitý...obojí. Když dospěješ moc rychle, musíš pak dlouho čekat na všechna ta povolení, která přijdou až s tou oficiální dospělostí...Jsi ještě jednou nohou v adolescenci, chtěl jsi moc rychle vyrůst, ale neměl jsi na to dost času, na vyzkoušení různých věcí...pak když už na to máš věk, zjistíš třeba, že jsi něco promeškal...nevím no. A naopak, když je ti třeba osmnáct, ale ještě nejsi dospělý v hlavě, vlastně tě nic nenutí, když si chceš udělat řidičák, tak můžeš, ale nikdo tě nenutí, může tě to jen omezit v tvých možnostech, protože když nebudeš pracovat, nebudeš mít peníze a nebudeš tím pádem mít ani tu zodpovědnost, která je s tím spojená...Můžeš si o sobě říkat, že jsi dospělý, ale není to tak úplně pravda. Vedle toho věku, který o něčem rozhoduje, je tu ještě ta opravdová zralost...Pro mě je opravdová dospělost hlavně finanční nezávislost, kdy se můžeš sám o sebe postarat.

A ty se cítíš dospělý?

No...jo. Jo, jak už jste ti říkal, z toho pohledu, že jsem finančně nezávislý. Začal jsem pracovat v sedmnácti, což způsobilo, že jsem byl vždycky obklopený dospělými, a měl jsem finanční prostředky, mohl jsem si dělat, co jsem chtěl. Pak jsem se rozhodl vrátit se do školy, protože mi rodiče mi to nezakazovali, řekli mi, dělej si, co chceš, nemůžem ti v ničem bránit...ale je pravda, že se cítím být blíž těm dospělým, protože i podle věku jsem spíš dospělý. Mám taky hodně přátel v mém věku, nebo ještě starších, protože jsem s nima pracoval a tohle všechno...takže sám sebe beru spíš jako dospělého...a pak, když se na sebe podíváš trochu s odstupem a vidíš třeba lidi, co jsou mladší, vidíš, že nemají stejné povinnosti...Já jsem jsem musel třeba i během prázdnin pracovat, protože jsem si musel zaplatit studium, takže jsem musel myslet víc dopředu, předvídat věci...Zatímco někdo, kdo je mladší a opravdu jen studuje, ten si může odjet na celé prázdniny, nebo si najít brigádu, ale ne opravdu pracovat, pořád je podporovaný rodičema...Ale já naopak, ikdyž mě rodiče živí a bydlím u nich, dávám jim peníze! A všechno navíc, oblečení, jídlo tady, doprava, zápis do školy, pojištění, denní výdaje, zábava, moje auto, to všechno jsou věci, který si musím platit...to jsou všechno věci, které dělají to, že i když jsem teď v tom studentském světě, jsem blíž spíš tomu světu práce...takže tak, cítím se spíš jako dospělý, než jako dítě, ikdyž se oblíkám, jak vidíš, spíš jako student. Mohl bych se oblíkat jako někdo víc v mém věku, ale je fakt, že si taky hraju na to, že jsem mladší, nepoznáš na mě, že je mi tolik, kolik mi je...(smích). Cítím se mladší. Někdy jsem ale radši, když mě berou jako staršího, jako dospělého...Někdy je to trochu otravný...Hraju si trochu na to, že jsem mladší, oblíkám se mladě, ale posuzuju se spíš jako dospělý, protože nemám stejné

povinnosti jako mladí. Jde o ty stereotypy, když jsi mladý, vidí tě všichni jako trochu ztřeštěného, žoviálního, jó, jó, jak se máš (napodobuje řeč mladých), zatímco jako dospělý jsi víc odměřený, máš víc respektu, představ si třeba, že bych měl na sobě oblek, hned by mě všichni brali jinak, nezávisle na věku...prostě když bych se oblíkal víc jako dospělý, v uvozovkách, to, jak se to jmenuje, způsob, jakým se mnou budou lidi jednat, se změní. Působil bych víc rezervovaně, měl bych víc respektu, byl bych váženější, odměřenější, mň jako kamarád, spíš jako dospělý, mluvili by se mnou jako rovný s rovným. Štve tě, když bereš sám sebe jako dospělýho a ostatní tě berou jako moc mladýho. Protože ty se tak sám cítíš, víš, co jsi už všechno prožil, že se o sebe umíš postarat, ale ten druhý tě tak nebere. Takže ikdyž mám rád tu svoji „mladou“ podobu, zároveň chci, aby mě lidi brali jako dospělýho, aby mě respektovali.

Hm...Takže dáváš přednost tomu být dospělý, nebo adolescent?

Jo, jo, já si myslím, že dospělí už vědí, co chtějí, jsi povinný si vybudovat budoucnost, zatímco když jsi mladý, řekneš si, jo, jo, tohle léto pojedu do Barcelony. Potom už si děláš mnohem dalekosáhlejší plány, na rok, na dva roky...myslíš víc na budoucnost, že budeš chtít mít třeba děti.

A...ty si ještě pamatuješ, jak to u tebe probíhalo, s tím zráním, když jsi vyrůstal, jaké byly ty důležité body...

No...jo, myslím, že to bylo především v rovině zaměstnání, byl jsem najednou v jiným světě, pracoval jsem s nimi...

S kým?

S dospělými! Začal jsem se svojí stáží ještě mnohem mladší, měl jsem diplom z techniky, takže jsem začal pracovat už v sedmnácti. To znamená, že jsem byl v kontaktu s dospělými, viděl jsem, jak uvažují, jaký mají hodnoty. Potom si trochu přivlastníš i jejich chování. Takhle rosteš, musíš se víceméně přizpůsobit. Potom taky třeba v diskuzi s někým dospělým víš, že to není stejný, na úrovni znalostí, máš se od nich hodně co učit, musíš víc poslouchat.

Hm...takže můžem říct, že je to tenhle kontakt s dospělými...

Jo, můžem říct, že ten svět práce urychlí tvoje dospívání...Oni tě začnou brát jako jednoho z nich a ty se pak začneš taky sám brát jako dospělý, spíš než se jakoby vracet do té své věkové skupiny...Posoudíš si pro a proti a podle svojí osobnosti se nějak na tu situaci adaptuješ...Víš co, pro mě jsou dospělý vlastně taky děti, ale který vědí, co chtějí...Já třeba mám kamarády, který dělají šílený pařby, alle už znají svoje hranici, znají ty správný místa, už mají všechny ty prožitý zkušenosti...Jsou rovnou k věci...když jsi mladý, pořád se hledáš, trochu zkoušíš, co by se ti tak mohlo líbit...V dospělosti, ikdyž se možná pořád ještě trochu hledáš, protože to je trvalý, už líp víš, co chceš, víš, co máš rád, co se ti líbí...Nedá se samozřejmě říct, že to platí úplně obecně, že někdo, kdo vstává v pět hodin, aby šel pracovat někam do továrny, že to je to, co má rád, co chce...

A vedle tohoto světa práce...napadá tě ještě něco...něco důležitýho pro dospívání, jak se stát zralým...?

(přemýšlí) no...jo, dá se říct, že studium na vysoký škole, to je jiný, než na střední. Na střední jsi ve třídě, profesori ti říkají, co máš dělat. Zatímco na vysoký už je to víc nezávislý. Ale stejně je pak hlavní až ta práce. Ikdyž je to i v přechodu mezi studiem a prací, máš diplom, který ti dovolí pracovat, to znamená že jsi v určitým přechodovým období, ale stejně, ten krok potom do toho světa práce je teprve zásádní.

A...co třeba vztahy?

No...právě, vztahy s těmi dospělými, právě v práci poznáš maximum lidí, který tě někam posunou. Protože jinak máš samozřejmě kamarády ze školy, nebo se kterými chodíš sportovat, ale to jsou často lidi ze stejný věkový skupiny.

Hm...já jsem myslela i nějaký jiný vztahy, láska, jestli to je důležitý...

Jo, ve smyslu, jak už jsem říkal, vybudování domácnosti, ta osoba, pro kterou se chceš bít, je obvykle taky ta, kvůli které musíš dělat rozhodnutí. Mluvím teda o lásce, ne o vášni, to znamená něco, co sdílíš s tím druhým, je to spousta drobných detailů, práce, zaměstnání, manželka, svatba, děti...stálost věcí. Láska je toho součástí, ale řekl bych, že to zrání je spíš

osobní záležitost, musíš nejdřív dospět sám, abys mohl začít budovat další věci...takže buduješ sebe a potom teprve další věci...Já si myslím, že to je logický, když jsi ty sám zralý, můžeš mít plány do budoucna i s někým jiným. Mít děti, to je další věc, no. A není to tak úplně, že když máš děti, musíš být nutně dospělý. Když nevybuduješ svoji vlastní osobnost, těžko pak můžeš dospět jen tím, že máš děti. Máš všechny možný problémy, co můžeš s dětmi mít, výchova. A když ty sám nejsi dospělý, nemůžeš vychovávat další. Já si nemyslím, že samotný vztah tě může dovést do dospělosti. Láska může pomoci, protože já mám kamarády, co se brzo oženili, a to jim pomohlo ve smyslu, že se museli začít starat o budoucnost. Pak museli najít práci, bydlení, jo potom se dá říct, že dospěli. Ale není to tak jasný, pro někoho to tak funguje, pro jinýho ne. Mám další kamarády, který se považovali za dospělý v pětadvaceti letech, ve smyslu, že už všechno zkusili, cestovali, hledali si práci. A až nakonec uvažovali o svatbě, o vybudování domácnosti. Já se sám považuju za dospělýho, ale může mě přepadnout nějaká krize šílenství a můžu se sebrat a odjet někam do zahraničí. Což už pak nejde. Takže je tu asi taky nějaký pokrok díky lásce, společný domácnosti...

Je to další krok...

Je to další krok a pro některý jiná cesta. Najdeš takový, co nejdřív chtějí sami dospět, než začnou něco budovat, i takový, co dospívají společně, s „pomocí“ svýho manžela, manželky.

A pro tebe je to teda nejdřív dospět...

Pro mě nejdřív dospět a pak další věci...Jde to asi i jinak, ale pro mě je to nejdřív mít dobrou práci, solidní, mít nějaké plány.

Hm...tak...už jsem se asi zeptala na všechno...bylo to těžký?

Ne, když se mě někdo na něco zeptá, tak já prostě melu...Předtím to bylo jiný, asi jsem se víc styděl...

To je možná taky nějaká změna...(smích).

2. Guislane, 24

Když řeknu dospělost, nebo zralost, jaké tě napadají asociace s tímhle slovem?

Se zralostí? Zralost...řekl bych odstup, klid, pohoda...zralost, zralost...jo, takhle.

Jo...

Klid, rozvaha, uváženost...tak. Tohle se mi vybaví, mně.

A...Jak to probíhá, podle tebe...je to průběžné...nebo se to děje nějakými skoky?

Skoky ne, já si myslím, že přechod mezi adolescencí a dospělostí je nutně přechod, který se děje v čase, který trvá dlouho, protože nemůže jen tak zničehonic přijít den, kdy jsi najednou dospělý, uvážený a klidný...Takže je to nutně časem...nutně, u mužů a i u žen, ikdyž to nevím, stane se to časem.

Hm...A můžeš to trochu upřesnit...například jak to bylo u tebe, tenhle čas mezi adolescencí a dospělostí...

Jak se cítíš jako adolescent a jak se cítíš potom? To tím chceš říct?

Jo...to taky.

No...když jsi adolescent, já nevím, nejdřív rosteš a je pravda, že je tu nějaká adolescentní krize, jde o to, že tvoji rodiče ti nějakou dobu pomáhají. A takhle krize přijde, když si řekneš: Sakra, mám toho dost, poslouchat svoje rodiče, chci se řídit sám sebou, protože se cítím velký. Ale ještě nejsi velký, cítíš se být mezi adolescencí a dospělostí...tahle adolescentní krize u člověka přijde, když chce pořád říkat ne...Chce vždycky to opačný, než se mu nabídne. Něco mu nabídneš, když se mu to líbí, dobře, ale když se mu to nelíbí, okamžitě to kategoricky odmítne a nikdy nepřizná, že neměl pravdu. Já si myslím, že se to děje hlavně takhle. *Přerušeni, někdo vejde do pokoje.*

Promiň, něco jsi vysvětloval...

Rozvíjel, jo...říkal jsem, že ta adolescentní krize se děje stálým odmítáním všeho, co tomu člověku nabídne...A taky, když jsi adolescent, tak jsi strašně urážlivý...

Urážlivý? (nerozumím slovu)

Jo, urazit se, to je například, když ti řeknu, že nejsi milá...a ty si to hrozně vezmeš, proč nejsem milá, proč, proč...takhle. A urazit se, to je cítit se dotčený...A dospělý, naopak, když mu někdo něco vytkne, bude víc v pohodě, bude o tom přemýšlet, bude to analyzovat. Zatímco adolescent bude naštvaný, bude to odmítat. Já to vidím takhle. A taky jsem to takhle měl (smích). Když mi rodiče řekli, Guislane, udělej tohle, řekl jsem, ne, mám toho dost. A proč toho máš dost? Protože mě štvete! A proč? Protože, protože, protože (*napodobuje pubertální odmlouvání*). Až jsem se nakonec zavřel v pokoji. Zatímco teď když mi něco řeknou, můžu se na to podívat s odstupem, víc o tom přemýšlet...Jsi rozváženější, klidnější, víc v pohodě, a umíš čelit takovým situacím, nebo co. Když jsi adolescent, nevíš moc, kam jdeš, hledáš sám sebe.

Takže ty jsi říkal...pochopila jsem, že teď jsi víc v klidu...a to se stalo kdy, nebo jak, bylo tam něco, co...

Co mě postrčilo do té dospělosti?

Jo.

Ne (smích). (*Přerušeni, opět někdo vejde do pokoje.*)

Jo takže jsme mluvili o tom, že...(nemůžu si vzpomenout.) Jestli tu bylo něco, co tě posunulo...

Co tě posunulo...jo, ten přechod z momentu, kdy jsi adolescent a pak dospělý? Nevím. Já vím, že byly období v mém životě, kdy jsem víc dozrál, bylo to často během letních prázdnin...Vždycky když jsem skončil jeden školní rok a začal nový, tak jsem se cítil dobře...cítil jsem se možná silnější, víc připravený čelit tomu, co přijde.

To znamená během prázdnin...

Často během školních prázdnin. V tuhle dobu jsem se někam posunul, přišel jsem na to třeba až s odstupem.

Hm.

A vyrosteš taky tím, když opustíš svoje rodiče. Odejdeš od rodičů, jsi sám, musíš sám čelit

okolí a právě tady se musíš začít chovat zodpovědně a tak...dospíváš rychleji, v každém případě dospíváš. Zatímco když dítě zůstane u rodičů, nebude se o sebe muset tak starat, bude se míň znát. Tak zůstane pořád v tom pásmu dítěte...dětství. Ne dětství, ale adolescence, předospělosti a pak teprve dospělosti.

Dobře. Takže to bylo v tomhle, letní prázdniny, kdy jsi...

Jo, já jsem to prožíval takhle, ale pak jsou další lidi, co to třeba měli jinak.

Hm.

Jo, bylo to hlavně v tomhle. Pak byly i další věci, ale tohle bylo hlavní. Třeba když jsem byl ve druháku, tak jsem měl strach z holek.(úsměv). Pak jsem prošel jednou zkouškou ve druháku, měl jsem ji za sebou, jel jsem na prázdniny a když jsem se vrátil, zničehonic mě ten strach z holek přešel, jeden rok navíc. Najednou. Byl jsem pořád s nima, rozesmíval jsem je, a tak dále. Zatímco předtím jsem se bál s nima mluvit a tak dále. A pak jsem trochu dospěl a už to šlo.

A co se stalo? Přemýšlel jsi o tom pak, kvůli čemu to bylo?

No...nevím, ani nevím co se stalo. Během prázdnin jsem našel nové kamarády, kteří mi představili další holky...a já nevím no. Je to těžký vysvětlit. Ne, u mě se to stalo v určitým dost přesným momentě, během dvou či tří měsíců těch prázdnin, pokaždý jsem trochu víc dospěl až jsem se stal trochu víc dospělý. A kde se stal taky výrazný zvrát, to bylo minulý prázdniny, kdy jsem odjel na čtyři měsíce do Kambodži a tam mi ten kamarád, za kterým jsem odjel, ukradl všechny peníze.

Kamarád?

Jo. Je to šílený. No ne moc dobrý kamarád. Takže mi ukradl všechny moje peníze a já jsem byl kompletně sám, v zemi, kterou jsem neznal, v kultuře, kterou jsem neznal, a tak dále, a pak jsem si řekl sakra, a bylo to poprvý, kdy jsem odjel od rodičů a byl sám. A tady jsem si jistý, že od té doby, co jsem se vrátil, se cítím víc zralý. Musel jsem čelit situacím a zkouškám, kde jsem byl sám a musel jsem je vyřešit a uspět. A když se ti to podaří, ty zkoušky, kterými jsi prošel, jsou za tebou a ty jsi se nutně posuneš víc do té dospělosti.

Takže jsou to ty zkoušky...

Jo, myslím, že dospělost přijde, když už se trochu víc znáš. Protože adolescence je období, kdy se hledáš. Ještě se moc neznáš a je to stejný i pro holky, hledáš svoji skupinu kamarádů, do který patříš, a jsou to zkoušky, co přicházejí...A pokaždý, když v nich uspěješ, tak si začneš víc věřit, nebo co. A čím máš víc sebevědomí, tím se víc znáš a pak jsi schopný čelit věcem a jsi víc klidný a rozvážný. Já to cítím takhle.

Hm. A ty jsi mluvil o těch zkouškách...tak jaký ještě zkoušky, vedle toho, co už jsi říkal...

Zkoušky no, možná taky zkoušky ve škole, to ti taky může dodat sebedůvěru. Potom...sakra, co by to tak ještě bylo...(přemýšlí). Nevím, no, potom, je nějaký čas na adolescenci a pak na postadolescenci a dospělost...Nemyslím si, že... Pro mě to bylo takhle, v každém případě.

Nemyslíš si, že...co?

No...nemyslím si, že přejdeš z adolescence do dospělosti v nějakým krátkým časovým úseku. To je věc, která se nutně děje v čase, není to možný jinak, nejsi během čtyř let adolescent a hop, pátý rok dospělý...Jsou lidi, co zůstanou strašně dlouho v adolescenci a pak jiný, co třeba museli čelit různým situacím dřív, než ostatní a tak...například! Jeden příklad, na kterým to pochopíš: Moje dřívější přítelkyně. Moje přítelkyně měla rodiče, co se neměli moc rádi, byly tam rodinný problémy, musela se sama o sebe postarat hodně mladá, takže to byla holka, co byla strašně brzo a rychle dospělá a vyzrálá...A která dokázala čelit spoustě věcí, protože to už dělala dlouhou dobu. Zatímco já, byly situace, ve kterých jsem reagoval špatně, nebo mě možná vyděsily. Ona byla mladší, ale takové věci už řešila dřív, takže pro ni to bylo jiný.

Hm. A jaký situace například?

Situace, situace, já nevím, například...starat se sám o sebe znamená sám hospodařit s penězi...nevím, to nejsou přímo konkrétní situace...Jestli to je dost jasný? (smích).

Jo, jo...

Snažím se mluvit jasně...(ve francouzštině).

Jo, já ti rozumím moc dobře, v pohodě.

Pro mě se přechod mezi dětstvím a dospělostí nutně děje v čase, ale je to současně díky různým událostem, kterým čelíš, a který tě buď upevní, nebo oslabí. Pokud tě upevní, budeš silnější, to znamená, že dospělý je mnohem silnější, než adolescent, protože ten bude hned reagovat negativně. Já to vidím na mém bráchovi, když mu řekneš, Antoine, uklid' si tu skleničku, on ti odpoví, ale počkej, už jsem to dělal včera, tak mu řekneš, ne, udělej to hned! A on se okamžitě naštve. Tak se naštveš taky a musí to být vždycky on, kdo bude mít poslední slovo. Pořád! Řekneš mu, že nemá pravdu a on ti na to řekne, ne, to ty nemáš pravdu, ty mi nerozumíš, nanananana. Já mu řeknu, je to jednoduchý, uklidíš tu skleničku, protože jsi to neudělal, ikdyž říkáš, že jo. A taky se adolescent musí vždycky hádat, křičet, dospělý může dosáhnout mnohem většího efektu tím, že zůstane klidný a vysvětlí věci klidně. Já to vidím takhle. Moji bratrance a sestřence, můj brácha, všichni reagují takhle.

A myslíš, že je možný tyhle události, o kterých jsi mluvil, brát jako přechodové rituály?

Nerozuměl jsem. Přechodové rituály? (Nerozumí termínu).

Iniciační rituály, to znamená, jako v tradičních společnostech, rituály, který ti umožní ten přechod mezi dětstvím a dospělostí...Tak jestli to takhle může stejně platit například ve francouzské společnosti.

Moc tomu nerozumím, na co mám odpovědět...Ale už rozumím těm přechodovým rituálům. Ale ve vztahu k čemu to má být?

Ve vztahu k týhle společnosti, k těm drobným událostem, o kterých jsi mluvil, které tě posouvají víc do té dospělosti, jestli tohle může být jako přechodový rituál. Nějaký fixní rituál, který je stejný pro všechny...(zamotávám se do toho). Ale to je těžký, no.

No, je to trochu těžký.

Tak jinak. Zapomeň na přechodové rituály a řekni, jestli je možný, aby tyhle drobné události...

Dej nějaký příklad.

Dobře. Tak třeba ty prázdniny, například.

Jo.

Tak jestli to může být stejný pro víc lidí a jestli podle tebe takových věcí existuje víc tady ve Francii..

Jasně, ok. Počkej...(přemýšlí). Věci, co jsou společný a co se dějou tady ve Francii? Ve smyslu přechodu mezi dětstvím a dospělostí?

Jo. Nebo možná v Paříži. Bydlíš v Paříži, ne? Protože to je možná moc rozsáhlý, když řeknu v celý Francii.

Počkej...počkej. Sakra (přemýšlí). Nic mě nenapadá (smích).

To nevádí, jestli tě nic nenapadá, to je taky odpověď.

Ne, ne, pro mě se tenhle přechod děje nutně časem. Když porovnám svoji zkušenost se zkušeností svého bráchy, protože se na to můžu dívat s odstupem, vidím, že ten čas je opravdu individuální, může to být hodně rychle pro mě, může to být strašně pomalu pro brácha, všechno záleží na té dané osobnosti a taky na citlivosti té osoby. Citlivost je myslím hodně důležitá v rovině té adolescence, protože když jsi v tomhle věku, tak jsi strašně citlivý. A stačí málo, aby ses strašně rozčilil a dělal idiotský věci. Například...například děti, co utíkají z domova. Rodiče jim něco řeknou a ony to neunesou a utečou. Některý to řeší takhle, jiný brečí, jiný se vztekají...Třeba já, když jsem byl v šestý třídě, nijak se mi nezdálo, že bych měl nějakou krizi. Ty jsi třeba měla pocit, že jsi prošla nějakou krizí?

Ne.

Ne. Vidíš. Přesto jsi jí určitě prošla a já taky. Někdy je těžký to sám posoudit. Ale můj mladší bratr, kterému je osmnáct...pff...ten je ještě uvnitř. Říkám mu, Antoine, už trochu dospěj, mám toho dost, pořád reaguješ takhle! Ale on se s tebou vůbec nebaví. A je to dlouhý, protože začal hrozně brzo a ještě pořád to s ním cloumá, někdy. Takže tenhle přechod se děje časem a více či méně rychlý v závislosti na osobě. To je závěr k týhle otázce.

Dobře. Mám teď takový nápad, jak mluvíš o tom bratrovi...myslíš, že ti to taky pomohlo vyrůst, že máš brácha, který je mladší? Ve vztahu k němu...

Eee...no vždycky se poznáváme ve vztahu ke skupině kamarádů, se kterými jsme v kontaktu...sakra...jestli jsem byl ovlivněný bráchou? (přemýšlí). Možná..Ne, ne, nemyslím si. Ty můžeš u druhých poznat, na jaký jsou úrovní, jestli jsou adolescenti, nebo co, ale u sebe to neumíš...Myslím, že je jednodušší tohle vidět u ostatních, než u sebe. To je to, co jsem ti říkal, jestli máš pocit, že jsi prošla tou krizí, řekla jsi mi, spíš ne, já si to taky nemyslím, ale všichni jsme lidi, všichni jsme tím prošli a tak může být adolescence více či méně silná v závislosti na člověku (smích).

No...tak já už tě skoro nechám...

Ne, ne, ptej se, jestli máš ještě otázky...

No tak jak si představuješ dospělého člověka? Kdo to je, pro tebe?

Sakra...Tak dospělý, to je ten, kdo si umí udržet odstup od těch událostí, se kterými je konfrontovaný. Člověk s odstupem to je někdo, kdo analyzuje věci, má svůj úhel pohledu a kdo rozhoduje, a to rozhodnutí udělá jen jedno a bude to to správný. Ne jako adolescent, který si řekne, jóó, je to tohle a nebo ne,ne, ne, je to tamto...(napodobuje řeč mladých) Kluk, který ještě neví, co chce, neví ani, jak se má rozhodnout. Ale dospělý, ten to má jasný, bude nějakou dobu přemýšlet a potom...je to někdo, kdo je klidnější, kdo ví, jak reagovat, kdo rozumí věcem. Zatímco adolescent jim vždycky nerozumí. Abych to uzavřel a abys tomu dobře rozuměla, v každém případě, můj úhel pohledu, myslím, že přechod mezi adolescencí a dospělostí je individuální a proč je individuální, protože každý člověk se poznává ve vztahu ke své skupině kamarádů, ke svému okolí, a stejně ve vztahu ke své osobnosti. To znamená, dítě, který je hodně citlivý, je možný, že bude mít tu adolescenci delší a pohnutější, než kluk, který je klidný, přemýšlivý a kdo se cítí dobře ve své kůži...Protože v adolescenci se hledáš, ještě moc nevíš, kdo jsi, jestli se líbíš...všechny tyhle otázky a neumíš na ně odpovědět...zatímco dospělý už tuhle vnitřní práci udělal, takže už se zná. A když se znáš, tak víš, čeho jsi a nejsi schopný...tak (smích).

Moc hezký (smích).

Snažím se, no. Děje se to v čase a je to osobní podle každého člověka, může to být rychlý i pomalý, více či méně pohnutý...Máš někdy adolescenty, co se chovají jako šílený, co nepřemýšlejí. Dospělý, aby na něco upozornil, nepůjde zapálit auto...protože ví, že to k ničemu není. Bude radší poslouchat a pak klidně argumentovat. Ale adolescent chce, aby se o něm vědělo a hrozně často to chce dokázat silou. Aspoň u kluků to tak je, možná, že u holek je to jiný...u holek to bude spíš víc uzavřený, víc v sobě...Jak se to děje, adolescence u holek? (přemýšlí). Ne, nevím, ale každopádně u kluků je to časem. Nejsme dva roky adolescenti, dva roky hrozně dospělí a pak už pořád dospělí. U mě to bylo časem. Myslím, že ve druháku až čtvrtáku jsem se ještě moc neznal, hledal jsem se a po čtvrtáku, kdy jsem vyrůstal a dospíval se stejnou skupinou lidí. Zjistíš, že se ostatním líbíš, že jseš někdo dobrý, a tak si začneš víc věřit a je to. U mě to bylo časem. A taky některými přesnými okamžiky. Jsou chvíle, který tě dělají silnějším, protože si třeba uspěl u zkoušky...třeba pro kluky, věc, která tě dělá o hodně dospělejším je, když poprvé políbíš holku. Tohle je pro kluky něco...uau...Já třeba (smích), já nejsem ten případ...ale u ostatních kluků to je něco...Já jsem to třeba tak necítil, ale kluci, když políbí holku, tak se cítí, ne dospělí, ale cítí se fakt dobře...Když teda uspějou (smích). To je jistý. Takže první zkouška, u který uspěješ, první holka, se kterou jdeš na rande...já nevím, co ještě...ale jsou to tyhle věci. Všechny události, který způsobují, že jakmile jimi jednou úspěšně projdeš, dodá ti to sebedůvěru. A čím víc máš tý sebedůvěry, tím víc dospíváš, si myslím. Jo, já to vidím takhle.

3. Elvira, 39

Co pro tebe znamená dospělost? Asociace s tímhle slovem...?

Co pro mě znamená dospělost? No...myslím, že to je určitá úroveň zodpovědnosti, která vychází z finanční samostatnosti, taky z toho být schopný vytvořit si nějaký stabilní vztah. Vzhledem k tomu, že je mi třicet devět let, jsem už zralá žena, ale dospělost začíná mnohem dřív než ve čtyřiceti. Já jsem teď začala znovu studovat, ale předtím jsem už pracovala, taky s jedním dospělým, co chtěl být věčně mladý a tím pádem tak trochu adolescent a to je věc, kterou nemůžu vystát. Vzhledem k různým událostem, které se v mém životě staly. S ním jsem byla dost v rozporu a tak se nakonec rozhodla znovu studovat. Takže nemám vůbec stejnou představu o té dospělosti, jako dřív, dost se to časem změnilo. Myslím si taky, že být dospělý znamená akceptovat, že čas běží. Akceptovat, že nastane chvíle, kdy mládí skončí. Takže je to taky tohle. A taky je to vztah ke smrti, který se změní. Protože když jsme v adolescenci, pořád se nám zdá, nebo může zdát, že máme spoustu času. Ale postupně zjistíme, že čas je omezený, zvláště u žen, třicet devět let. Přejde chvíle, kdy už nemůžeš mít děti, překonáš určitou hranici.

A ještě si vzpomínáš, jak to u tebe proběhlo tenhle přechod mezi dětstvím a dospělostí...?

No už jsem o tom přemýšlela (smích). U mě to proběhlo dřív. Ve dvanácti a půl letech jsem už byla vyspělá, ale v hlavě jsem byla pořád malá holka. Na tenhle rozpor si dobře vzpomínám. Ostatní kamarádky ještě vyspělé nebyly, jen já už měla tělo mladé dívky. Vzpomínám si, jak jsem byla v kině na filmu Woody Allena „Všechno, co jste chtěli vědět o sexu, ale báli jste se zeptat“, bylo to do osmnácti let zakázaný, ale mě se nikdo neptal, vzala jsem si černý brýle, trochu jsem se namalovala a byla na sebe hrozně hrdá, říkala jsem si, jó, super, oklamala jsem je... (smích).

Takže to byl rozpor...

Jo, rozpor mezi tělem mladé dívky a hlavou, ve které jsem byla pořád malá holka. Bylo to na druhou stranu i těžký, měla jsem už menstruaci, cítila jsem se v tom těle divně, myslela jsem si, že jsem tlustá, ikdyž objektivně (smích) jsem myslím byla hubená...Schovávala jsem se, nosila volný blůzy, vzpomínám si na jednu takovou fialovou, která schovávala...schovávala ty ženský tělesný aspekty. Ikdyž jinak jsem byla informovaná, věděla jsem, co je to menstruace, nebyla jsem tím překvapená...někdy to může nahánět strach, když to ta holka nezná, ale já to věděla. Ale znát to a zároveň akceptovat tuhle situaci, to jsou dvě rozdílné věci...Takže takhle, pak taky první flirty...(smích). Hodně jsem flirtovala. Ale ve skutečnosti jsem se sexem začala až v osmnácti, protože když dospěješ ve dvanácti, můžeš mít teoreticky první sexuální zkušenosti, ale já ne, protože jsem na to nebyla zralá psychicky. Takže. Já nevím, co je to adolescence. Je to taky moje nejlepší kamarádka, která byla moje důvěrnice. Je to jinak pořád moje nejlepší kamarádka. Moje nejlepší kamarádka z doby, kdy mi bylo dvanáct, je pořád jedna z mých nejlepších přátel, někdo, s kým jsem vyrůstala. Obě dvě jsme prošly společně tímhle obdobím od adolescence až po dospělost. Prožily těžké věci, taky proto je to naše přátelství asi tak dlouhodobé. No a co je to adolescence, je to chodit do kina s kamarádkama, je to... (přemýšlí). Například moje nejlepší kamarádka dospěla mnohem později. Tak v tom byl taky rozpor, protože s nejlepšími kamarádkama si chceš být podobná. Vzpomínám si, že ve třídě jsme měly taky jednu holku, která byla hrozně vysoká. A ona byla taky v rozporu, protože v šesté třídě měřila asi 170 centimetrů, zatímco my ostatní jen 150, přibližně. Vzpomínám si, že jsem s ní v téhle třídě kamarádila nejvíc, protože byla taky v rozporu, jako já.

Adolescence je pro mě taky bezstarostnost...(přemýšlí). Říká se sice, že adolescence je těžký období a možná to platí ohledně tělesných změn, ale já jsem neměla pocit, že bych měla deprese, krize. Je pravda, že to jsou vzpomínky, co mám teď a co se mohly změnit, ale mám dojem, že jsem byla spíš veselá. Jo, vážně bezstarostná. Měla jsem rodiče, co na mě nebyli moc přísní. To, že jsem rychle tělesně dospěla je vzpomínka, co mě hodně poznamenala. Můj táta odjel na Martinik, když mi bylo (nesrozumitelné) let a vzpomínám si, že jsem za ním pak po půl roce jela, vystoupila jsem z auta a on na mě koukal takovým tím pohledem, že mě nepoznává. Protože když odjel, byla jsem malá holka, a z toho auta vystoupila už mladá dívka. To je jedna

z těch náhlých věcí, co mě poznamenaly.

Takže to bylo během téhle doby šesti měsíců, co tě neviděl a co jsi dospěla...

Jojo, dospěla jsem hrozně rychle.

Psychicky?

Ne fyzicky! Psychicky ne, to jsem ještě nedospěla. Měla jsem taky už dvojdílné plavky, předtím ještě jednodílné, ale teď už dvoudílné, v tom to taky je. Jo, ve škole jsem problémy neměla, byla jsem spíš dobrá žačka..V tuhle dobu to bylo opravdu jen po té fyzické stránce. Mám na to období spíš hezké vzpomínky. Máma mi všechno nedovolila, byly určité hranice, musela jsem být v určitou hodinu doma, když jsem předtím byla někde s kamarádkama. A já to nikdy nepřekročila. Myslím, že jsem byla dost...myslím, že jeden z problémů mé adolescence byl, že jsem v tomhle období víc nerevoltovala. A nerevoltovala jsem taky proto, že jsem si byla s mámou dost blízka, dostatečně jsem se proti ní nebouřila. Nedělala jsem problémy, nechodila jsem domu ve čtyři ráno, aniž bych na toho někoho upozornila, já nevím. Ne, ne, byla jsem...možná až trochu moc hodná. Takže to je taky...ne, není to můj charakter, ale byla jsem trochu moc hodná.

A...vzpomínáš si na nějaké body, které byly důležité pro tvoje dospívání? Hlavně psychicky...

...(přemýšlí). Jo, první cesty, byla jsem vícekrát v Anglii, to bylo opravdu odtržení.

V kolika letech to bylo?

Poprvé, to mi bylo...byla jsem v osmý třídě, v devátý a pak ve druháku. A navíc to vždycky bylo v cizí rodině, nebyla jsem se skupinou Francouzů, ne, ne...Bydlela jsem v rodinách a to bylo myslím dost důležitý. Ale byly to rodiny, které byly předtím pečlivě vybírané, takže jsem měla opravdu hyperkomfortní podmínky. Tak tohle byl taky takový bod, byli jsme odtržení, v prostředí, kde jsme nikoho neznali, mluvilo se tu jiným jazykem...tohle bylo pro mý psychicky dospívání dost důležitý. Pak taky kolem 19 let jsem se rozhodla, je to trochu paradoxní, že už nebudu žít s mojí mámou a tak jsem si našla pokoj, který byl ale současně dost blízko od ní. Nechtěla jsem už bydlet s ní, ale zároveň jsem od ní nechtěla být moc daleko. A pak byl taky důležitý moment v 15 letech, když si máma přivedla našeho nevlastního otce. Tak to byl pán, co k nám přišel a co hrál v těch běžných věcech roli otce. Protože s mým pravým otcem jsem se často nevidala, ani s ním nemluvila, navíc s ním bych stejně ani moc mluvit nemohla. Protože u něj, myslím, by to bylo těžký. A já jsem mu taky měla pořád trochu za zlý, že od nás odešel. Takže tohle byl taky důležitý moment, když k nám přišel ten pán. A pak bych řekla, že jsem se trochu vzdálila mámě. Taky okamžik, který mi dodal hodně sebedůvěry, když jsem v 18 letech odjela na dva měsíce do USA Je fakt, že jsem tam měla určité opěrné body, byl tam můj bratr, toho jsem našla a on mi nechal adresy svých přátel. Takže jen opravdu vzácně jsem dorazila na místo, kde bych nebyla nějak přivítaná. Ale stejně, je musíš jet autobusem, být nervózní. Během dvou měsíců jsem poslala jeden pohled a dvakrát jsem mámě zavolala, tak fajn, jsem tady, je to dobrý (smích). To za dva měsíce není moc. Ale to je taky můj způsob jak říct, dobře, jsem schopná postavit se na vlastní nohy. A pak samozřejmě co mi taky pomohlo dospět byla sexualita. Můj první sexuální zážitek byl v osmnácti letech. Navíc to bylo něco, co bylo strašně...jak to říct? Nebyl to nikdo, do koho bych byla vyloženě zamilovaná, ale rozhodla jsem se, že odjedu do toho a toho města, kde se to stane a byla jsem strašně spokojená, mám na to hezkou vzpomínku. Myslím, že tohle, to je pro mě taky důležitý, aby na to zbyla hezká vzpomínka a aby to nebylo jen něco, co se stane jen tak...protože to už kamarádky mají za sebou, nebo proto, že jsem už v tom byla poučená. Nebylo to pro mě nic traumatického. Potom, je to komplikovaný, takhle v té sexualitě, v objevování, když můžeme mít někoho rádi, se to děje dost jednoduše. Ale dlouhodobě to chce čas (smích). Ve vztahu k mojí osobní problematice. Takže tak.

A...co mě taky zajímá v téhle době, jestli si myslíš, že existují ještě nějaké přechodové rituály...něco takového...jestli si něco podobného zažila...

Ja myslím, že přechodový rituály...(přemýšlí). Tady budu mít trochu poučenou odpověď, protože jsem se téhle otázce věnovala i studijně...

Tak zkus odpovědět podle sebe...

Podle mě, jasně...(dlouho přemýšlí). Myslím, že přechodový rituály se dějí spíš individuálně, než ve společnosti. Myslím teď například moji nejlepší kamarádku, která je katolička, a prošla tak přechodovým rituálem prvního přijímání. Naopak já z ateistického prostředí jsem něco takového nezažila. Takže to vůbec nemá stejný průběh. Někde je to daný institucionálně jako první přijímání a tak dále, ale já to neměla. Takže to nejsou ani tak přechodový rituály, jako spíš etapy, které jsem si mohla vybrat. Takže třeba u mně to byly...různé cesty v určité době, například v osmnácti, rozhodnutí o mé sexualitě, což je zrovna věc mnohem osobnější, než společenská. Není to daný společností. Co bylo taky důležitý, když jsem změnila školu. To byl taky docela zlom, protože se to stalo náhle. Přešla jsem z takového lidového do prestižního gymnázia...cítila jsem se trochu rozporuplně. Tak jsem se rozhodla přehodit moje křestní jména.

k

Nerozumím.

Prohodit má křestní jména, takže moje druhé křestní jméno se stalo prvním. Normálně se jmenuju Veronika Elvíra a když jsem šla z druháku do třetáku, tak jsem si to prohodila. Od té doby jsem Elvíra. Když jsem to pak měla vysvětlit, říkala jsem, že Elvíra byla moje babička z otcovy strany. Veronika bylo jméno, co mi vybrali rodiče. A když můj otec, který mě šel přihlásit na radnici, řekl, dám jí druhé křestní jméno. Matka se ptala, jaké druhé křestní jméno? A on řekl, že Elvíra, jaké jméno jeho matky. A máma řekla, že to je škoda, že by to bylo dobrý jako první křestní jméno. A já možná ve své krizi identity, nebo v hledání nějakých kořenů...takhle si to aspoň vědomě analyzuju teď, v té době jsem si to neuvědomovala...jsem si to prohodila. Nechtěla jsem jméno, které mi bylo daný náhodou. V té době jsem to tak asi neměla, říkala jsem, že Elvíra je hezčí, originálnější. To byl taky důležitý krok. *Přemýšlí a objeví se jí slzy v očích. Divám se zřejmě tázavě, tak reaguje:* Jsem z toho taková dojatá, když vzpomínám na tu adolescenci...Možná, když bych na tuhle otázku měla odpovídat před třemi lety, říkala bych něco jinýho. To jsou asi ty přechody, osmnáct let je přechod, třicet let, čtyřicet let...Já jsem prošla psychoanalýzou, ale o tomhle jsem opravdu mluvila hrozně málo. Možná k tomu nebylo zase tak moc co říct. Mluvila jsem o jiných věcech. To ti pak řeknu nakonec jeden příběh. Protože to asi bylo období, které nebylo tak konfliktní, nebo ne dostatečně konfliktní. Takže tak. Další otázky? (smích)

Cítíš se dospělá?

(Smích)Cítím se spíš zralá, ale to je myslím pravdu spojený s tím, co se stalo. To jsem náhle dozrála (smích) Ne, ne, to není, že bych dozrála, ale...řekla bych, že se změnil můj vztah k času a ke smrti...ale to souvisí s mými životními událostmi...dávnými, relativně. Dozrála jsem a cítím se dospělá, ano, ale nechala jsem si něco z dětství...*znovu se jí v očích objevují slzy*...například když jsem si hrála s mým dítětem, nacházela jsem v tom obrovskou radost hrát si jako dítě. Protože si myslím, že se naučíme hodně věcí, když jsme připravení to přijímat. Takže...jo. Jestli se cítím dospělá? Ano. Ale to neznamená, že se cítím...je to trochu specifický, že ještě studuju a rozhodně nejsem mezi samými dospělými, už mám třeba finanční zdroje...Je to trochu paradox. Být dospělý obsahuje taky volby, co jsme udělali a taky co se nám přihodí. Jsou volby, co jsme udělali, ale taky věci, co se nám stanou a co nemůžeme tak úplně ovlivnit...a taky se s tím musíme nějak vypořádat (přemýšlí). Je pravda, že ve vztahu k určité zodpovědnosti vůči druhým lidem...nedala bych to teď na stejné místo. Protože je hodně lidí, kteří hodně investují do profesionálního života...pro mě je důležitý moci pracovat v oboru, který jsem si vybrala...v psychologické sféře, možná psychoanalýze...A stejně tak vím, a to se asi hodně změnilo, že bych dala přednost rodinnému životu.

Takže se cítíš dospělá, ale chceš si uchovat i něco z dítěte.

Jo (smích).

Rozuměla jsem tomu správně?

Jo,jo,jo. Víceméně. Ale stejně tak...myslím si, že si taky trochu hraju, ale jsem taky schopná se rozhodnout, protože mám za sebou všechnu tuhle práci na sobě, což byla rekonstrukce, co následovala po mém zhroucení. Cítím odstup k určitým dospělým...protože je jich hodně

takových, co jsou pořád ještě strašně nezralí. Já jsem dospělá i zralá, ale chci si uchovat i tu dětskou část.

Jasně.

Já nevím...takhle no.

A ty jsi říkala, že máš dítě? Jedno nebo...

Já mám dvě děti, a jedno, které zemřelo. Když mu bylo pět a půl během autonehody. Tak vím, co říkám, když mluvím o zhroucení. Takže mám dvě děti, holčičku tři a půl roku a chlapečka.

Změnilo tě to?

Tohle...to bylo strašně bolestivý, hrozně devastující na mnoha úrovních...taky proto...jsou věci, nad kterými si nechci lámat hlavu...a potom...ve vztahu k času a ke smrti a s tím, co se mi stalo, jsou tu pořád těžké věci.

Rozumím, že tohle je trochu odlišné téma...

Jo, samozřejmě! Všichni lidi kolem mě tuhle věc nezažili, naštěstí pro ně. Najednou tu byl tenhle zlom, opravdu brutální, musela jsem se s tím nějak vyrovnat...najednou se cítím být jinde než ostatní lidi, kteří tohle nezažili. Stejně tak když selžeme, každý má za sebou nějaké trauma, ale je pravda, že tohle je trochu jiný. Pro někoho je to nemyslitelný. V tuhle chvíli už jsem si to více či méně připustila, ale není to jednoznačný. Narozeniny...a další věci, které nejsou jednoduché...Ale mám pocit, že to nejtěžší je za mnou. Takže se opravdu cítím dospělá. To je jistý. Co se týče takových věcí, nemáme na výběr.

Rozumím...

Tak.

Takže jak pro tebe vypadá dospělý člověk?

To je otázka, kterou si pokládám (smích). Víím, co to je, nebýt dospělý člověk. Myslím, že to je schopnost přijmout rozhodnutí a umět se vypořádat s událostmi, které procházejí naším životem. To vůbec není otázka pohlaví, ikdyž nejsme stejný a reagujeme různě...Musíme přijmout zodpovědnost za sebe. Muži mají možná těžší najít si své místo. Změnila se mentalita, postavení žen...je to komplikovaný pro oba. Možná ještě těžší pro muže, protože se toho po nich hodně chce. Je to i o roli mateřství a otcovství a tyhle role jsou miň určený než dřív. Myslím, že dospělost je převzetí zodpovědnosti...A je to taky smutek nad ztraceným rájem (smích).

4. Antoine, 23

Co je pro tebe dospělost? Asociace s tímhle slovem...

S čím?

S tímhle slovem.

Dospělost?

Dospělost, no.

Tak dospělost pro mě...tak společensky řečeno je dospělost osmnáct let...dospělost, společensky řečeno teda, to nejsem já, kdo to tak rozhoduje, souvisí za prvé s věkem, za druhé s profesionální stránkou, za třetí se zralostí, za čtvrté se sociálním uznáním, to znamená s diplomy...řidičským průkazem...jo? Takovýhle věci. Já si myslím, že dospělost...je pravda, že dělíme lidi podle věku na děti a na dospělí...pro mě jsou to úseky, který jsou daný sociálně, jsou určeny výchovou, protože dospívání prochází taky výchovou. To znamená mateřskou výchovou, základní školou, střední školou, a tak dále. Já osobně si myslím, že dospělost...je zralost, sociální zralost, zralost s ostatními, uvědomění si sebe a těch ostatních.

A zralost, co to přesně pro tebe znamená? Řekl si uvědomění...a ještě něco dalšího?

No...ne, není to opravdu nic dalšího...zralost se nabývá časem, zkušenostmi. Takže nakonec možná nikdy nejsme opravdu dospělí, jsme braní jako dospělí sociálně podle etap, kterými jsme prošli. Záleží to na kultuře, tohle platí pro francouzskou kulturu, ale někde jsou lidi

dospělí mnohem dřív, někde později, víš? Protože je taky věk stárí...

To znamená, že teď to není moc jasný? Pro tebe?

Ne, není to moc jasný. Není to moc jasný, protože já bych ve skutečnosti nedělil populaci na...řekněmě...kategorie. Protože tím vzniká hodně chyb. Je absurdní říct, že jedinec je dospělý od osmnácti let...to není pravda. Jo, taky jsem zapomněl ti říct, je taky věk sexuální zralosti...To k tomu taky přispívá, to je jasný, ne? Věk sexuální zralosti. Ne, já bych nedělil populaci na dospělý a tak dále, protože to je závislý na individuálních zkušenostech, každý prochází různými zkušenostmi. Ještě víc v kapitalistické společnosti jako je naše francouzská společnost. Takže ne, já bych to nedělil. Dospělost, to nic moc neříká. Já nevím, jestli ty jsi dospělá, například. Vidiš, sedíš naproti mě, určitě je ti už přes dvacet, jsi původem Česka, nevím, jak to je u vás, jestli společensky už jsi dospělá. Například v naší francouzské společnosti, je to několik desítek let zpátky, jsme byli úplně dospělí už ve věku osmnácti let. Zatímco dneska, já nevím, o třicet let později v roce 2006...většina mladých dneska není dostatečně zodpovědná, dostatečně dospělá. Dneska jsou jiná kritéria doby než v roce 1970. Například když se podíváme na třídní fotky...třídní fotky. Děti, co jim v té době bylo osmnáct let, měly maturitu nebo byly už na univerzitě, měly už určitou fyzickou zralost...fyzickou!

Předtím...

Jo. Byly mnohem zralejší, mnohem dospělejší, seriózní. Takže jsou to konečně sociální kritéria, určená společnostmi, institucemi, například když se nás ptají jestli jsme dospělí kvůli tarifům...jo? Dopravním tarifům.

Hm.

Jste dospělí, tak platíte víc. A pod osmnáct let platíte méně. A ještě mnohá další taková rozdělení. Například pod dvanáct let, u SNCF (*francouzská dopravní společnost*) platíme ještě míň. A pak rozdělení v raném dětském věku...to jsou rozdělení systému, hlavně administrativní. Nakonec mezi lidmi taková rozdělení nejsou. Já se tě neptám, jestli jsi dospělá. Nenapadne mě položit ti tuhle otázku. Chci vědět, kdo jsi, nebo co. Jestli mě zajímáš, jaké máš životní zkušenosti...a určím si definici tebe samotné v závislosti na tom, jak tě pochopím. Nebudu zjišťovat, jestli jsi dospělá. To mě nezajímá. To nikoho nezajímá, si myslím. Mluvím o sobě, ale myslím si, že to nezajímá nikoho.

A pro tebe, jak to proběhlo...byl tam nějaký přechod? Není to teda takhle daný, ale dobře, podle mě, existuje přechod mezi dětstvím a dospělostí...

Jo.

A jak to proběhlo u tebe. A nebo jestli si myslíš, že žádný takový přechod není, to je taky zajímavý.

No...Když se považujeme za dítě a pak za dospělýho, může to být protichůdný, ale já se považuju za spíš dospělýho. Protože mám zkušenosti. Zkušenosti v dnešním světě, chápeš? V závislosti na mém světě, v závislosti na francouzské společnosti, v závislosti na různých jiných společnostech ve světě, na setkáních s jinými lidmi, českými studenty jako ty, například, potkáváme taky lidi z Maroka, tak se naučíme hodně věcí, hodně věcí je pak relativních. Ale moje osobní zkušenosti, jo, když mi bylo šestnáct let, před mými sedmnáctými narozeninami, jsem si říkal „sakra“, teď už se blížím dospělosti, zralosti, budou mě považovat za dospělýho, takže je potřeba abych obstál...(rozhovor přerušeno telefonátem). Promiň. Takže pro mě jsou to sociální bariéry...pro mě. Takže přechod do dospělosti...

Mluvil jsi o těch šestnácti letech...

Jo. Tahle doba byla pro mě dost důležitá, šestnáct, sedmnáct, osmnáct let...osobně. Protože cítíme, že ze strany rodičů, ze strany rodiny a společnosti, se od tebe něco očekává. Máš si udělat řidičák, máš získat diplomy, máš vstoupit do aktivního života...a přechod, který je strašně důležitý, to si myslím můžeš poznamenat, je přechod mezi světem školy a profesionálním světem. A to je podmíněné diplomy. Pro mě bylo důležitý tohle. Takže abych to zopakoval, dospělost, to je společenský princip, je fakt, že společnost tě tlačí za prvé k tomu, abys věřil v dospělost. A taky v v přechod z dětství do dospělosti, přes školu, profesionální aktivity...myslím, že je tam jedna věc, která s tím taky souvisí...když je nám šestnáct, sedmnáct,

postupně začneme chodit na brigádu, protože rodiče ti řeknou, tak jo, je ti šestnáct, sedmnáct, měl by sis najít nějakou brigádu na léto, aby jsi nám pomohl, nebo aby sis zaplatil prázdniny. A taky čím víc rosteme, tím víc máme potřebu vlastnit. Myslím, že to je taky vliv společnosti, která nás tlačí do téhle potřeby vlastnění...skrz reklamu, skrz vůli mít nějaký vlastní život, svůj byt, přítelkyni, sexuální a partnerský život...a bohužel, společnost nás tlačí taky do konzumace a přetvářky.

(nerozumím slovu přetvářka)

Přetvářka? To je jako „Jsem krásný, podívej, jak jsem dobře oblečený, nosím Levisky...“ Chápeš? „Mám super auto.“ To je strašně důležitý. V Paříži to ještě jde, ale na venkově, kolem Paříže, mladý lidi mají hodně rádi auta. Je to věc na balení holek. To znamená, že když chceš být úspěšný, musíš mít dobrý auto. A to společnost tě do tohohle tlačí. Nejsi nucený respektovat takhle kritéria, ale společnost tě do toho tlačí. Do přehnaný konzumace. A když vstoupíš do dospělýho světa, nakonec si řekneš, musím se odloučit od rodičů, musím mít svůj byt...takže to je majetek. Dospělí svět je taky tohle, postupné přivlastňování si dospělýho života. Začínáme mít byt, práci, auto, kastróly...plno věcí. Majetek tvoří část toho dospělýho světa, toho přechodu do dospělosti.

Takže ty pocházíš z venkova?

Jo. Ale nemám auto(smích).

Takže můžeš trochu srovnávat tyhle dva světy...Hlavní město a venkov, jestli je to rozdílný...

No...jo. Ale já jsem hodně cestoval...hodně jsem cestoval po Francii. Stejně v dětství, jako pak během adolescence. Nikdy jsem nikde nezůstal moc dlouho. Třeba deset let v jednom regionu. To nikdy. V každém případě ne v jednom bytě. To je styl života, rodinnýho života a tak. Pak...co jsem to chtěl říct...je pravda, že mladý lidi nemají stejný život, to je pravda. Určitě ne stejný přechod z dětství do dospělosti v Paříži jako na venkově, to je jasný. Potom, jestli chceš vědět, jak to vidím já...

Jo.

Přijel jsem do Paříže v osmnácti letech...těsně po mých osmnáctých narozeninách. Takže to je období přechodu do dospělosti. Mohl jsem srovnávat přechod do dospělosti, od těch osmnácti let, z pohledu venkova i z pohledu hlavního města. Hned jsem byl šokovaný, protože ta hranice je strašně jednoznačná. O to víc se zdá, že jde výhradně o společenskou záležitost. Viděl jsem to z hlediska vztahů. Dospělí v hlavním městě hodně pracují a mají málo času, aby se starali o vlastní děti. To je realita. A to ty děti hodně ovlivní. Takže v hlavním městě je hodně individualistická mentalita. Je tu hodně rozpadajících se rodin. Život je tu těžký. Všechno je individualizovaný. Zatímco život na vesnici, nebo i na malém městě, je jiný. Hlavně společenský život je jiný, takže to nutně tak nezasahuje přechod z dětství do dospělosti, protože rodiny jsou víc v pohodě. A pořád se to vyvíjí, je to v každé rodině, v každém městě a každém regionu jiný, je to relativní. Ale podle mě, u těch rodin, které jsem mohl vidět v Paříži a na venkově, v hlavním městě společnost víc tlačí na individualitu, zatímco na venkově je to víc propojený. Myslím, že na venkově je tenhle přechod pro člověka jemnější, šetrnější. Protože tam je víc lidí, kteří v tom přechodu člověku pomáhají.

A ty si vzpomínáš na nějaké okamžiky, které pro tebe byly důležité a které tě posunuly víc do dospělosti?

Já ale nevím, co to je, dospělost (podrážděně). Pro mě to nic moc neznamená.

Dobře. Ty jsi řekl, že pro tebe je to zralost...jo?

Jo. Dospělost je jen pojmenování. Společnost tě učí všechno, co znáš. Proč jsi dneska přišla udělat tenhle rozhovor? Je za tím instituce...Děláš sociologii...

Ne. (smích)

Antropologii?

Jo, něco takového.

Tak je to stejný. Je to škola, co tě tlačí k tomu, abys to udělala. Požaduje po tobě, abys věděla, jak lidé poznají, že se stali dospělými. Ale dospělost je ještě mnohem víc určená institucemi,

těmi stejnými, které tě tlačí, bys dělala tenhle výzkum. Dospělost NEEEXISTUJE. Je to fikce.

Jasně. Proto se ptám, co to pro kterého člověka znamená.

Neznamená to nic.

Dobře, pro tebe dospělost neexistuje.

Nic to neznamená. Je to fikce. Já nemůžu poznat, jestli jsi dospělá. Nemáš to napsané v obličejí. Ikdyž je tvůj obličej fyzicky dospělý. VYPADÁŠ dospěle. A používám slovo dospělý...ale je to jen formální. Pro to, abys mohla odvádět daně, aby společnost věděla, jestli jsi už dospělá.

Takže pro tebe osobně to nic neznamená.

Ne...je to papír. Jo, znamená to něco na papíru, administrativně. Je to určitá bariéra pro tvůj profesionální život.

Hm. Ale osobně...ne psychologicky, řekla bych.

Ne, psychologicky ne.

Ale...

Nemůžeme to vědět. Jaká kritéria můžeme určit? Třeba řeknu, ty jsi dospělá, já ne. Podle kterých kritérií se rozhodne, že jsi dospělá?

To je to, co chci zjistit.

To nemůžeš vědět. Kdo by to mohl posoudit? To není lehký.

A pro tebe...můžeme říct, že se vyvíjíš.

Ale jo, každý se vyvíjí, učí se...

Možná se nestáváš dospělejším, ale stáváš se zralejším. Je to tak? Souhlasíš s tím, nebo ne?

Jo...všechny životní zkušenosti tě učí. Jsme ve vývoji.

A jaké okamžiky pro tebe byly důležité, jaké ti pomohly, abys se někam posunul? Osobně. Nějaké konkrétní body, po kterých se cítil zralejší...možná jsi to nepoznal hned, ale...Jestli něco takového proběhlo, nebo ne.

No...necítím se zralejší než předtím, měl jsem různé zážitky, jako každý. Cítím, že jsem zkušenější...Protože žiju tady, protože pracuju, protože potkávám tyhle a tyhle lidi...jo, učím se životem. A život je dlouhé učení. Nikdy se nepřestaneme učit. I nejstarší muži a ženy tyhle planety můžou říct, že se pořád učí. Myslím si, že idea téhle společnosti je, že jsi dítě od 0 do 18 let a jsi dospělý od 18 let do smrti. To je omyl! To je zjednodušující! Je pravda, že jsi víc zodpovědný. Od...já nevím, patnácti až dvaceti let, začneš být zodpovědný. Protože se učíš být sám a jsi odloučený od svých rodičů...

Takže tohle je důležité...

Jo, rodiče se o tebe od určitého věku už nestarají. Ale v jiných společnostech se o tebe nestarají třeba už od třinácti let. Od třinácti let jsou samy a umí se o sebe postarat stejně dobře, jako dvacetiletý dítě ve francouzské společnosti. To je to. Takže tam není...

Takže jsi řekl, že to může být v tomhle: Rodiče se o tebe už nestarají. To je věc, která může pomoci...nebo pomoci...která může...

Mě posunout do dospělého života?

Jo.

Jo!

A jsou další takové věci?

Ne, tohle je hlavní aspekt. Z hlediska zralosti. Jo, protože se učíš dělat všechny ty věci, co tě rodiče naučily a jednou se ti řekne, teda pozvolna, teď bydlíš jinde, žiješ jinde, tak si řiď svůj život. A rodiče už ti neříkají každý den, co máš dělat. Už ti nevaří. To jsou u člověka podstatné věci. Jí, spí, pracuje...Takže to je důležitá věc.

A myslíš si, že ještě existuje něco jako přechodový rituály...ve francouzské společnosti?

Ale jo, narozeniny.

Narozeniny?

Jo! Narozeniny jsou přechodový rituál. Samozřejmě. Protože je ti jednoduše osmnáct let! To je dospělost.

Takže osmnácté narozeniny? Nebo narozeniny obecně?

Ne, všechny narozeniny jsou přechodový rituály, ale osmnáctý narozeniny jasně určují přechod z dětství do dospělosti. To je jasný.

A další?

Další přechodový rituály?

Jo, podle tebe.

Podle mě...Já to neberu jako...jsou společenský přechodový rituály, který jsou jasný, který lidi tlačí do toho, aby si mysleli, že jsou dospělí. Ale podle mě, po mých osmnáctých narozeninách jsem se necítil zralejší...zsfouknul jsem svíčky, ale nebyl jsem dospělejší, nezměnil jsem se. Podle mě nejsou další přechodový rituály, než tohle. A já si navíc nemyslím, že dospělost existuje. Neexistuje. Je to postupný vývoj...jsou lidi, kteří mají ve dvaceti inteligenci a úvahy šestnáctiletých dětí. A jiní v šestnácti uvažují jako dvacetiletí. Ale mozek...jo, pak je tam ještě biologický hledisko, podle kterého se do dvaceti let vyvíjíme hrozně rychle. Hodně věcí se naučíme. Ale společnost nás tlačí, abychom se přestali od dvaceti let rozvíjet, když začneme pracovat. Protože práce se strašně opakuje. Často je to pořád jedno a to samé...záleží to na profesi, ale stejně děláme pořád plus minus to samé. Lidí, co chodí do továrny, co se rozvíjeli až do dvaadvaceti let, kdy složili bakalářské zkoušky, vstoupí do práce a chce se po nich, aby dělali pořád to samé až do konce života. To trochu mění situaci. A když se vrátí večer z práce, jsou unavení, nemají čas číst knížky, dál se učit, stejně rychle, jako v patnácti, šestnácti...A vůbec pokračovali v intelektuálních aktivitách. To ten vývoj trochu zarazí! Nebo zpomalí. A taky biologicky jsme víc aktivní v prvních letech života, hlavně co se týče mateřského jazyka. Ten se naučíme strašně rychle, do tří, do čtyř let. Pak je konec. Je hodně známých případů. Amala a Kamala. Znáš to?

Jo.

Například. To jsou názorný případy...

Takže biologicky je to tak, že se hrozně rychle vyvineš a pak se trochu zastavíš.

Je to možná biologicky, jo...Nevím přesně. Ale myslím, že to s tím souvisí. A je to část přechodu do dospělosti.

A existují podle tebe ještě nějaké další přechodové rituály?

Euh...Jo, tak je to třeba alkohol. Společnost rozhodla, že alkohol nesmí pít děti. Takže jen dospělí můžou pít a kupovat si alkohol...Taky lehký drogy, ikdyž jejich konzumace je ve Francii nelegální, hlavně tráva, shit, není to dovolený, ale tvoří to část přechodu do dospělého světa. Navíc se to posouvá čím dál víc do dětství. Dřív užívali drogy jenom dospělí, ale teď jsou to mnohem víc i děti. Taky je to hudba. Podle mě mladí lidé tady rostou s hudbou. Hudba je důležitý přechod. Hudební rituály...skrz spoustu druhů hudby...protože během dospívání se hledáš...takže můžou přejít od punku, přes rap, do blues, jazz...různé typy hudby, aby se sami našli...dokud nenajdou stabilitu dospělého světa. To, co jako dospělý svět nazýváme. Takže tak...hudba, drogy, alkohol...Jo. Myslím, že je to tak všechno.

5. Julie, 24

Co je pro tebe dospělost? Asociace s tímto slovem...

Na rozdíl od dětství je to okamžik, kde jsme za sebe odpovědní a taky zodpovědní za druhé. Zatímco během dětství se o nás někdo stará, tady jsme najednou samostatní...Zralost není ta samá věc jako být dospělý...Chceš říct dospělý, nebo zralý?

Jaký v tom vnímáš rozdíl?

Zralost to jsou spíš lidi od padesáti let. Řekla bych, že to je spíš v pozitivním smyslu o získání zkušeností. Zatímco dospělý nemusí mít zkušenosti.

Hm. Takže zralost je navíc se zkušenostmi?

Jo. Je to se zkušenostmi, ale místo starý, což je pejorativní, zralý znamená být obohacený zkušenostmi...

Rozumím. Já bych tedy chtěla spíš vědět, co to znamená být dospělý. Spíš tohle.

Hm. Je to taky určitá stabilita. Adolescence je hrozně nestabilní. Je tu spousta možností a ty

nevíš, které z nich uskutečnit. Je to znepokojující. Stav dospělosti je okamžik, kdy akceptujeme, že je tu sice hodně možností, ale my si vybereme jen některé a jsme jimi limitováni. To je taky na přechodu z adolescence do dospělosti těžký, že je třeba přijmout ty limity. Musíme opustit některé ambice, co jsme předtím měli a jsme konfrontováni s opravdovou realitou. Když jsme děti, můžeme si říkat, co všechno uděláme...Je to pak na jednu stranu těžký, ale současně je to mnohem konkrétnější. Mnohem víc uklidňující. Protože víme, kam jdeme.

A jak se to podle tebe děje? Ten přechod.

Obecně?

Jo, nebo pro tebe...jak chceš.

Co se týče mě, já nemám pocit, že bych byla opravdu dospělá. Už jen proto, že nepracuju. Pro mě je to trochu kritérium dospělosti.

Práce?

Jo. A jsem ještě hodně dítě v tom, že potřebuju být oblopená druhými. Mám chvíle, kdy potřebuju, aby mě ostatní uklidňovali. Zatímco být dospělý je pro mě mít dostatečnou oporu sám v sobě, tak abych nepotřebovala tohle ubezpečování od ostatních. Naopak když jsme dospělý, máme často děti a tak to jsme my, kdo podporuje další bytosti. Proto se ještě necítím úplně dospělá. A potom, já jsem se ve svém osobním životě nikdy necítila být úplně dítě, když jsem byla dítě. Rodiče se o nás tak úplně nestarali, o mě a mé bráchy, následkem toho jsme my trochu suplovali rodiče a starali se jeden o druhého. A možná to je ostatně tohle, co blokuje stát se úplně dospělým, když jsem nikdy nebyla úplně dítě...

Zajímavé...Takže máš pocit, že jsi nikdy nebyla úplně dítě a teď se ti zdá, že nejsi úplně dospělá...

Tak. Jo. To je pocit, který je ve skutečnosti určitým zablokováním v období dětství, kde jsem neměla pocit být dítě...když si děláme tak trochu, co chceme a o nic se nestaráme...kvůli tomu mám teď problém být opravdu dospělá.

A nemáš pocit, že tohle starání se o někoho v dětství ti mohlo pomoci v tom, abys byla...možná víc dospělá? Může to pomoci v tom přechodu? Já nevím...

Jo. Jo...(váhavě) To mi pomáhá ve smyslu...byly věci, které jsem věděla hrozně brzy. Například ve škole jsem nikdy nebyla bezstarostná, hned jsem byla zodpovědná, věděla jsem, že jde o moji budoucnost. Ale proti tomu mi ta bezstarostnost chybí, schází mi vedení od rodičů. Tím pádem se necítím úplně připravená čelit světu a připravená dobře vést mé dítě v životě.

Takže to je taky být připravený na to mít děti?

Být dospělý? Jo. Myslím, že lidi co mají děti hodně brzy, beru jako dospělí.

Takže je to taky znamení dospělosti?

Jo. Úplně.

A je to pro tebe to nejdůležitější, nebo jsou jiné věci, ještě důležitější? Jaká je hierarchie těch znaků? (smích)

Jo. Tak hierarchie to je spíš...já nevím, pro mě adolescent je někdo trochu šílený, co dělá cokoli. A dospělý někdo, kdo je víc srovnaný...takže je v dospělém životě taky mnohem víc monotonie. Ale je to život víc uspořádaný. Uspořádaný prací. Ale mám pocit, že to jde všechno dohromady. Lidi začnou pracovat, mají děti, usadí se. Všechno to jde trochu dohromady.

A můžeš si trochu představit, jestli v tvém dospívání byly věci, které ti pomohly stát se dospělejší? Momenty, po kterých by sis řekla, jo teď jsem se někam posunula...

Etapy?

Jo, jo, etapy, nebo události, které byly důležité pro posun, pro dospívání...tohle všechno.

Jo, ale to bylo...bylo to první milování, bylo to odejít od rodičů a žít s mým klukem...Jo, to byly důležité etapy.

A další?

Potom universita...Jo, měla jsem pocit být dospělejší, když jsem šla na universitu. Teď mám pocit...na universitě si upevňuješ pozici studenta, nemáš peníze, jsi finančně závislý na rodičích, na státu nebo na stipendiu. Nemám pocit, že by to bylo něco, co mi umožňuje pokročit. Být na universitě. Být studentka. To neposouvá do dospělosti.

Takže ty jsi ještě na universitě?

Jo.

A ještě předtím? Říkala jsi, že to bylo první milování, odstěhování se od rodičů...ještě něco?

Potom to jsou spíš psychologické etapy. To znamená pochopení, že si musím svůj život udělat podle toho, co já chci a ne podle toho, o čem snili moji rodiče. Pro mě to znamená přestat se stýkat s rodiči, mít své vlastní myšlenky, vlastní přání. Pro mě to jsou věci hodně důležité na cestě k dospělosti.

Že si to řídíš podle sebe a ne podle rodičů...

Jo. To je podstatný pro to stát se dospělým.

Zajímám se také o to, jestli ještě existují přechodové rituály...

Jo, domyslela jsem si, že je to něco takového.

No. Jestli můžeme něco brát takhle, jako přechodový rituál. Co myslíš ty?

Jestli myslím, že to bude užitečný?

Jo, jestli si myslíš, že ve francouzské společnosti jsou ještě věci jako přechodový rituály. Nebo pro tebe. Primárně pro tebe a jestli ne pro tebe, tak jestli to existuje obecně.

Pro mě ne. Není taková instituce. No, neexistují rituály. Předtím to byla možná svatba a dvojice odcházely od svých rodičů a začaly bydlet společně. To je taky přechod, žít s někým, ale není to rituál ve smyslu, že neexistuje instituce, která nám říká...která rozpozná konec dětství.

Hm.

A potom, pro muže tu byla dřív vojna. Teď je to zrušené. Taky to záleží na tom, v jakém prostředí žijeme. Pokud je to spíš v tradičním prostředí, tak tam pořád svatba existuje jako přechod do dospělého života...Já si opravdu nemyslím, že by jich bylo tolik. Možná existují pro někoho, kdo s tím má zkušenosti, ale já si toho nejsem vědoma.

Jasně. To je to, na co se ptám. Jestli něco takového existuje pro tebe. Nebo jestli je subjektivně nějaká jiná věc, která může být podobná rituálu. Nějaký zlomový okamžik.

Nejsou opravdové rituály, protože to by znamenalo, že je společnost nějak rozpoznává. Neurčujeme si rituály sami. Charakteristické je, že...(zvoní mobil)...

Můžeš to vzít.

Ne, to je dobrý. Charakteristické je, že není žádný okamžik, který říká...kdy se v našem životě něco stane, co určí jasné přerušování minulosti. Najednou...konec adolescence je tak v devatenácti letech, ale lidi se stávají skutečně dospělí mnohem později. Právě proto, že nejsou rituály, existuje období, kdy už nejsme adolescenti, ale ani ne opravdově dospělí, nemáme to tak úplně v rukou a zachováváme si něco z bezstarostnosti dětství.

Takže myslíš, že už není nic tradičního...

Jo, nejsou rituály, které nás nutí mít chování dospělého od určitého data.

A například osmnáct let? Bylo to pro tebe důležité?

Jo. To je pravda, že to byl důležitý moment jako přechod do stavu dospělosti, plnoletost. Být zodpovědný za sebe a za své činy před zákonem a moci volit, to bylo pro mě taky hrozně důležité. Vůbec jsem nesouhlasila s politickým názorem mých rodičů a najednou jsem mohla mít úplně jiný pohled, mohla jsem vyjádřit můj nesouhlas.

Takže to bylo taky ve vztahu k tvým rodičům, opozice vůči nim...

Byla to možnost říct, že jsem někdo vůči nim nezávislý, kdo má své vlastní myšlenky. A pak to bylo důležité i z hlediska společnosti, že jsem byla brána jako někdo zodpovědný.

Takže jsi tohle cítila ze společnosti, že už tě bere jako dospělou?

Jo, nebylo to politicky, ale spíš s kamarády a kamarádkami, od teď si můžeme dělat, co chceme, už nepodléháme autoritám, autorita, kterou teď respektujeme, je ta daná zákonem, ne autorita rodičů. A to je dospělost. Žít podle zákona a ne se podřizovat autoritě někoho jiného.

A jak si představíš někoho, kdo je dospělý? Co má, jak přemýšlí, a tak dále.

Myslím, že je to někdo, kdo vůbec nemá stejné obavy a úzkosti jako nedospělý. Bude mít spíš strach z monotonie, ze stárání, taky z mládí, vidět lidi mladší, než jsou oni. Strach ze zodpovědnosti, najednou jsou zodpovědní, ale není to ještě evidentní...a potom...mluvila jsem o

samých obavách (*smích*), ale nejsou tam jen ty strachy. Jejich radosti...já vlastně nevím...(přemýšlí). Myslím, že radosti jsou trochu podobné...Je tam například radost z toho, mít děti, která je jiná, než radosti adolescence. Je pravda, že tam jsou specifické radosti dospělosti...

To vypadá, že pro tebe jsou to teď spíš obavy, co je spojené s někým dospělým...

Ne, ne, protože předtím jsem ti popsala obavy adolescentů – nevědět, kam jdeme, tohle všechno – a obavy dospělých se mi zdají jiné. Ale naštěstí tam nejsou jen ty obavy.

A je pro tebe lepší být adolescent nebo dospělý?

Chci být dospělá. To znamená něco v sobě vybudovat a vybrat si, co to bude...a mám strach, ale zároveň chci převzít zodpovědnost...a vidím tohle jako zodpovědnost vůči dětem, které mi budou svěřeny a které musím vést až do jejich dospělosti, pomoci jim na téhle cestě. Není to pro ně vůbec jasné, nevím, jak to probíhá u vás, ale ve Francii to ve škole není úplně dobré...ale chtěla bych k tomu přispět. Má strach, že neuspěje, ale chci to udělat a chci uspět.

Hm. Takže mluvíš o práci...až začne pracovat jako učitelka. Že to bude důležitý krok...

Jo. Potom je tu osobní život...Co to bylo za otázku?

Hm...To nebyla otázka, jen že jsi mluvila o tom, že bys chtěla být dospělá. Ale jo, ráda bych slyšela i ty další věci, mluvila jsi o práci a jsou ještě další věci, které jsi možná zatím neudělala. Které jsou důležité.

Které jsou důležité předtím, než se stanu dospělou?

Jo, pro to, aby ses stala dospělou. Nebo i předtím, protože to je asi trochu to samé.

Jo. Já nemám nějakou příliš originální myšlenku o naplněném životě. To znamená, že chci s někým žít, mít děti...a úspěšný život je pro mě ten, kde to jde i do téhle oblasti, život s mým partnerem nebo manželem a dětmi. A vidět v tom i dobré stránky, protože jasně, je tam rutina a tohle všechno, ale vidět v tom i ty dobré stránky. Uspět v téhle dvou oblastech.

Takže v osobním i profesionálním životě.

Jo, jo. Pak je tu taky podpora, přátelé. Ale to se mi nezdá jiné mezi tímhle momentem a tím, až budu dospělá. Přátelství jsou pro mě vztahy, které se opravdu budují časem.

Takže přátelství je věc, která se nemění, která je stejná v adolescenci i dospělosti...?

Ale ne, může se to měnit ve smyslu, že třeba znám lidi, co od té doby, co mají děti, mluví jen o nich. A zajímají se opravdu jen o ně. Takže v tomhle případě už není moc místa pro přátelství. A mě to nebaví bavit se jenom o dětech. Chci mluvit i o jiných věcech, které nejsou zaměřené jen na nás, ale třeba politické diskuze, literární...To mi s nimi chybí. Takže se to může změnit. Ale měníme se všichni, takže se taky můžeme buď všichni změnit ve stejném směru, nebo akceptujeme ty rozdílnosti. Ale lidi většinou dávají přednost dětem. Protože už jim nenechají místo na přátelství.

Rozumím. Přemýšlím, na co bych se ještě zeptala (*smích*). Ještě jednou ty důležité kroky byly teda nějaká první láska, potom...(přemýšlím)

Plnoletost.

A co ještě? Vzpomínáš si ještě na něco, co jsi třeba neřekla?

Řekla jsem ještě to, když máš své vlastní myšlenky. A své vlastní hodnoty. Ale jiné věci? Ne, ne, už si nevzpomínám.

6. Sara, 21

Co pro tebe znamená dospělost? Asociace s tímhle slovem?

Dospělost...Vědět, co dělat v životě, mít nějakou profesionální orientaci, vědět, co je v životě nejdůležitější...no. Mít nezávislost, materiální nezávislost. Já si nemyslím, že už jsem dospělá.

A jak se to stalo, ten přechod...říkala jsi, že se ještě nepovažuješ za dospělou, ale jaký byl ten průběh až doteď?

Až doteď...První zlom přišel s tím, že jsem odešla od svých rodičů a odjela studovat. To byl opravdu velký zlom, velká změna. Hodně mě to emocionálně zasáhlo a taky mi to umožnilo stát se nezávislou. Ikdyž to u mě není zatím finanční nezávislost, je to možnost rozhodnout si, co

budu dělat v rovině studia...Bylo to tohle. Když jsem odešla od rodičů, měla jsem dojem, že najednou si můžu rozhodnout, co budu dělat. Byla to hlavně tahle změna. Odejít od rodičů a vybudovat si něco sám za sebe. Protože jsem ještě studentka, snažím se hledat nějaké stabilnější perspektivy v budoucím profesionálním životě.

To znamená práce?

Jo, jo. Pro mě práce představuje finanční zabezpečení. To je pro mě ta příští etapa. Nemám žádnou dalekosáhlou vizi budoucnosti, dospělosti.

Říkala jsi tedy, že důležité bylo odstěhovat se od rodičů...

Jo.

A další takové věci? Které byly důležité pro tvůj vývoj?

Jo. Už ta změna prostředí. První rok, co jsem odešla od rodičů, jsem bydlela na koleji. Bylo tam spousta studentů a to mě hodně posunulo, protože být pořád v kontaktu s dalšími lidmi, s dalšími holkami jako já, tím jsem dospěla (smích). Všechny jsme měly stejné problémy, stejná přání, pomohlo mi to dozrát, získat sebedůvěru, už jsem se necítila jako mimino u svých rodičů. Bydlet v téhle komunitě bylo obohacující. Potom...nevím, jestli o tom mám mluvit, ale než jsem odešla od rodičů, měla jsem taky okamžiky, kdy jsem odjela do zahraničí na jazykové stáže, kde jsem taky měla ten zážitek nezávislosti. Pro mě byl tohle začátek mládí.

Cestovat?

Jo, cestovat sama. A poznávat lidi.

Jen pro upřesnění, ty jsi teda bydlela v Tunisku a pak ses přestěhovala od rodičů do Francie? Takhle to bylo? A tvoji rodiče jsou ještě v Tunisku?

Jo. Jo, moje rodiče jsou ještě tam. Do Paříže jsem odjela před čtyřmi lety, kdy jsem tu začala studovat. Takže jsem je pak už skoro neviděla.

Ale tvoje matka je Francouzka.

Jo, jo. Moje matka je Francouzka. A taky moje babička z máminy strany.

Co mě taky zajímá je, jestli existuje něco jako přechodové rituály. Jestli jsi ty něco takového zažila, nebo jestli si myslíš, že to neexistuje, nebo to existuje, ale pro tebe to nebylo důležité...

Přechodové rituály?

Jo. nebo něco podobného.

Nevím moc, v mém případě...Protože pro mě přechodový rituál...Věděla jsem, že odjedu z Tuniska, takže pro mě to bylo tohle, přechodový rituál. Ale je to taky něco, co se děje pomalu, protože moje máma se mnou jela do Paříže, aby mi pomohla se tu zabydlet...Nevím, dřív se odcházelo od rodičů po svatbě, teď už tohle není, takže odejít od rodičů není tak silné. Ale přechodové rituály...Bylo to spíš postupný. Na začátku jsem se často vracela do Tuniska, potom čím dál tím míň a teď mám svůj život víc tady, než tam.

Takže je to...jak to říct...pozvolnější.

Jo.

Ne s moc velkými skoky, nebo tak.

Jo, jo. Byl tam velký skok, když jsem odešla, ale pak už to bylo trochu stejný. Například...mám hodně kamarádů s gymnázia. Ikdyž jich dost přijelo do Paříže, trochu jsem s nimi ztratila kontakt, navázala jsem hodně nových vztahů. To je taky věc, která mi umožnila otočit list.

Že jsi trochu ztratila kontakt?

Jo.

Takže ty jsi sem přijela mezi gymnáziem a univerzitou?

Jo. Na konci gymnázia.

A když dáme stranou to slovo přechodové rituály, bylo pro tebe něco podobného, možná to nebyl opravdu rituál, ale něco takového?

Pro mě?

Jo, pro tebe.

Já nevím, myslím, že tam bylo víc etap. Byla jsem tři roky na koleji, až tenhle rok bydlím v bytě, kde jsem sama, takže to je opravdu domov. Ale pro mě ta další etapa je pracovat. Až budu

pracovat, tak se opravdu někam posunu. Teď stagnuju. Jako studentka nemám pocit, že bych byla produktivní.

Rozumím. Takže chceš pracovat a další takové krokyv budoucnu, které si můžeš představit?

V budoucnu? No, hlavně pracovat. A potom...nemám tak docela myšlenky na svatbu...pro mě ta práce je opravdu přednější teď. Pak, já nevím, asi mít děti. Ale ještě ne.

Takže teď hlavně pracovat a pak uvidíš.

Jo, hlavně.

A jak si představíš dospělýho člověka? Jak vypadá?

Je to legrační, protože mě často připadá, že dospělí vypadají pořád jako děti. Když vidím své rodiče, připadá mi, že lidé zůstávají stejní, pořád mají v sobě něco z dítěte. Takže nejde o charakter toho člověka...je to spíš situace. Máme stejný představy o světě, ikdyž nepřemýšlíme stejně ve dvaceti jako ve čtyřiceti. Takže pro mě je dospělý někdo, kdo určité věci dokončil. Už dokončil věci, které jsou užitečné, nebo jsou užitečné pro něj. Někdo, komu se podařilo realizovat něco, s čím souhlasí. Od té chvíle může dávat, může mít například děti. Ale myslím, že se nikdy nepřestaneme vyvíjet, růst. Zním například lidi kolem třiceti let, kteří nejsou dospělí. Dospělý je někdo, kdo má práci. Tak no.

To mě zajímá, ty jsi říkala, že znáš lidi, co v třiceti letech nejsou dospělí. Tak co to je, ta dospělost?

Nezdá se mi, že by byli jiní než já. Proto se taky nepovažuji za dospělou. Ale ano, skoro (smích). Rozdíl je v tom, že dospělí vědí víc, co chtějí dělat, z hlediska jejich plánů. Už ve svém životě něco začali, už jsou v nějak angažovaní. Já jsem ještě na začátku. Nemám pocit, že bych se mohla otočit a říct si...(přemýšlí) Pro mě je to opravdu hodně o práci. Navíc studenti jsou čím dál starší, chtělo by se říct dospělí, ale jsou to spíš „předdospělí“. Práce, to je být zralý. Nevidím jiné rozdíly. Když si vezmu lidi ve čtyřiceti letech, nebo někdy i moje rodiče...mají víc životních zkušeností, můžou dávat rady, protože zažili víc věcí. Ale není v tom zásadní rozdíl. Pro mě byla opravdu velká změna mezi dětstvím a adolescencí. To byla obrovská změna, kdy jsem dospěla (smích). Ale jak jednou k téhle změně dojde, je hotovo.

Takže to není tak výrazný...

Jo. Nemám pocit, že tam bylo něco, co rozhodlo, že teď už jsem dospělá. I to, jak jsem říkala, že jsem odešla od rodičů, to mě hodně posunulo, ale všechno co jsem teď, už bylo hotové (smích).

A mezi dětstvím a adolescencí? Co to bylo?

Já nevím, nazýváme to adolescentní krize. Když jsem byla dítě, četla jsem spoustu věcí o téhle krizi. A stejně to přišlo (smích). Není to dlouho, jeden nebo dva roky, kdy jsem byla pořád špatná, nerozuměla jsem tomu proč, potřebovala jsem být s rodiči a zároveň jsem s nima být nechtěla. Být dospělý je taky naučit se spoléhat se na sebe. Ostatní jsou tu a můžou ti trochu pomoci, ale jsi to hlavně ty, kdo si musí pomoci sám. Neopíráš se o ostatní, ale ty sám jsi pánem svého života (smích). Nevím, není to moc přechodový rituál, ale...

Je to zajímavý. Neříkám, že to musí být rituál. A věci jako...myslíš, že existují věci, které jsou ostatními považovány za rituály, ale které pro tebe nebyly důležité?

Jo, možná když se někdo poprvé stěhuje, lidi rádi chodí tohle slavit. Víím například, že pro mojí mámu bylo hrozně důležité přijít, když jsem třeba opustila kolej, kde jsem předtím bydlela, chtěla mi přijít pomoci se zabydlet v novém bytě. Jsou taky lidi, co rádi slaví své první zaměstnání, první dlouhý vztah, mít přítele je taky něco, co je důležité. Ale to se tak stane, neřekneme si to dopředu.

A pro tebe to bylo důležité pro vývoj, vztah s přítelem?

Jo... (vážavě). Teoreticky vzato (smích). Ale jo. Bylo to poprvé, takže jo. Bylo to důležité. Pravda je, že v tomhle ohledu jsem se cítila malá, protože jsem viděla hodně lidí, co měli dlouhý vztahy, víc zkušeností. Někdy jsem se jich ptala na rady, protože pro mě to bylo nové a nevěděla jsem, jak to dělat, jak takový delší vztah spravovat (smích). Ale nakonec to byla potřeba prožít. Je pravda, že to bylo taky důležité. Proto ti říkám, že mi teď chybí práce, protože

to je jediná věc, co jsem si opravdu nezkusila.

A například něco jako osmnáct let? To pro tebe bylo důležité?

No, je pravda že jsem si řekla, hotovo, je mi osmnáct let. Ve Francii je to plnoletost. Ale neudělala jsem si řidičák...ah, řidičák, to je taky důležitá etapa, opravdu. Protože tam není opravdové přerušení, hodně mých přátel si chtělo udělat řidičák, když jim bylo osmnáct, protože to byla taky forma nezávislosti. Ale já jsem byla v Paříži, auto tu není moc praktický a je to drahý, takže jsem si ho ještě neudělala. A teď jsem na to i zapoměla. Ale je fakt, že osmnáct let je věk, kdy můžeme volit, to je taky vývoj. Je pravda, že to byl vážně okamžik, kdy jsem si řekla, tak fajn, je to tady, teď už je všechno snadný. Předtím jsem byla závislá a teď můžu volit, být v asociacích, můžu si vybrat, co budu dělat, jestli budu pracovat...No. To je asi všechno. A taky dvacet let je další etapa.

A ve dvaceti je to co?

No osmnáct let, ikdyž je to symbolický, já jsem si připadala pořád malá. Ale ve dvaceti to bylo jiný, tam už jsem byla větší (smích). Protože jsem začala studovat, byla jsem si už jistá nějakým směrem. A taky jsem měla ten delší vztah, o kterém jsem mluvila.

Takže to bylo spíš náhodou, že se to stalo ve dvaceti letech, nebo to bylo to číslo dvacet, co bylo důležité?

Taky to číslo. Je třeba spousta písniček, které říkají, ve dvaceti letech jsem udělal tohle. A je pravda, že já už jsem si pak nepamatovala mých osmnáct let. Víc si vzpomínám na ty dvacetiny. Nevím proč (smích). Je to hezcí. Způsob, jak se vidíme, je taky ovlivněný tím, jak nás vidí ostatní. A já měla pocit, že i když jsem odešla od rodičů, viděli mě pořád jako dítě. Musela jsem dokázat, že už to tak není, že se o sebe umím sama postarat.

Přesvědčit tvoje rodiče?

Jo například moje rodiče.

A ještě někoho jiného?

Jo, možná...(přemýšlí) Ne, opravdu ne, jen ty rodiče. Navíc myslím, že by mě rodiče nenechali bydlet samotnou, když mi bylo osmnáct. Chtěli, abych šla na kolej.

A ty ses do Francie přestěhovala v kolika letech?

V osmnácti.

Ale to bylo kvůli škole,ne? Ne proto, že ti bylo osmnáct, ale proto, že si skončila gymnázium.

Jo, protože jsem skončila školu. Ale je hodně věcí spojených s osmnácti lety. Když jsem přijela, nebylo mi ještě přesně osmnáct, až asi o dva měsíce později. A například v bance jsem potřebovala autorizaci mých rodičů, abych si mohla otevřít konto, neměla jsem kartu do bankomatu...Je to hloupý, ale v těch osmnácti už to najednou všechno šlo.

Bylo to taky důležité, že jsi třeba dostala tu kartu do bankomatu?

Jo (smích). Znamenalo to, ikdyž to bylo jen symbolický, protože rodiče mi pořád dávali peníze, že jsem byla svobodná a mohla si koupit, co chtěla. A tenhle rok jsem si poprvé požádala o stipendium a to, že jsem ho dostala, je taky hrozně důležité, protože už se nemusím pořád prosit rodičů, aby mi poslali víc peněz. Ikdyž to nejsou peníze, co bych vydělala, jsou to peníze od státu, ale je to taky důležité. Mít tuhle nezávislost.

Máš vlastní zdroj peněz.

Jo, přesně. Není to práce, ale mám pocit, že jsem pro moje rodiče menší zátěž. Tak. Nemám pocit, že by opravdu byly nějaké rituály...

7. Lora, 23

Jaké to bude téma?

Téma adolescence a to, jak lidé přecházejí do dospělosti.

Aha, jasně. To jsou trochu přechodový rituály, tohle všechno?

Jo něco takovýho.

Do místnosti vstoupí kamarád Lory, který předtím také povídal.

Nemůžeš poslouchat (smích).

Neposlouchej. Kamarád reaguje, že neposlouchá, jen si pro něco jde.

Co pro tebe znamená dospělost? Nějaké asociace s tímhle slovem?

Asociace s dospělostí? No...zodpovědnost...Pro dospělost nic moc neznámá, protože by se dalo říct, že člověk ve třiceti letech je dospělý, ale občas jsou takoví, co vůbec v hlavě dospělí nejsou. Dospělý znamená být zodpovědný a tohle všechno podle mě.

A jak se to to stalo v tvém případě tenhle přechod mezi...

Přechod? Mezi dětstvím a dospělostí? Já myslím, že to začalo okamžikem, kdy jsem odešla od rodičů. Kdy jsem začala být zodpovědná a tak dále...Ale tohle záleží na tom, jaké máme rodiče, já mám dost protektivní rodiče, takže když jsem byla u nich, zůstávala jsem v tom stadiu adolescence a nebyla jsem tak zodpovědná jako teď když už u nich nejsem, to je jasný. Když odejdeme, jsme k tomu donuceni.

A ty jsi odešla od rodičů v kolika letech?

V devatenácti.

A další věci, které pro tebe byly důležité z hlediska toho přechodu?

No...Hlavně převzetí samostatnosti. Myslím, že to je taky dospělost. Není to separace od rodiny, protože od té se úplně neoddelíme nikdy, ale když začneme žít víc nezávisle na rodině. Hlavně psychologicky.

To znamená?

Pro mě materiálně je jiná věc. Můžeme moc dobře žít materiálně závislí na rodičích a přitom zůstat dospělý. Protože někdy jsme dospělí, ale nutně nemusíme mít prostředky k tomu, abychom byli materiálně samostatní. Ale jde o to, že jsme samostatní ve své hlavě.

Takže pro tebe je hlavní být dospělý psychologicky.

Jo, to je ono.

Ne materiálně, nebo tak.

Jo. Myslím.

A myslíš, že ve francouzské společnosti existuje něco jako přechodový rituály?

No, nejsou to striktně přechodový rituály, ale myslím, že něco takovýho máme. Například úplně hloupé věci jako udělat si řidičák. Pro někoho to může být přechodový rituál, ikdyž já ho třeba nemám a nemyslím si, že kvůli tomu nejsem dospělá. Ale jsou to podobné věci, lidí si udělají řidičák a cítí se hned dospělí. Jo, to je přechodový rituál. Nebo co ještě? Svatba už teď moc ne...protože většina lidí se nežení. Co nám ještě zbývá? Je to těžký v západní společnosti jako je naše najít. Může to být úplně jednoduše...závisí to teda na lidech, nemyslím si, že existuje nějaký univerzální přechodový rituál...může to být třeba to, když máš svůj byt. Jiní se ožení, tak si řeknou, jsem dospělý. U jiných je to dítě. A nebo takové blbosti, jako je řidičák, jak už jsem říkala. Nebo maturita. Myslím, že to je různý, že nejsou určené přechodové rituály, které by byly univerzální, shodné pro všechny. Záleží to na rodině, a tak dále.

Takže jsou věci, které mohou být přechodový rituál, ale nejsou obecný.

Jo, nejsou univerzální, nebo řekněme spíš národní, když mluvíme o Francii.

A ty pocházíš z Paříže? Nebo odjinud?

Pocházím z pařížského regionu. Ne přímo z Paříže, ale tady kousek.

A myslíš, že ve Francii existují rozdíly mezi regiony co se týče tohoto tématu?

Jo, myslím, že jo. Ono i v Paříži je taková různorodost...Já jsem třeba vyrůstala v místě se 150 tisíci obyvateli, je to kousek od Paříže, ale vůbec to není stejné, jako v Paříži. Jak nemámě žádnou kulturu, která by převažovala...To je myslím ono, že jsme ztratili svou silnou kulturu, je tu ztráta rituálního, jasných rituálů...Existují rituály, ale neplatí pro všechny. Takže si myslím, že možná existují rozdíly mezi Paříží a okolím a jinými místy ve Francii, ale i v samotné Paříži je to různý. Spíš jsou to rozdíly mezi velkými městy a venkovem.

Jo, možná jsem se špatně vyjádřila, nechtěla jsem říct mezi regiony, ale spíš mezi městem a venkovem.

Jo, tak to jo. Protože tam vůbec není stejný duch. Ve velkých městech bude z tohoto hlediska mnohem důležitější materiální stránka, zatímco na venově jde víc o tu psychologickou stránku.

Takže ve velkých městech jde o materiální stránku?

Možná. Protože ve městech je důležité mít práci, svůj byt, partnera nebo manžela, a tak dále. Zatímco na venkově, já to znám od své rodiny, která pochází z jihu, tam to není o tom, že když máš byt, tak se staneš dospělým. Je to víc v myslí, v zodpovědnosti, kterou převezmeš, v samostatnosti, ale ne té materiální.

A pro tebe bylo důležité co jako přechodové rituály?

Pro mě to bylo mít stabilního přítele. A to, že jsem se trochu vzdálila svým rodičům.

Takže spíš ty psychologické věci.

Jo. Určitě. Materiálně ale asi trochu taky. Protože mám rodiče, kteří mi hodně pomáhají a musela jsem se sama trochu odtrhnout, abych se stala samostatnou, protože mí rodiče jsou strašně protektivní. Byla jsem nucená se od nich vzdálit v téhle oblasti, abych dospěla k samostatnosti i na té psychologické úrovni. Ale to je u mě.

Jo, to je právě důležité, jak to máš ty.

Jo, jo, je to hodně osobní, ale bylo to nějak takhle.

Takže odloučit se od rodičů a mít přítele...

Jo přítel, to taky no. Ale ne, to vlastně nesouviselo s dospělostí. To mi pomohlo získat sebevědomí, ale nebyl to přechodový rituál. Důležitější byl ten fakt vzdálení se od rodičů a získání určité materiální nezávislosti. Materiální nezávislost byla vlastně nezbytná, abych se vzdálila od rodičů.

Takže nejdřív tam byla ta materiální nezávislost a pak to vzdálení se? Rozuměla jsem tomu dobře?

Je to trochu takhle. Dá se to tak říct. Nebo to bylo obojí naráz.

Dospělý člověk je pro tebe kdo? Jak vypadá?

To je těžká otázka, protože jak už jsem řekla, je hodně lidí, co by měli být dospělí, ale nejsou...

Tak to nejsou dospělí. Znamená to, že je na nich něco, co dospělé není.

Je tam přese všechno i otázka věku. Pro mě je někdo dospělý už na základě toho. Z hlediska věku je to hodně různý, někteří jsou hrozně dospělí už v osmnácti a jiní, nejsou dospělí ve dvaceti, třiceti letech. Ale ta dimenze věku do toho stejně vstupuje, nemůžu brát jako dospělýho někoho, komu je čtrnáct. Myslím, že můžeme být dospělý od sedmnácti, osmnácti, minimálně. A někdo dospělý, to už jsem taky říkala, je někdo samostatný a zodpovědný. Zodpovědný sám za sebe a taky trochu za ostatní. Konečně dospělý je pro mě někdo, kdo je schopný vychovat dítě. Postarat se o děti a o další lidi kolem sebe. I o své rodiče ostatně.